XXXV ANUL XXXV
NR. 11—12 NOEMVRIE—DECEMVRIE 1945

REVISTA TEOLOGICĂ

REDACȚIA ADMINISTRAȚIA
SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ ÎNTEMEIAT ÎN 1907

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ", SIBIU, STR. MITROPOLIEI 24—28

ABONAMENTUL PE UN AN: 2500 LEI

Pentru studenţii în Teologie: 2000 Lei

Inscrisă în Registrul special al Tribunalului Sibiu sub nr. 1—1938
Autorizaţia Cenzurii Militare a Presei nr. 2147—1944

ÎN ACEST NUMĂR:

Ordinea articolelor e determinată numai de consideraţiuni tehnice

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE

ANUL XXXV Noemvrie—Decemvrie 1945 NR. 11—12

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIAȚA BISERICEASCĂ

DIRECTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

CHEZĂȘIA PĂCII

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

După istovitoarea încordare a celor cinci ani de răsboiu, care a pârjolit scoarța planetei și a descumpănit sufletește atâta amar de oameni, lumea se bucură ca un convalescent trecut peste primejdie de pacea pe care și-a dorit-o atâta. Judecând după amuțirea zângănitului de arme, s'ar părea că pacea aceasta o posedăm aievea. Așa și este!

Dar, cu toate acestea, cine ar putea tăgădui înfrigurarea cu care este așteptată desăvârșirea ei? Căci să nu ne amăgim: biruința armelor ne-a hărăzit doar arvuna păcii râvnite de omenirea în suferință. Și arvuna aceasta poate fi pierdută în orice moment.

Știm destul de bine — măcar că detaliile rămân încă inaccesibile cunoașterii noastre — câte eforturi gigantice și generoase se fac în scopul consolidării păcii popoarelor; știm cu câtă neistovită râvnă se făuresc instrumentele menite să ocolească pentru totdeauna isbucnirea unei noui încăierări mondiale, care ar fi catastrofală. Puterea de nimicire a uneltelor de războiu a atins proporții înspăimântătoare: omul începe să se teamă de cuceririle unei științe care — vai! — de prea multe ori se vede transferată

în serviciul crimei, degradată dela destinația ei primordială de-a făuri progresul omenirii. Și temerea aceasta va grăbi — suntem siguri! — dificilele lucrări de temeluire ale unei lumi care vrea să fie nouă.

Că atâta nu ajunge, e mai presus de orice îndoială. Pornirile rele cari stârnesc neînțelegerile dintre popoare pot fi ținute 'n frâu prin măsuri ferme de securitate colectivă, obligatorii pentru toate națiunile organizate prin însuși faptul că acestea colaborează la instaurarea lor și acceptă verdictele celor ce se însărcinează să le aplice — la nevoe, cu forța armată. Stârpirea acestor porniri, însă, e imposibilă atâta vreme cât păzitorii păcii nu sunt ajutorați în anevoioasa lor misiune de sălășluirea pe pământ a unui *alt climat sufletesc* decât cel care a stârnit periodic, în sbuciumata istorie a planetei noastre, volburile răsboaielor. Fără acest alt climat sufletesc, toată risipa de trudă ce se cheltuește în slujba conservării păcii nu isbutește decât să întârzie răsbunările pe cari indivizi și popoare și le făgăduesc în taină sau în auzul tuturor.

Transformarea lăuntrică a omului — în care conducători de popoare, politicieni de renume și gazetari de geniu văd tot mai limpede, și afirmă din ce în ce mai răspicat, că zace *chezășia păcii* — e un dar al Duhului Sfânt, un privilegiu al Bisericii și datoria de căpetenie a clerului. In împrejurările de viață schimbate, sau pe cale de schimbare, funcțiunea salvatoare a instituției sfinte departe de-a se fi epuizat, capătă contururi clare și un accent pe care nu l-a cunoscut până acum.

Respirăm aerul proaspăt al unei epoci de tămăduire a suferințelor sociale și singurul remediu care n'a falimentat în fața nici unei mizerii individuale sau colective, e cuprins în șapte litere de foc curățitor: *Hristos.*

Ne-a vrut desăvârșiți ca Tatăl ceresc — și ne-a indicat calea aspră, dar sigură, care duce la desăvârșire: înnoirea întru cele dinlăuntru ale noastre.

După învățătura Sa fără de moarte, suntem colaboratori ai lui Dumnezeu (cf. I Cor. 3, 9). De-aci obligația

de neocolit de-a ne consacra viața unei opere care depășește tot ce s'a făcut vreodată sub soare: pacea cu Dumnezeu, cu semenii și cu răsvrătita noastră fire.

A-i asculta dumnezeeștile povețe fără a le urma, e tot atâta cât a zidi casă pe nisip.

...Și a face zadarnic leagănul din Vifleem, întru carele s'a sălășluit *pacea lumii...*

ȘTIRI ȘI DOCUMENTE DESPRE BISERICA ORTODOXĂ ARDELEANĂ DUPĂ 1761

CULESE DIN ARHIVA CONSILIULUI DE STAT ȘI A CABINETULUI IMPERIAL DIN VIENA

de

Prot. Dr. ȘTEFAN LUPȘA

CONTRIBUȚIUNI LA ISTORIA ÎNCERCĂRII DE REUNIRE A BISERICILOR ROMÂNEȘTI DIN TRANSILVANIA LA 1798

Păr. prof. I. Lupaș a retipărit în *„Studii, conferințe și comunicări istorice"*, Buc., 1927/8, Nr. XXIII, p. 389—405, studiul dsale tipărit în broșură în Arad la 1913: *„O încercare de reunire a bisericilor române din Transilvania la 1798"*.

Dsa studiase istoria acelei încercări de restabilire a unității bisericești a Românilor ardeleni, sfâșiate prin actul din 7 Octomvrie 1698 al protopopilor, completat prin cel din 20 Martie 1701 al mitropolitului Atanasie, pe baza însemnărilor și a conceptelor de acte găsite în lăsământul fostului secretar al consistorului (=consiliului eparhial) ort. rom. din Sibiu, Aron Budai, precum și a unei petiții păstrate (tot în concept) în arhiva muzeului Brukenthal din Sibiu.

In arhiva Consiliului de Stat (Staats-Rath) din Viena am găsit în 1929 dosarul cu actele originale (autentice) și cu referatele ministeriale privitoare la această chestiune. (St.-R. 1867 din 1800).

In conceptul românesc al plenipotenței ce aveau s'o iscălească protopopii ortodocși în vederea pornirii acțiunii,

după cum îl publică Păr. prof. I. Lupaş,[1] locul celui de al treilea împuternicit, Radu Tempea, e lăsat gol în originalul anexat cererii de reunire din 19 Februarie 1798,[2] însă este indus prin cuvintele: *„împreună cu Radu Tempea dereactorul"*. (Se pare că pe când compunea conceptul, Budai încă nu era sigur de concursul directorului [= inspectorului şef al] şcoalelor, dar până în 7 Noemvrie 1797, când iscăliră delegaţii preoţimii plenipotenţa, şi-l câştigă).

Cred că sunt de interes pentru istorie semnăturile plenipotenţei,[3] redactate şi semnate în două limbi: latineşte şi româneşte (în ultima, fireşte, cu litere cirilice):

LATINEŞTE (în partea stângă a foii copie, având după fiecare nume *m. p.)*	*ROMÂNEŞTE* (în dreapta original):
IACOBUS BUZDUG, Archidiaconus Bistriciensis.	IACOB BUZDUG, protopop Bistriţii.
ALEXANDER BUZDUG, Parochus Russ-Borgoiensis.	POPA ALEXANDRU BUZDUG, paroh Rus-Borgoului.
SZTAN POPOVITS, Archi-Diac. Mediensis.	STAN POPOVICI, prot. Me.(diaşului)
THEODORUS DELBE, V.-Archi-Diaconus Schosburgensis.	TEODOR BELBE, prot. Sighişoarei.
IOANNES POPOVITS, V.-Archi-Diaconus Kinjestiensis.	IOAN POPOVICI, viţe prot. Köueşi (?)
PETRUS POPOVITS, V.-Archid. Milvanensis.	PETRU POPOVICI, v. protopop Miluan.
IOANNES ATYIM, Archi-Diac. Lodromanensis.	Protopop IOAN AKIM, Lodroman.
NICOLAUS HUTZOVITS, Archi-Diaconus Hunyadiensis.	NICOLAU HUTOVICI, pr. Huned. (ultimele 2 cuvinte cu altă cerneală).

[1] Dr. I. Lupaş: *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, Bucureşti, 1927/8, p. 399.

[2] St.-R. 1867 din anul 1800.

[3] 14 protopopi, 8 viceprotopopi şi parohi şi 3 asesori consistoriali, total 25 de semnături. Cf. 28 de semnături (latineşti) de protopopi ortodocşi ardeleni la 1791 în cartea: *Corespondenţa episcopului Gherasim Adamovici şi mişcarea de emancipare a clerului şi poporului românesc în anul 1791*, de Dr. S. Dragomir, retipărire din „Revista Teologică", Sibiu, 1911, p. 24.

SZTAN RADOVITS, V.-Archi-Diac. Szakadathensis.	STAN RADOVICI, v. prot. Săcădatului.
IOBBUS KRATSINOVITS, Archi-Diaconus Tordensis.	IOB CRACINOVICI, protopop Torze.
IOANNES POPOVITS, Archi-Diac. Nagy-Kalataiensis.	IOAN, protopop in Selisemeri (?)
IOANNES MARISCH, Archi-Diac. non unitus Tresztiensis.	IONN MARIŞ, protopop neunit în Trest.
IOANNES SAROSI, Archid. Berkenyesiensis.	IOAN ŞAROŞ, protopop Berkenaşului.
ZACHARIAS MOGA, Administrator Archi-Diaconatus Sabaesiensis.	ZAHARIE MOGA, administrator pro. Şeb.
IOSEPHUS NEMES, Archi-Diac. Dobrensis.	IOSIF NEMEŞ, protopop al Dobrii.
MICHAEL RADOVITS, A.-D. Maros-Vásárhellyensis.	MIHAIL RADOVICI, protop. M. Vaşarhei.
STEPHANUS POPOVITS, A.-D. Ugraiensis.	STEFAN POPOVICI, protopopul Ugrii.
IOANNES TOLLAN, Vicesgerens Ugraiensis.	IOAN TOLAN, n. Ugrii.
GABRIEL IDEAN, A.-D., Abrudbanyensis.	GAVRIL IDEAN, protopop Abrudului.
GREGORIUS KOROI, Vicesgerens Archi-Diaconatus Abrudbanyensis.	GRIGORIE COROI, nameaznic eparhii Abrudului.
GEORGIUS PETRASK, A.-D. Fogarasiensis.	GEORGIE PETRAŞCU, protopop al Făgăraşului.
IOANNES POPOVITS, A.-D. Corbensis.	Protopop IOAN POPOVICI, Korbulu.
STEPHANUS POPOVITS, Assessor Consistorii.	STEFAN POPOVICI, asesor.
BUKUR BOBES, Assessor Consistorii.	BUCUR BOBEŞ, asesor.
ELIAS POPOVITS, Assessor Consist.	ILIE POPOVICI, asesor.

Ca motiv al mişcării de reunire bisericească dela 1798 Păr. prof. I. Lupaş induce în mod sumar experienţa secolului de lupte confesionale ce-l încheiau Românii ardeleni

atunci: *„După ce pentru oamenii înțelegători era și pe atunci lucru clar, că numai „o meteahnă străină"*, — *cum se exprimă Petru Maior*, — *a reușit a-i desbina pe Români bisericește, după ce zădărnicia tendințelor de a face biserica ortodoxă din Ardeal neexistentă s'a dovedit cu prisos timp de un secol întreg, după ce urile confesionale începură a se topi la căldura sentimentului de solidaritate națională, care îndupleca la 1790—92 pe episcopii ambelor biserici a păși pe terenul revendicațiunilor de ordin național-politic*, — *această încercare de „reunire" bisericească a Românilor ardeleni se prezintă ca o urmare firească a experiențelor dureroase din trecut și a învățămintelor atât de scump plătite"*.

E lege istorică însă că pe lângă motivul psihologic, care de obiceiu e mai depărtat, latent, în adânc, mișcările sociale au și un motiv imediat, de ordin material, economic. Acest lucru îl ilustrează și istoria „unirii" ardelene din 1698—1701, și istoria „reformei" lui Luther din 1517, și cea a revoluției franceze din 1789.

Precum revoluția franceză a isbucnit în adunarea națională convocată pentru asanarea finanțelor Franței, care nu reușea nicicum, așa și proiectul de reunire a clerului bisericilor românești din Ardeal se născu la adunarea din toamna anului 1797 a clerului ort. rom. ardelean, convocată de guvern pentru discutarea posibilităților de a scăpa din criza financiară în care se sbătea biserica ortodoxă din cauza nesubvenționării ei de către stat și din cauza neîncasării sidoxiei, adică a *impozitului pe ortodoxie* (taxă de câte 30 sau mai mulți cruceri pe an, plătită de capii de familie ortodocși parohilor și apoi adunată la consistor spre susținerea lui și a episcopului din ea).

E drept însă că motivul acesta numai la una din părțile de reunit exista; clerul unit era mulțumit în privința materială și nu-l dispuneau la reunire decât motive sufletești, cum erau: ura episcopului său iubitor de argint și misantrop și poate, oarecare sentiment vag al răspunderii pentru desbinarea funestă în consecințe, pe care o aduseră în sânul neamului ca preț al mai bunei lor stări. Nu

e mai puțin drept însă că acest lucru trebue considerat ca motiv principal al anemiei și eșuării întregei mișcări.

Punctele planului de reunire, publicate de Păr. prof. I. Lupaș, încă vădesc preocupări de ordin economic: De criză vor scăpa prin economie de personal bisericesc superior și prin salarizarea lui din averea bisericii unite. De aceea soluția dintâi era: un singur episcop pentru ambele tabere reunite, plătit din domeniul uniților, și și acela să nu se arate decât la 4—5 ani odată prin țară[1] (deoarece vizitațiile încă umblau cu cheltuială pentru cei vizitați).[2] Pentru cei doi directori cari ar avea de inspectat școlile românești ale ambelor confesiuni reunite, încă proiectau inițiatorii planului de reunire salarizarea dintr'un fond oarecare, nu din contribuția poporului și a preoțimii.[3] Preoții să fie și ei salarizați și înzestrați cu *proventum* (sesie) și scutiri.[4]

Motivul material al acțiunii pentru reunirea clerului (reconciliatio cleri, — poporul era una și așa —) e scos în relief destul de pregnant de către petiția celor trei plenipotențiari ai ortodocșilor.

In punctul 2 al propunerilor lor mărturisesc ei că încasarea sidoxiei întâmpină greutăți multiple, parte din cauza că unii nu sunt trecuți în lista celor obligați la sidoxie, parte din cauza că unii din cei trecuți n'o plătesc când li se cere, și de aceea a fost silită stăpânirea să avanseze din vistieria țării leafa episcopului, a vicarului și a directorului școlilor, precum și rata anuală pentru fondul școlar, în speranța că i se va restitui apoi din sidoxie, restituire ce însă nu se făcu, deși s'au făcut mulțime de conscrieri sidoxiale, s'a ordonat execuție contra restanțierilor și în 1791 episcopul Gherasim Adamovici a proiectat mărirea taxei sidoxiale. Iar în punctul 3 scriu plenipotențiarii că dacă-i vor pune pe reprezentanții clerului ortodox adunați în Alba-Iulia în Noemvrie 1798 în

---

[1] I. Lupaș, o. c., p. 397/8.

[2] Motivul cu care justifica guvernul neîndeplinirea scaunului din Sibiu între 1796 și 1810 era: că nu se încasează din sidoxie suma necesară pentru salarul de 4000 de florini pe an al episcopului.

[3] O. c., p. 398. [4] Id. p. 397.

fața alternativei: sau de a mări sidoxia și a o avansa ei fondului, având să și-o încaseze ei ulterior dela enoriașii lor, sau de a se încorpora — pe lângă condițiunile fixate de proiectanți — într'o singură tagmă cu clerul unit, e sigur că vor accepta ultima soluție.[1]

Ceea ce induc împuterniciții în introducerea cererii,[2] e motivare mai îndepărtată, sau mai bine zis e explicarea

[1] „2-do: jubeatur Clerus non unitus cum initio mensis Novembris a. c. (quod tempus respectu tum oeconomiae ruralis, quam sacerdotes non uniti ad facilitandam suam subsistentiam exercere coguntur, tum aliarum, in substrato influentium circumstantiarum magis congruum videretur) per suos Archidiaconos cum tribus gremialibus Parochis in qualitate Deputatorum sibi adjunctis Albo Carolinam, locum ad assequendum propositum scopum undique tutum, sub Protectione et Praesidio Supremi in hoc Principatu Armorum Praefecti eo sub praetextu confluere: Ut cum experientia jam doceret, quod taxae Sydoxiales pro subsistentia non unitorum Episcopi, Vicarii, Directoris, fundoque Scholarum Nationalium defixae, ob eas, quibus jam respectu conscriptionis frmiliarum pro quibus penduntur, jam respectu collectionis ac incassationis aerum, multifariae involvi ac intricari coeperunt difficultates destinato suo fini, pro eo ac opportebat hactenus minus responderint, ex eoque sallarium tam episcopi, quam reliquorum superius mentionatorum e Cassa Regio Provinciali erga recompensationem subseque equestionatis taxis faciendam, assignari, anticiparique debuerit, Recompensatio autem haec, sequaciterque antelatae Cassae Redintegratio, per plures annos in cassum sperata, vix ac ne vix quidem de praesenti post susceptos tot tantosque Labores, ac Scriptitatiniones, et quidem via Executionis etiam contra Restantiarios demandatae Subsecuta existiterit, Atque adeo at efficaciter praecavendas huiusscemodi difficultates inter alia auctio quoque praefatarum taxarum Sydoxialium, per proximlus denatum Eppum Gerasimum Adamovits etiam in anno adhuc 1791 projectata, primo intuitu necessaria veniat: Consultaret desuper clerus, concertareque in celebrando confluxu, tam de majori harum taxarum quotia parochis adrepartienda, et per eos sine ullo prorsus auditorum suorum velut contribuentium interventu pendenda, quam de modalitate taxas has per constituendos ex parte Cleri Collectores in tempore, ac ea semper accuratione incassandi, ut nulla amplius ad Cassam Regiam incumbentibus sibi errogationibus sufficienter distentam, confugiendi, exoriri possit imposterum necessitas. Quibus *3-tio* per Delegatum Regium Commissarium Clero coadunato fine consultationis pro forma tantum propositis, quandoquidem e praeliminari ipsa concertatione unusquisque Deputatorum facile super eo convinceretur, quod per propositorum momentorum effectuationem clerus majoribus semper semet obnoxium reddat, aggraviis, ac praestationibus; Infrascripti tanquam Plenipotentiarii ac insimul Praepositi occasione ipsa ducti, medio orationum intento fini congruenter praemittendarum, Eisdem Cleri non uniti cum unito Incorporationem a Singulis confluxis commembris, pro eo ac complurium sentimenta jam nota habemus, ultro etiam acceptari, ac pro certo subscribi speramus sequentibus sub conditionibus . . .

[2] Quod ipsum in effectum etiam optimo cum succesu perduci posse sperare licet, tum ex eo, quod tenor exhibitarum nobis Litterarum plenipotentialium signanter

posibilității încercării, nu a motivelor care împingeau spre ea. Experiențele triste ale secolului de lupte puteau și îndepărta deolaltă taberele în luptă, mai mult decât a le apropia.

Din actele desbaterilor ce le-a provocat cererea aflăm că autoritățile bănuiau de interes personal (arivist) pe inițiatorii mișcării, precum vom vedea mai jos.

Inițiatorii puteau socoti că pentru proiectul lor au să fie bine văzuți și poate răsplătiți de stăpânire, mai ales

in verbis: *Praecipue autem ut dissidia ac dissensiones* etc. *Eradicentur*, Archi-Diaconos in iisdem subscriptos, id unice meditari, manifeste evincat, tum quia complura adduci possunt exempla, quae luculenter in appricum ponunt, Disunitos in Tr-nia Religiosam ac Ecclesiasticam comunionem cum unitis aparte Rei haud respuere, consequenter illos ab his non Dogmate aut Religione, ast Solo Nomine differre.

Quotidiana etenim Experientia abunde testatur, Non unitos ubi proprio carent Sacerdote, cum unitis templa eorum promisque frequentare, in eis insimul orare oblationesque suas per unitos Sacerdotes consecrari curare. Porro Sacramenta ab unitis Sacerdotibus absque aliquali scrupulo participare. Sacramentum item Extremae Unctionis juxta consuetudinem orientalis Ecclesiae per plures Sacerdotes conferri solitum Disunitos cum Unitis se invicem convocando comuniter conferre; perinde funebralia promiscue exercere, Libros denique Rituales Balasfalvae typis impressos in suis Ecclesiis acceptare, juxtaque eorum proscriptum iisdem caeremoniis cultum Divinum administrare; ac demum Matrimonia etiam ita contrahere, ut disunita pars unitae partis Religionem vel e contra (prout nempe sibi magis prospectum esse putant) sequatur.

Quod recte observasse videtur et Regium in hoc Principatu Gubernium, in Sua ad donatum huius Sedis Episcopum Gedeonem Nikitits ddo. 29-a Sept. 1784. No. 8987 edita ordinatione, virtute cuius ex eo, quod *apud populum vallachicum Religionum mutationes Saepius contingant*, peracta Disunitorum conscriptioni tuto haud inhaereri posse intimat.

Penes quae hic obiter tantum recensita momenta, si id quoque in considerationem summetur, quod Valachi non uniti Transylvanienses, sacerdotes unitos ad se relabentes pro suis legitimis Parochis immediate, et quin de Spirituali potestate, his per Episcopum unitum collata dubitarent, agnoscant, ac ad functionem admittant. Item quod Presbyteri aeque ac Laici hic aut ibi ab unione deficientes nullam Relapsus sui in Relig'one ac Dogmate fidei, sed aut in temporaneo quoddam Lucro, aut in sinistre praeconcepto unionis Scrupulo fundatam (docentibus testimoniis super peracta sex hebdomadali Instructione dari solitis) assignaverint Rationem: Si inquam cuncta haec ita praemissa exacta invicem combinetur, ac ex asse expendantur, et si clare comprobent Disunitos opere ipso, ac in essentialibus idem sentire cum unitis; His tamen non obstantibua Ruditas plebis id secumfert, ut cum *Unionis* vocabulo maximum, velut per traditionem e politica adversariorum Ratione vigentem inustum malum inesse temerarie, et quin semet in contrarium persuaderi sinant, crederent, ipso saltem Nomine quam maxime differre velint.

dacă redactau cererea în așa fel încât să pară că reunirea proiectată ar fi favorabilă unirii papiste, știind cât de mult ținea stăpânirea la aceasta din urmă, ca la fătul său favorit. Dacă ei ar fi propus să colaboreze pentru o reunire în sensul de capitulare a ortodocșilor în favorul uniților, ar fi avut sprijinul zelos al stăpânirii. Dar, cu toate că biroul consistorului ortodox era pe mâna unitului Aron Budai,[1] și el scrise petiția pentru reunire, ea fu redactată în așa termeni, încât, precum vom vedea, guvernatorul Ardealului își exprima teama că se poate ca din realizarea proiectului propus să iasă înșelată curtea, nu poporul ortodox. Ținta proponenților împuterniciți de reprezentanții clerului ortodox într'adevăr aceasta pare să fi fost: să profite de nemulțumirea uniților cu episcopul lor iubitor de argint și mizantrop spre a și-i apropia pe ei și mai ales domeniul episcopiei lor și celalalte venituri, scăpând prin realizarea proiectului de sarcina sidoxiei; iar în cazul nerealizării lui, amânând și poate moderând desnodămintele rele ale crizei sidoxiale. Moderarea o puteau spera dela atragerea atenției și poate și a compătimirii stăpânirii asupra necazurilor și nedreptății suferite de ortodocșii ardeleni, pe care petiția unionistă le prezenta cu oarecare captatio benevolentiae.

* * *

Istoria sorții cererii de reunire, după ieșirea ei din mânile plenipotențiarilor, o povestește guvernatorul Ardealului, Banffy, și după el referentul încredințat de împărat cu soluționarea ei, cancelarul Galiției, contele Ig. Mailath, astfel:

Ea ajunge prin directorul școlilor romano-catolice, Lerchenfeld, la episcopul romano-catolic al Ardealului, contele Ignatie Batthyány (1780—1798). Acesta îl întreabă prin superiorul său, mitropolitul primat al Ungariei, pe împărat, ce să facă cu ea. Împăratul îi răspunde pe aceeași cale, prin biletul din 15 August 1798, ca să i-o trimită direct lui.

[1] Frate cu Ioan Budai-Deleanu, autorul *Țiganiadei*. V. I. Budai-Deleanu: *Țiganiada*, ed. Gh. Cardaș, ed. II, București, 1928, p. XI.

Până atunci însă, episcopul Batthyány i-o comunică guvernatorului Ardealului Gh. Banffy, însoțită de un memoriu neiscălit, redactat în nemțește, poate de Lerchenfeld după sugestiile lui Para, poate de Batthyány sau de vreun consilier de-ai său, care desvolta în amănunte cererea de reunire a clerului român și o recomanda cu argumente istorice și momentane, făcând în plus și propuneri cu privire la procedura de urmat la realizarea reunirii, în sens de complectare a unirii papiste.

Acest memoriu, numit de guvernatorul Banffy (care-l combate) „*Anonimische note*", povestește istoria unirii papiste din Ardeal afirmând că românii ardeleni, aproape un milion de suflete, au fost toți ortodocși până la 1698, iar atunci au trecut toți la unire și au fost uniți până la 1760, când Sofronie, venit din Țara Românească, îi reconverti în mare parte la „schismă". Maria Terezia readuse mai multe sate la unire, dar edictul de toleranță al lui Iosif al II-lea readuse multe sate la „schismă" și chiar și în timpul de față mai cer unele sate unite catehizarea de 6 săptămâni în vederea trecerii lor la „schismă", lucru foarte favorizat de partidul protestant și privit cu nepăsare de episcopul unit.

Niciodată — continuă memoriul — n'a fost moment atât de potrivit pentru a încerca aducerea întregului popor la unire, ca acesta, fiindcă:

1. Scaunul episcopal dela Sibiu e vacant de 2 ani. Episcopul a fost totdeauna susținătorul „schismei", fapt care explică de ce protestanții ardeleni, care fac tot posibilul spre a împiedeca mărirea partidului catolic, au lucrat într'acolo, ca Românii „schismatici" să nu rămână fără episcop și că de ce s'a făcut luntre-punte un protestant pentru a-l determina pe Iosif al II-lea să ocupe din nou scaunul episcopal pe care glorioasa sa mamă îl lăsase, din motive înțelepte, mai mulți ani, până la moartea sa, vacant. Din același motiv le convine protestanților ocuparea cu un Sârb a acestui post, în timp ce protestează vehement contra ocupării oricărui alt post prin neardeleni, fiindcă Sârbii sunt ortodocși fanatici.

2. Poporul român nu i-a iubit pe aceşti episcopi tocmai fiindcă erau străini şi e de aşteptat că frica de a nu mai ajunge sub episcop străin de neamul lor i-ar dispune spre unirea paptistă.

3—4. Autorii cererii de reconciliere a clerului român sunt în aşa fel dispuşi, încât s'ar învoi ca această reconciliere să se facă în forma trecerii ortodocşilor la unire. Vicarului Ioan Popovici, om cu mare credit la ai săi, îi sunt unire şi schismă tot una, de răsplată e însă dornic şi să ştie că dacă ar contribui la succesul unirii, ar fi răsplătit. Tempea e mai presus de orice comparaţie cel mai talentat şi mai cult cleric ortodox român;[1] el e om tânăr care vrea să facă carieră şi la aceasta nu-l poate ajuta decât unirea. Budai, care iarăşi se bucură de toată încrederea clerului „schismatic" şi îi conduce întreaga administraţie, e unit.

5. Clerul ort. rom. întreg s'ar învoi în mod necesar la această modalitate a reconcilierii, deoarece prin înglobarea sa în cel unit el ar deveni părtaş la toate imunităţile clerului catolic, ar fi scos de sub jurisdicţia comitatului, respectiv scaunului proprietăresc, şi scutit de nenumăratele şicane şi maltratări din partea acestora şi mai ales de plata taxei sidoxiale, care mai ales acum îi este sarcină extraordinar de simţită, întru cât restanţele ei, îngrămădite din mai mulţi ani, se storc pe calea execuţiei.

Mijloacele pentru executarea planului de reunire să fie urmăroarele:

Plenipotenţiarii au dreptate când afirmă în petiţie că poporul ort. rom. nu-i urăşte pe uniţi, ci numai numele unirii. Dovadă e întâmplarea din anul precedent, când locuitorii satului făgărăşan Iaşi au vrut să părăsească unirea şi funcţionarii dela prefectura judeţului i-au întrebat din ce motiv vreau să facă acest lucru. Ei au răspuns că n'au alt motiv, „nimic altceva, decât că nu le place numele de unit". Biserica reunită ar avea deci să se cheme numai *ortodoxă grecească*.

Pensionarea episcopului Bob e de neapărată lipsă, fiindcă el e cunoscut ca episcop unit şi dacă i s'ar cere

[1] Chiar în 1797 tipărise în Sibiu o *Gramatică românească*.

poporului român ortodox să i se supună lui, îndată ar crede că i se cere să se facă unit, ceea ce trebue evitat cu orice preț. Bob trebue înlăturat și din motivul că e urît în general de întreg neamul românesc, pentru că neglijându-și datorințele episcopești, se ocupă numai de economie. Chiar și comenduirea generală s'a văzut silită să se plângă contra lui din această pricină.

Până la alegerea unui episcop comun pentru ambele biserici reunite, administrarea bisericii unite ar trebui încredințată celui mai bătrân vicar foraneu, Ioan Para, care are toate calitățile ce se cer pentru aceasta.

Alegerea episcopului comun nu poate să iasă decât în favorul unirii, deoarece candidați ortodocși nu s'ar găsi, Tempea și Popovici fiind căsătoriți. De aceea se poate admite ca la alegere să aibă vot egal și ortodocșii, alegându-se astfel 3 candidați, din cari împăratul ar avea să întărească pe unul.

Alegerea comună s'ar face — pentru ca protestanții să nu prindă de veste, spre a o zădărnici — astfel că după pensionarea lui Bob s'ar aduna în acelaș timp protopopii uniți la Blaj și cei ortodocși la Alba-Iulia. Cei dintâi s'ar convoca expres pentru alegere de episcop în locul lui Bob, cei din urmă sub pretextul regulării sidoxiei. Aceștia ar avea să accepte în grabă proiectul de reintegrare bisericească și pe urmă să trimită o deputație la Blaj, ca să formeze împreună cu alegătorii uniți de acolo corporațiunea care avea să-l aleagă pe noul episcop comun. Comisarul imperial pentru conducerea actului de alegere la Blaj ar avea, firește, instrucțiuni ca să-i primească și ca să-i dispună și pe uniți a-i primi. Alegerea să nu se facă însă la Blaj, pentru că Blajul și unirea sunt noțiuni legate deolaltă în mintea Românului, ci alegătorii uniți și ortodocși să se deplaseze toți la Alba-Iulia și acolo să săvârșească actul alegerii.

Prin acest procedeu ar putea fi câștigați, fără știrea lor, toți Românii ortodocși pentru unire, fiindcă ei n'ar opune resistență, sau ar opune doar una neglijabilă. E foarte important însă ca protestanții să nu prindă de ve-

stea acestui plan și de intențiile de catolicizare ce s'ar urmări cu el, pentru că ar mișca toate pietrele ca el să nu reușească, dându-și seama că prin trecerea la unire a tuturor Românilor partidul catolic ar ajunge preponderant în Ardeal, protestanții fiind abia a treia parte a populației totale a țării, și că acest lucru ar deveni periculos pentru ei dacă în urmă s'ar introduce proporționalitatea confesională și la numirea în posturile de conducere și administrație ale țării. Pe lângă acest interes comun protestant, contrar catolicizării Românilor, mai au Sașii unul special. Există pe pământul crăiesc multe sate curat românești, în care totuși se află preot sas, luteran, care n'are altă treabă decât adunarea dijmei dela toți sătenii ortodocși români. Dacă ar trece Românii la catolicism (mai mult decât unire) popii lor obținând aceleași drepturi ca cei catolici, ar încasa ei dijma și astfel Sașii ar avea pierderi. De aceea sunt Sașii atât de ostili unirii și de aceea se și află pe pământul crăiesc cei mai puțini uniți. Aceste împrejurări evidențiază necesitatea excluderii guvernului ardelean și a cancelariei aulice ardelene dela pertractarea acestei afaceri de reunire. Aceste oficii, împănate cu protestanți, i-ar pune'n cale cele mai mari piedeci, dacă ar afla prea de vreme de ea.

De încheiere, preamărește foloasele catolicizării Românilor ardeleni și admite încă odată ușurința acestei catolicizări cu ajutorul prezentului plan:

Că reunirea plănuită ar fi salutară pentru țară, e fără îndoială. Religia comună îi leagă puternic pe supuși de domnitor. Experiența a arătat prin întâmplările din penultimul răsboiu ruso-turc, cât de puțin se poate bizui domnitorul pe fidelitatea supușilor săi când ei îl țin de eterodox, iar pe oamenii lui de coreligionari ai lor. In situația de azi e mai consult ca oricând a rupe uriașul lanț care-i leagă pe ortodocși dela Oceanul înghețat până la Marea Adriatică. Iar în Ardeal e nevoie să i se opună partidului protestant unul mai puternic. Ar fi și tulburări mai puține în popor și mai puține emigrări. Executarea planului nu va produce tulburări și emigrări, deoarece poporul român își urmează orbește clerul său și de altfel

nici un fel de forță nu se va aplica în executare. Și numai forța provoacă reacție de forță. Iar dacă totuși vreun sat n'ar vrea să accepte unificarea plănuită, turburarea se va evita lăsându-l să rămână în sistemul său bisericesc anterior.

Primind acest memoriu împreună cu actele pe care le însoțea dela episcopul romano-catolic, care se pare că și-l însușise, guvernatorul Ardealului, Gh. Banffy își face asupra lui observații amănunțite și desvoltate spre a-l convinge pe episcop că proiectul preconizat în memoriu nu poate și nu trebue să fie realizat.

Memoriul îl jignise atât ca guvernator (cerând excluderea guvernului dela tratarea afacerii), cât și ca protestant (atacându-i pe protestanții ardeleni ca pe dușmanii politicii bisericești a curții). Nu-i convenia nici sacrificarea lui Bob, a omului ideal ce și-l putea dori un dușman al unirii în fruntea ei: urît de toți și urându-i pe toți aleșii neamului său, neglijând interesele bisericii sale în favorul afacerilor materiale, pe terenul cărora se întâlnea cu guvernatorul, având astfel prilejuri de-ai intra în grații. De aceea îl combate:

1. Chiar dacă ar reuși, prin proiectul propus, aducerea tuturor Românilor la unirea papistă, câștigul ar fi efemer, fiindcă din orice motiv de nimic, ea s'ar spulbera din nou, cum s'a mai spulberat de câteva ori: Cardinalul Colonici îi făcuse pe Românii ardeleni uniți, călugărul Sofronie iar neuniți, Maria Terezia (prin Bucov) din nou uniți, dar numai în mică parte și cu extremă osteneală, Iosif al II-lea, cu edictul său de toleranță, îi făcu iarăși neuniți.

2. Afirmația că ici-colo se anunță sate pentru instrucția de 6 săptămâni, nu corespunde adevărului, deoarece chiar și satele care părăsesc unirea caută să se sustragă dela catehizația de 6 săptămâni și episcopul unit tărăgănează instituirea ei în speranța că se vor răsgândi cei ce au părăsit unirea. Trecerile dela unire sunt compensate însă prin cam tot atâtea treceri la unire, așa încât cele două partide bisericești rămân cam în aceeași proporție cantitativă.

Drept aceea, episcopului Bob pe nedrept i se face jicnitorul reproş că priveşte cu indiferenţă micşorarea turmei sale şi că deci îşi neglijează chemarea.

3. Afirmaţia că mare parte a clerului ort. rom. înclină spre unirea papistă, e riscată. Câţiva consistoriali vânători de avantaje personale nu înseamnă mare parte a clerului. Şi apoi de popor nu se ţine seamă?

4. Protestanţii sunt contra unirii doar într'atât, întru cât parohii uniţi pretind sesii din moşiile lor, cunoaşterea atmosferei din ţară însă mă îndreptăţeşte să spun că într'atâta o duşmănesc şi proprietarii catolici. Nici la guvern, nici în afară n'a scos vreun protestant vreo vorbă şi n'a făcut vreun pas pentru îndeplinirea scaunului episcopal ortodox; dimpotrivă, au lucrat contra mitropolitului şi alor săi, care luptau pentru acea îndeplinire. Falsă e şi afirmaţia că împăratul Iosif al II-lea, printr'un protestant, a fost înduplecat să îndeplinească scaunul episcopal ortodox din Ardeal. Îndeplinirea aceea s'a făcut în urma cunoscutelor împrejurări: că ne ameninţa răsboiul cu Turcii şi voiam să ne păstrăm atât prietenia Rusiei, câştigată prin ajutorul ce i-l dădusem la ocuparea Crimeei, cât şi ataşamentul supuşilor noştri ortodocşi. De aceea i s'a dat atunci şi mitropolitului din Carloviţ ordinul Sf. Ştefan.

5. Mijloacele realizării proiectului, expuse de memoriu în paragrafii 2—5 implică adevărată înşelăciune. Scopul şi motivul e căpătuirea iniţiatorilor, unul sperând scaunul lui Bob. In cazul că nu li s'ar satisface pretenţiile, ei ar fi principalii zădărnicitori ai proiectului, sau dacă unul s'ar vedea mai puţin favorizat decât altul, ar provoca discordii şi partide contrare. Cei 25 de preoţi şi protopopi au dat plenipotenţă celor 3 împuterniciţi nu ca să facă trecere la unire, ci ca să le exopereze avantaje, aşezându-i în drepturile clerurilor recepte ale ţării. Acum se propune ca plenipotenţa să se folosească spre a face trecerea ortodocşilor la unire,[1] ceea ce e înşelăciune. Chiar dacă cei 25 ar fi tacit înţeleşi cu această abuzare de plenipotenţa lor,

[1] Ar fi fost exact procedeul dela Brest-Litovsk, 1594—5, v. Eus. Popovici: *Istoria bisericească universală* ed. II-a, vol. IV, Bucureşti 1928, p. 353.

înşelăciunea tot ar subsista, fiindcă restul clerului şi poporul e sigur că nu consimte. Iar dacă prin plenipotenţă se urmăreşte numai uşurarea stării materiale a clerului şi poporului neunit, atunci curtea e trasă pe sfoară. Lucrul e aşezat pe o bază foarte nesigură şi în ambele cazuri ar duce la sute de feluri de rătăciri, excese, desbinări, violenţe şi tulburări, în care în mod necesar ar fi implicate ţara, curtea şi diversele autorităţi.[1]

6. Proiectantul cunoaşte rău constituţia Ardealului dacă crede că clerul unit nu e supus jurisdicţiei comitatului. Acesteia îi sunt supuşi şi clericii religiilor recepte în cele reale, iar în cele personale nu-i sunt supuşi nici clericii neuniţi. Maltratările amintite numai în general de proiectant ca isvorând din această supunere, pot fi şi din vina celor ce se plâng de ele. Plângeri de acest fel au făcut însă la guvern mai multe uniţii, decât neuniţii.

7. Dificultăţile executării planului propus: Intâi, în general, întregul plan se întemeiază pe presupunerea că clerul şi poporul ortodox va accepta reunirea făcută de delegaţi la Alba-Iulia, îl va primi pe episcopul ales acolo şi se va învoi să fie una cu uniţii. Experienţa nu ne asigură probabilitatea acestei presupuneri. In cazul lui Sofronie tot clerul şi poporul ortodox ascultase de el, simplu monah venit din Ţara Românească (?), şi întoarse spatele episcopului şi clerului unit, cărora le fusese supus. In tumultul lui Horia nu numai că nu l-au ascultat pe episcopul lor, trimis la ei, ci l-au şi alungat dintre ei. In afacerea recentă

[1] ...Archidiaconen... welche die disunirten Geistlichen in die Rechte der übrigen recipirten Geistlichkeit dieses Landes einzusetzen wünschen, geben den... zu diesem Ende, und um diese Vortheile für sie zu erwirken, nicht aber um sich zur Union zu erklären die Plenipotenz, gleichwie solches aus denen beigeschlossenen Litteris Plenipotentialibus erhellet, nun wollen diese Committenten missverstanden, und die Plenipotenz dahin gebraucht werden, dass sie sich ohne weiteren uniren sollen; hierunter scheinet nun der Betrug zu stecken, denn entweder wissen die Archidiaconi von dieser Absicht nichts, oder sie wissen solche; ist ihnen diese Absicht unbekannt, so sind sie die Betrogenen, ist... so ist entweder das Volk, oder der Hof hintergegangen; das Werk auf einen sehr unsicheren Grund angelegt, und in beiden Fällen der Keim zu hunderterley Irrungen, Weitläufigkeiten, Uneinigkeiten, Gewalttätigkeiten und Unruhen ausgestreut, in welche das Land, der Hof und die verschiedenen Behörden nothwendig und unausbleiblich verwickelt werden müssen.

a grănicerilor renitenţi, episcopul şi clerul unit au fost ameninţaţi cu moartea şi nu putură fi întrebuinţaţi, ci renitenţa trebui înfrântă cu armele.[1]

In amănunte, planul nu e executabil, pentru că:

a) Cu ce drept şi pe ce bază să fie destituit episcopul Bob? Se zice că şi-a neglijat oficiul şi s'a ocupat numai de economie şi că pentru aceasta a fost mustrat de generalul comandant. Fără ascultare nimeni nu poate fi judecat şi pedepsit. Dar eu afirm că acuza e prea îndrăzneaţă şi că porneşte din ambiţia domnului Para de a ajunge în fruntea diecezei unite şi după aceea poate episcop, care, ca şi ambiţiile celorlalţi dornici de posturi, nu se puteau satisface fără înlăturarea lui Bob. Generalul comandant l-a mustrat pe Bob din motivul că s'a opus pretenţiei armatei în faimoasa afacere a lui Tiron Dragoş, când generalul pretindea pentru acest protejat al său ori vicariatul de Haţeg (prin destituirea vicarului), ori un salar anual (din al episcopului).[2] Că nu face propagandă pentru unire nu e neglijenţă în oficiu, fiindcă experienţa antecesorului său, demis pentru excesul de zel în propagarea unirii, a arătat că acel zel făcuse unirea odioasă, iar Bob prin moderaţia sa foloseşte cauzei unirii. Banii ce-i adună încă îi foloseşte făcând fundaţii, tot spre al ei bine. Că ar fi urît de tot neamul românesc, contest; glasul lui Para şi al altor câţiva nu e glasul neamului întreg. Dar chiar dacă am spune că de dragul scopului salutar ar trebui să înlăturăm toate consideraţiunile particulare, eu totuşi afirm că nimic bun nu poţi şi nu e voie să realizezi pe cale rea, mai ales în cazul de faţă, unde şi scopul e încă atât de nesigur şi nefixat, încât eu îl cred tocmai contrar (celui presupus în memoriu).[3]

---

[1] E vorba de o revoltă a grănicerilor, posterioară revoluţiei lui Horia şi încă necunoscută, nu de cea din 1763, descrisă la Bunea: *Episcopii Petru Pavel Aron şi Dionisie Novacovici*, Blaj, 1902, p. 237—240, V. Şotropa în *Archiva someşeană*. 1938, Nr. 24, p. 1—129, S. Pop în *Tribuna*, 1–33, Cluj, 13 X[1], 1938, etc.

[2] Cf. St.—R. 2301/1796 şi Dr. Iacob Radu: *Istoria vicariatului Gr. C. al Haţegului*, Lugoj, 1913, p. 117–118.

[3] Aber könnte man sagen einen allgemeinen heilsamen Zweck müssen alle privat Betrachtungen weichen, allein ich behaupte, dass man kein gutes auf was immer für eine ungerechte und unbillige Arth bewirken kann, noch darf, besonders hier wo der zu erreichende Zweck noch so schwankend und ungewiss ist, dass ich mehr das Gegentheil davon halten muss.

Şi apoi de unde să-l pensionezi pe Bob? Din fundaţiunile unite nu, pentru că în cazul realizării proiectului de reunire el devine insuficient. Din fondul religionar? N'ar admite clerul latin.

b) Din fapte şi din denunţul anchetat al comenduirii ştiu că în tot clerul unit nu există spirit mai neastâmpărat şi turburător de linişte, mai pezevenchiu (verschmitzt) decât Para. Dacă el e propus ca apt pentru conducerea consistorului unit, e semn că proiectanţii se bazează pe date nesigure.

c—g) Planul de executare a proiectului fiind clădit pe pensionarea lui Bob, cade deodată cu aceea. Dacă totuşi s'ar ţinea adunarea dela Alba-Iulia, e întrebare că oare condiţiile sub care ar accepta ea reunirea (petiţia plenipotenţiarilor în p. 8 îi rezervă dreptul de a le stabili) ar putea fi acceptate de stăpânire? Şi anume de care for al ei? Şi oare adunarea electivă dela Blaj recunoaşte-o-ar de canoniceşte autorizată a proclama unirea pe cea din Alba-Iulia, care n'a fost convocată decât pentru sidoxie? Şi admite-o-ar să voteze la alegerea episcopului comun? Şi oare nu şi-ar da delegaţii ortodocşilor voturile pentru un ortodox? Ar avea episcopul ales încrederea şi ataşamentul poporului ortodox? Unde ar reşedea el, odată ce Blajul le e atât de urît, din cauza unirii, ortodocşilor? Şi cum ar admite aceştia un episcop ales, fie la Alba-Iulia, dar totuşi cu blăjenii împreună? Şi dacă o parte din popor şi preoţi nu l-ar vrea, ce ar fi cu aceştia? Dar opoziţia mitropolitului din Carloviţ şi a Principatelor Române e de neglijat? Şi dacă poporul ar afla că „biserica ortodoxă" e termen folosit pentru o biserică ce de fapt e unită, oare nu ne putem aştepta la scenele lui Sofronie?

h) Excluderea guvernului şi a cancelariei aulice ardelene dela tratarea unei afaceri ardelene e ilegală şi stricătoare de ţară. (Argumentează aceasta pe larg). In cazul că afacerea dă greş, oare nu tot guvernul, cu organele sale, comitatele şi cele subalterne, au să fie chemate să restabilească ordinea şi liniştea? Despre ura pretinsă a protestanţilor şi despre eficacitatea sa pretinsă a fost vorba mai

sus. Că partidul catolic ar fi întărit prin poporul care nici de numele catolicismului nu vrea să știe, e de neconceput.

8. Avantajele ce ar rezulta din realizarea proiectului ar fi de admis numai pentru cazul când această realizare ar aduce într'adevăr unire catolică. Dar chiar și în acest caz e întrebare, dacă emigrările ar înceta, fiindcă și în trecut au emigrat și uniți, iar în cazul că s'ar realiza reunirea proiectată, cei nemulțumiți cu ea ar emigra și mai mult. Aceasta ar însemna înrăutățirea stării actuale, deoarece de câțiva ani nu s'au mai înregistrat emigrări, ci dimpotrivă, tabelele de impozite arată înmulțirea populației.

Că numai forța provoacă tumult, nu e dovedit.

Nici că unitatea religionară e absolut favorabilă stăpânirii. Deocamdată pare mai degrabă că uniții sunt utili pentru ținerea în frâu a neuniților. (Dermalen geben die Unirten das Gegengewicht gegen die Disunirten: Malum bene positum bis bessere und ruhigere Zeiten eintreten).

Observațiile acestea (14 p. de coală bătute la mașină) i le trimise guvernatorul Bánffy, deodată cu restituirea memoriului și a actelor chestiunii, episcopului Battyány. Acesta muri îndată după aceea (la 22 Noemvrie 1798). Guvernatorul știind că scriptele afacerii de reunire a clerului român nu sunt pentru ochii oricui, puse să i le scoată din sertarul cu scrisori al defunctului, spre a le trimite împăratului.

Ocazia cea mai potrivită pentru a le trimite o găsi în călătoria (de prezentare) la Viena a nou numitului episcop latin al Ardealului, Iosif Mártonfi (1799—1815), fost referent în guvernul ardelean. I-a predat deci acestuia întreg dosarul, pentru ca să-l prezinte împăratului, împreună cu un raport către împărat, datat Cluj 22 Iulie 1799, în care povestește aceste peripeții și recomandă „observațiile" ce le făcuse la memoriul anonim ca pe unele care sufăr ca formă, fiind compuse numai pentru uzul episcopului Batthyány, dar luminează din toate punctele de vedere

afacerea. Iar dacă totuşi M. Sa ar mai dori lămuriri, î le va putea da episcopul Mártonfi, care cunoaşte spiritul poporului român şi împrejurările ardelene.

Impăratul, la 17 Septemvrie 1799, încredinţă prin ordin de cabinet afacerea, cu întregul dosar, spre referare şi propunere, cancelarului aulic al Galiţiei, Ig. Mailat.

Cancelarul Mailat îi prezintă împăratului, la 8 Iunie 1800, un referat de 17 coale, în care rezumă raportul din 22 Iulie 1799 al guvernatorului Bánffy, apoi povesteşte că după însărcinarea sa cu afacerea a fost reţinut un timp de o călătorie în Ungaria, iar după aceea a trebuit să se întâlnească cu Mártonfi spre a-şi lua informaţiuni despre Bob. După aceasta redă pe rând, amănunţit şi fidel, cuprinsul actelor din dosar (plenipotenţa, cererea, memoriul anonim şi observaţiile guvernatorului) şi în sfârşit îşi formulează propunerea în sensul celei a guvernatorului, pentru respingerea proiectului, din următoarele motive:

Nu se poate admite tratarea şi executarea lui cu excluderea autorităţilor de stat ardelene.

Nu se poate destitui Bob, deoarece guvernatorul atestă că Bob e om modest, care îşi vede după datorie de clerul şi poporul său şi economiile şi le întrebuinţează pentru fundaţiuni, adică spre binele religiei. Aceleaşi lucruri mi le-a declarat şi Mártonfi astă toamnă, când a fost în Viena şi l-am consultat cu ştirea prealabilă a Majestăţii Voastre. A-l scoate deci din scaunul episcopal ar fi adevărată pierdere pentru religie, nu câştig. El nici nu poate fi scos decât prin demisie de bună voie, prin moarte, sau prin destituire pentru delicte de stat sau bisericeşti, ceea ce nu e cazul.

Şi apoi, noul episcop al cărei biserici ar fi şi cine l-ar confirma şi hirotoni, dacă el n'ar fi al bisericii unite, care are scaunul făgărăşan încadrat sub jurisdicţia papii? Ar fi nevoie de înfiinţarea şi recunoaşterea unei dieceze noui, „ortodoxe", în a cărei numire termenul „ortodox" ar avea însemnare nouă, căci deşi noi susţinem ortodoxia catolicilor şi a uniţilor, totuşi e lucru cunoscut că sub „ortodocşi" nu se înţeleg aceştia, ci neuniţii de rit oriental. De aici ar

urma apoi că sub această numire, deja ambiguă din cauza uzului ei posterior, n'ar lua ființă unire (cu papa), ci numai adunarea laolaltă și înțelegerea neamului românesc unit și neunit, despre care însă tot așa se va putea spune că e neunit (cu papa). Că noua biserică ar fi așa cum o descriu eu, dovedește punctul 6 al petiției plenipotențiarilor, unde scriu ei ca noul episcop să nu se aleagă la Blaj, ci la Alba-Iulia, între ortodocși, fiindcă experiența arată că ortodocșii fug de uniți, nu invers, și fiindcă e bine să fie ales loc neutru, pentru ca poporul să nu ajungă la bănuiala că s'ar menține și pe viitor unirea (cea papistă). De asemenea și autorul notei anonime, scrie că Bob trebue înlăturat din motivul că e cunoscut ca episcop unit, iar ideea de unit (cu papa) trebue înlăturată cu totul. Noua biserică a tuturor românilor ardeleni așadar n'ar avea să fie decât neunită (cu papa), iar realizarea proiectului ar aduce cu sine deci transformarea uniților în ortodocși neuniți.

Plenipotența și petiția dovedesc în de-ajuns că neuniții nu doresc deloc unirea (papistă). Pe de altă parte se știe că trecerea la unire le e deschisă și nestingherită. De ce să se recurgă deci la acest proiect cu atâtea riscuri și piedeci și cu urmări împovărătoare pentru stăpânire? Urmările realizării proiectului ar fi, într'adevăr, foarte suspecte:

Intreg clerul neunit ar deveni părtaș — după punctul 3, al. b al petiției — la toate drepturile și beneficiile celui unit (*vere* unitis, subliniază în citatul din petiție), păstrându-și-le și pe cele vechi (parohii, stole, etc. ortodoxe).

Poporul neunit desigur ca s'ar revolta dacă ar afla că episcopul cel nou a fost sfințit de un mitropolit unit sau catolic și că preoții și protopopii lor fraternizează cu cei uniți. Și dacă drept urmare și-ar alunga popii, aceștia ar trebui sau să fie întreținuți de stăpânire sau reașezați cu forța în sate.

Impărtășirea clerului neunit de drepturile și privilegiile celui catolic s'ar face prin declarație imperială, fără ca acel cler să se declare nici pentru catolicismul de rit

latin, nici pentru cel de rit grecesc, ci numai pentru o ortodoxie ambiguă.

După cum sunt descrişi doi din plenipotenţiari, Popovici şi Tempea, de memoriul anonim, ca oameni care nu vreau unirea (papistă), ci promovarea propriilor lor interese, ce putem aştepta dela „ortodoxia" urmărită de ei?

Cu totul de altă natură a fost proiectul de unire pe il făcuse în secolul trecut împăratului Leopold I cardidinalului Colonici. Acela era drept şi simplu şi însoţit de binefacere avantajos plasată. Cardinalul Colonici îi invitase la unire pe episcopii de Muncaciu, Oradea [1] şi Swidniz, azi Kreutz, iar împăratul le asigurase întreţinerea viitoare şi vaza. Episcopii uniţi acţionară apoi asupra clerului supus lor, fără silă, prin instruire şi permisiune, iar împăratul Leopold le sprijini acţiunea prin extinderea asupra acelui cler a privilegiilor clerului latin, îndată ce s'a declarat de unit, adică de catolic. Eparhia Muncaciului stă şi azi nevătămată şi e în întregime catolică. In eparhiile Orăzii şi Svidniţei s'au ivit cu timpul recăderi, ca în Ardeal. Există însă oare şi în timpul de faţă mijloc mai bun şi mai sigur pentru readucerea celor recăzuţi, decât cel al instruirii blânde şi al binefacerii? Cu adevărat, nu.

Din toate aceste consideraţiuni propun deci, în acord cu guvernatorul ardelean, ca de propunerea celor trei împuterniciţi să nu se facă niciun uz.

Viena, la 8 Iunie 1800

Ig. Mailat

Dela Mailat dosarul ajunge la Consiliul de Stat. Aici il rezumă din nou, act de act, consilierul Pittrich, la 21 Iunie, şi rezumatul e circulat pe la consilierii de stat.

Consilierul Izdenczy scrie pe el cam nervos, la 23 Iunie, că împăratul îi încredinţase lui spre refacere, în Aug. 1799, raportul din 22 Iulie 1799 al guvernatorului Ardealului şi că el la 5 Sept. a şi prezentat un referat de 9 coale, care e încă nerezolvat. Işi repetă părerea din acel referat: Consideră de nesocotit, neprecis, temerar, intere-

[1] Efrem Banianin, v. *„Legea românească"*, Oradea, 1 Ian. 1937.

sat, periculos și nedrept proiectul și cderă la punctul de vedere al guvernatorului Bánffy, care a forfecat proiectul până la râs și batjocură. A repeta argumentele lui nu e necesar, e suficient ceea ce scrie la sfârșit despre neunire: *Est malum bene positum*, că anume în timpul de față uniții îi contrabalansează pe neuniți.[1] Pe lângă aceea ar fi neînțelept să riscăm tulburări interne acum când suntem încurcați în extern într'un răsboiu atât de grav,[2] și apoi domnitorul n'are să facă prozelitism, lucru pe care M. Sa l-a comunicat de multe ori răspicat cancelariei aulice ungurești, ci are să poarte grijă să așeze episcopi și preoți buni.[3]

Propune deci să i se trimită guvernatorului Bánffy o scrisoare prin care să i se aducă la cunoștință că i s'a acceptat propunerea din 22 Iulie 1799 de a nu se face nici un uz de proiectul celor trei împuterniciți ardeleni, ci de a-l pune simplu ad acta. Face și conceptul scrisorii.

Ceilalți consilieri iscălesc: de acord.

Impăratul trage peste conceptul de scrisoare către Bánffy și scrie cu mâna sa, la 5 Iulie 1800, rezoluția ca întregul dosar să fie pus ad acta în arhiva Consiliului de Stat.[4]

---

[1] Politica tradițională austriacă: divide et impera. Iată deci că acțiunea dela 1698—1701 (și 1761 et ss.) nu a fost unire ci desbinare!

[2] Cu Napoleon.

[3] So unüberlegt, unverdaut, tollkühn, eigennützig, gefährlich, und ungerecht das Projekt der Bevollmächtigt sein sollenden Proiektanten ist, eben so gründlich, überzeugend, und in allem Anbetracht Rücksichtswürdig ist die Widerlegung des sieb. Gouverneurs, mithin müste ich nur mit unnöthigen Wiederholungen auftreten, wenn ich dem Gutachten des sieb. Gouverneurs etwas hinzufügte, denn er hat besagtes Projekt bis zum Spott und Gelächter durchgehächelt: es ist genug was der Gouverneur am Ende seiner Widerlegung von der Nichtunion erinnert: *Est malum bene positum*, dass nämlich derzeit die Unirten wider die Disunirten das Gegengewicht behaupten, und endlich, wäre es wider alle Glugheit, im Inneren Unruhen anzuzetteln, wenn man ad extra in einem so wichtigen Krieg verwickelt ist; zudem, ist es nicht die Sache der Regenten sich mit Proselitenmacherey abzugeben, welches E. M. der hung. HK. zu wiederhohltenmaehl wortdeutlich zu erkennen gegeben haben; wohl aber ist es die Sache der Regenten, auf die Anstellung frommer und mit gutem Beyspiele vorleichtender Bischöfe und Seelsorger den sorgfältigsten Bedacht zu nehmen...

[4] *Reg. Aug.* Diese Nota (Notă?) und die derselben beliegenden Akten sind bei der staatsräthl. Registratur zu hinterlegen. 5 July 1800. Franz (ss.). Kolowrat (ss.)

Aceasta a fost soarta proiectului elaborat de fratele autorului Ţiganiadei.

Actele dosarului său îşi au preţul lor pentru informaţiunile istorice pe care le conţin şi mai ales pentru lumina ce o aruncă asupra politicii religioase a Habsburgilor şi asupra stării bisericeşti deplorabile în care îi menţineau ei intenţionat pe Românii ardeleni.

Problema însăşi a reunirii bisericeşti a Românilor ardeleni a mai fost pusă şi agitată şi în timpurile ulterioare, precum arată Păr. prof. I. Lupaş în studiul său din 1913, la care se referă prezentele contribuţiuni.[1] Despre rolul problemei unităţii religioase a Românilor în revoluţia din 1848 şi încercarea de a o rezolva pozitiv atunci, a publicat dl prof. I. Mateiu un studiu în Bucureşti, în 1936 (extras din volumul omagial Lapedatu). Ea s'a agitat şi în 1919, când se credea că întregirea neamului coincizând cu vacanţa simultană a ambelor scaune mitropolitane româneşti din Ardeal (Sibiu şi Blaj), reunirea bisericească ar putea fi uşor făcută, în entuziasmul unirii naţionale, prin alegerea unui singur titular pentru ambele scaune. Peste 20 de ani însă, la 1 Dec. 1939, prof. N. Iorga, într'o conferinţă rostită în Teatrul municipal din Oradea, s'a pronunţat în sensul că ar fi nedibăcie orice încercare de reunire a celor două biserici româneşti, azi când ele au drepturi istorice câştigate.

---

[1] In 1903 i-a consacrat protopopul ort. rom. ardelean N. Maneguţiu cartea *Reunirea Românilor din Transilvania şi Ungaria*, studiu naţional-istoric-religios, editura autorului, Sibiu, 218 p.

ARTA IN SLUJBA LUI DUMNEZEU

LITERATURA CREȘTINĂ A DLUI PROF. V. PAPILIAN

de

Diacon Dr. EMILIAN VASILESCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Editura sibiană „Dacia Traiană" a publicat de curând primul volum de *Teatru* al dlui prof. dr. Victor Papilian, reunind în acest volum trei piese: *Cerurile spun*, *Nocturnă*, și *Moartea vanităților*. Faptul acesta s'ar părea fără nicio însemnătate pentru o publicație cum este *Revista Teologică*. Și totuși, cine a asistat acum un an și ceva la reprezentarea piesei *Cerurile spun*, aici la Sibiu, și cine cunoaște în general opera literară a dlui prof. Victor Papilian, va găsi că s'a făcut până acum o adevărată nedreptate acestui valoros scriitor creștin, tocmai din partea presei bisericești, care ar fi trebuit încă de mult să-l ia în brațe cu toată căldura și să fie chiar mândră de el, așa cum e mândră de pildă biserica romano-catolică franceză de câțiva scriitori creștini contimporani ca: Paul Claudel, François Mauriac, Daniel Rops și alții.

In deosebi presa bisericească ardeleană avea și are o datorie față de scrisul dlui Victor Papilian, deoarece dsa, deși ardelean, după cât știu, numai prin adopțiune, a pătruns ca puțini alții viața ardelenească, făcând să pulseze în aproape toate operele sale literare frământările sociale, politice și religioase din Ardeal. Ar fi destul să amintesc de puternicul și voluminosul roman intitulat *In credința celor șapte sfeșnice*, în care găsim zugrăvit, ca într'o vastă frescă, întreg sbuciumul vieții ardelenești de după primul răsboiu mondial. De asemenea, sufletul ardelenesc se recunoaște pe sine în minunatele „Nuvele ardelenești", strânse în volumul intitulat *De dincolo de*

râu. Şi nu mai puţin ardelenească este piesa *Cerurile spun*, care a fost reprezentată pentru prima dată pe scena Teatrului Naţional din Cluj, în ziua de 6 Noemvrie 1933, cu prilejul sfinţirii bisericii catedrale.

Dar nu pentru a arăta nedreptatea făcută scriitorului Victor Papilian de presa bisericească şi nu pentru a găsi vină cuiva am vrut să scriu aceste rânduri, ci pentru a arăta că opera literară a dlui Victor Papilian are un puternic colorit creştin şi poate fi socotită chiar ca fiind pusă în serviciul lui Dumnezeu. Se va părea poate cuiva exagerată această afirmaţie, dar trebue să mărturisesc că la această încheiere am ajuns, răsfoind şi recitind unele dintre romanele, nuvelele şi piesele dsale de teatru. In toate am descoperit aceeaşi frământare sufletească, acelaşi dor adânc de depăşire, de transcendere, aceleaşi chemări ale Absolutului şi aceeaşi neîncredere în puterile raţiunii deslipită de credinţă şi iubire. Aş putea spune chiar că în scrisul dlui Victor Papilian se întrezăreşte o întreagă filosofie, creştină în măduva ei, şi o apologie a credinţei şi a ortodoxiei. Nesfârşitele discuţii ale eroilor săi, care totdeauna ajung să abordeze şi probleme religioase, nu trebue să turbure pe cititor prin cruzimea argumentărilor atee, ştiinţiste, materialiste, anarhiste şi nihiliste, deoarece, până la urmă, toate aceste năstruşnicii intelectuale sunt vădite ca efecte ale unei raţionalizări excesive, care în chip necesar duce la haos şi moarte. Ideea aceasta, că raţiunea — „gândirea", îi zice dl Victor Papilian — deslegată de frâul credinţei şi al iubirii, duce în chip inevitabil la distrugere şi moarte, o întâlnim nu odată în scrisul dsale şi de aceea credem că merită să începem cu ea consideraţiile noastre.

„Există, spune dl Victor Papilian, prin glasul d-rului Latour din romanul *In credinţa celor şapte sfeşnice*, o raţionalizare progresivă, ca şi o paralizie progresivă a sufletului... şi o raţionalizare de acest soiu te duce, fie la moarte — nihilism total — fie la imortalitate — fuziunea mistică cu Dumnezeirea".[1] Dar, dacă ne e ceva

[1] *In credinţa celor şapte sfeşnice*, vol. I, p. 345.

mai greu să găsim în lucrările dlui Victor Papilian fuziunea mistică cu Dumnezeu prin exces de raționalizare, apoi ravagiile raționalizării desfrânate fac însuşi obiectul piesei întitulată *Nocturnă* şi le întâlnim în peripețiile eroului principal din piesa *Cerurile spun*, subîntitulată „mister creştin ortodox".

In această din urmă piesă, pe care o considerăm ca cea mai izbutită dintre lucrările de teatru ale dlui Victor Papilian şi pe care o punem alături de misterul creştin *Ingerul a vestit pe Maria*, de Paul Claudel, asistăm la tragedia sufletească a unui tânăr ardelean din secolul XVII, desprins cu sila din vraja mediului natal, impregnat de credință, şi dus la Viena, ca să ia contact cu „gândirea", cu ştiința, filosofia şi marea artă, şi să poată servi astfel scopurilor de mărire ale tatălui său şi ale dibaciului politician Szentiványi, prelat catolic. Noua orientare sufletească a tânărului desrădăcinat din credința sa şi din frumoasele tradiții ale mediului natal, îl duce la hipertrofia eului, la lipsă de orice scrupul, la voința de distrugere şi în sfârşit la crimă; pentru ca apoi, trezit din acest vis rău al „raționalizării progresive", să ia, pe jos, drumul sfintei mânăstiri Neamțu.

Dar mult mai pregnantă este ideea dlui Victor Papilian, că gândirea duce la moarte, în cealaltă piesă, în *Nocturnă*, subîntitulată „mister păgân". Aici se desfăşoară tragedia unei familii, în care tatăl, renumitul profesor universitar de filosofie Domniceru, are un sistem de cugetare ultrarationalist. Sistem perfect închegat, dar lipsit de contactul cu viața, cu realitatea. Din acest sistem sunt excluse toate acele credințe religioase şi morale care dau sens vieții şi ne leagă de ea. Din această pricină, sistemul de cugetare al profesorului Domniceru duce în chip logic la ideea de haos, ca scop suprem, şi la nihilism. Pentru încununarea sistemului său, profesorul ține să-şi crească pe cei doi copii, un băiat şi o fată, potrivit cugetării sale filosofice, voind ca ei să fie două ființe cu totul excepționale, înzestrate cu maximum de spirit critic şi capabili de orice inițiativă cu caracter original, indiferent de consecințele morale şi sociale ale faptelor lor. Rezultatul firesc

nu putea fi altul decât nenorocirea copiilor și a profesorului însuși. Băiatul, Titu, ajunge la stupefiante, la nihilism și la sinucidere. „Căci numai gândirea, desprinsă de orice temei omenesc, duce la moarte", spune el.[1] Iar fata, Cora, trage și ea, în felul ei, consecințele practice din gândirea filosofică a tatălui său, ajungând la prostituare, la lupta pentru distrugerea familiei, pentru amorul liber și pentru libertatea avortului. Când un om cu mintea întreagă, Varlam, o roagă: „Uită toată învățătura care te-a desprins de viață și uită mai ales acea grandioasă și nemernică înțelepciune, care, făcându-te supra-om ți-a nimicit simțirea omenească"[2], fata răspunde: „Prin nebunie trebue să mă întorc pe pământ, căci prin cumințenie mă avânt în neant".[3] Sau altădată: „Lumea haosului e lumea adevărului".[4] Tatăl, înspăimântat de consecințele practice ale sistemului său filosofic, caută să-și repare greșala. Fata însă îi reproșează violent că i-a distrus copilăria, nimicindu-i contactul cu Dumnezeu și alungându-l pe Dumnezeu din casa lor. „Mi-ai furat, zice ea, și mai mult decât ntât, mi-ai distrus copilăria... Intreaga mea copilărie, aimicind contactul meu cu Dumnezeu... Aveam șase ani. A doua zi mergeam la școală... Eram emoționată! In loc să lași să vibreze acea emoție plăpândă, dar fericită, de copil... tu ce-ai făcut? M'ai chemat aici, în acest birou odios... și în numele aceluiași principiu mi-ai vorbit de Dumnezeu, de Iisus Hristos... și fără nicio considerație pentru sufletul meu dornic de miraculos, mi-ai spus că totul este un basm și că Iisus Hristos poate nici n'a existat...".[5] La aceste cuvinte, profesorul răspunde: „Nu regret... asta ți-a întărit voința și ți-a deșteptat spiritul critic". Și fata continuă: „Ai alungat misterul întrupării lui Dumnezeu, ca să-mi sădești în suflet misterul gândirii, ca exponent al haosului... Și azi, în loc să caut pe Dumnezeu prin tainele creștine, caut haosul prn taina gândirii". In pragul dezastrului, văzându-și fata pornită pe calea desfrâului

---

1 *Teatru*, vol. I, p. 181.
2 *Ibid.*, p. 186.
3 *Ibid.*, p. 192.
4 *Ibid.*, p. 202.
5 *Teatru*, vol. I, p. 248.

și băiatul cu lațul pregătit pentru spânzurătoare, profesorul încearcă să-și renege sistemul, sau să-i dea o altă orientare. „Copii, spune el transfigurat, veniți să dăm un nou sens gândirii... să căutăm pe Dumnezeu. Dacă l-am găsi în orice fir de iarbă, sau în orice bob de nisip?".[1] „Tu l-ai găsit în haos", îi răspunde băiatul. „Dacă ne-am ruga lui Dumnezeu?" stăruie tatăl iluminat. Dar, era prea târziu. Fata pleacă în lume să răspândească ideile dezastruoase ale tatălui său, fiul se spânzură și tatăl cade secerat de moarte, după ce sorbise, împreună cu fiul său, din cupa cu stupefiante pregătită de acesta pentru a-l transpune în inima adevărului suprem: haosul.

Ideea aceasta a dlui Victor Papilian, că gândirea, desprinsă de credință și iubire, duce la nimicirea vieții, nu are în ea nimic paradoxal, dacă ținem seamă de faptul că viața, ca să se mențină și să prospereze, are nevoie de anumite certitudini fundamentale, pe care știința nu i le poate da, și filosofia cu atât mai puțin. Știința și filosofia, când au vrut să fie dușmănoase credinței, au lovit fără cruțare în temeiurile vieții, în certitudinile fundamentale asupra adevărului, binelui și frumosului, raționalizându-le și subiectivizându-le până la completa anarhie de gândire și trăire morală. Pe la începutul secolului nostru, un gânditor moralist, profesor la Sorbona, Albert Bayet, tare pe cugetarea sa materialistă și deterministă, propovăduia o morală mai teribilă chiar decât *Morala fără obligație și sancțiune* a lui Jean-Marie Guyau, o morală întemeiată exclusiv pe datele științei și preconizând desființarea oricărei responsabilități a faptelor, din moment ce totul în natură — și deci și în natura sufletească — se întâmplă după legi fixe și inexorabile. Dupăcum e absurd, zicea Albert Bayet, să fie bătut pomul care nu dă roade bune, tot asemenea este absurd ca cineva să fie responsabil de faptele sale, din moment ce determinismul universal nu stă în puterea nimănui și se desfășoară dela sine, fără posibilitatea de a ne împotrivi în vreun fel. Adică tocmai așa cum spune fata profesorului Domniceru din piesa dlui Victor Papilian: „Fatalitatea e un resort ce se desfășoară...

[1] *Ibid.*, p. 270.

L-ai pornit? Până la capăt merge. Orice piedecă îi este vătămătoare".[1] Şi dacă filosofia materialistă — de care, e drept, se cam feresc astăzi filosofii — ar fi dusă în practică până la toate consecinţele ei de către reprezentanţii acestei filosofii, apoi nu vedem unde s'ar putea ajunge decât la haos şi nihilism, la suprimarea vieţii.

Gândirea, prin urmare, duce la moarte, dar nu orice fel de gândire, am accentuat, ci numai gândirea desprinsă de credinţă şi iubire, gândirea luciferică, prezumţioasă şi totuşi, în fond, neputincioasă. Căci gândirea care, dimpotrivă, îşi cunoaşte limitele şi e chiar capabilă să se umilească în faţa Absolutului, gândirea aceea nu omoară viaţa, ci se armonizează cu ea şi face ca viaţa să prospereze. Aceasta este şi părerea dlui Victor Papilian, care pune în gura bătrânului preot ortodox din piesa *Cerurile spun* cele mai frumoase cuvinte în cinstea vieţii, „îndemn dumnezeesc".[2] „Căci Domnul priveşte cu drag la cei ce înfrumuseţează viaţa şi cu sufletele lor împodobeşte cerul".[3] Insuşi „Dumnezeu şi-a jertfit Fiul de dragul vieţii".[4] „Da, învierea! Ea e marea taină şi marea putere a ortodoxiei... Viaţa, Măria Ta!... Viaţa..."[5]

Gândirea şi viaţa trebue deci să se armonizeze, să meargă împreună. „Gândirea şi viaţa merg îmbrăţişate şi contopite şi aşa trebue să meargă", spune acelaşi om cu mintea întreagă din piesa *Nocturnă.*[6] Altfel suntem nevoiţi să admirăm consecvenţa studenţilor filosofului Eduard von Hartmann, care în seminariile lor îşi puneau ca temă de discuţie mijlocul cel mai practic pentru a distruge dintr'odată omenirea, scăpând-o cu un ceas mai de vreme de suferinţele care o aşteaptă în viitor. Sau dăm dreptate celor doi tineri din cartea *Insula pinguinilor*, a lui Anatole France, care făcând toate socotelile lumii acesteia şi găsind-o nevrednică să trăiască, au pregătit un plan de distrugere

---

[1] *Teatru*, vol. I, p. 188.
[2] *Ibid.*, p. 55.
[3] *Ibid.*, p. 51.
[4] *Ibid.*, p. 52.
[5] *Ibid.*, p. 158.
[6] *Ibid.*, p. 183.

generală și au început să și-l pună în aplicare. In sufletul lor licărea totuși nădejdea, ba chiar convingerea, că natura va avea grije să scoată din cenușa acestei lumi nevrednice o lume nouă, mai bună și mai frumoasă...

Dl Victor Papilian a rezolvat deci în chip creștin grava problemă a gândirii și a raportului ei cu acțiunea. La dsa accentul nu cade pe gândire, ci pe viață, iar ceea ce dă sens și tărie vieții este iubirea. Această ultimă idee, că iubirea este esența vieții, formează chiar miezul celei de a treia piesă din volumul de *Teatru* de care ne ocupăm, piesă întitulată *Moartea vanităților* și cu subtitlul „misterul misterelor". Aici suntem în plină efervescență religioasă, la Arezzo, în Italia, spre sfârșitul secolului XV. Călugărul dominican Girolamo Savonarola tună și fulgeră împotriva păcatelor și desfrâului clerului și poporului. Copiii, devotați zelosului reformator, dau o luptă cumplită împotriva „vanităților", a stricăciunii sub orice formă. Dar lupta lor și a neînfricatului călugăr se vădește până la urmă lipsită de iubire și, aproape fără voia cititorului sau a spectatorului, simpatia se îndreaptă, nu spre marea operă de purificare întreprinsă de Savonarola și copii, ci spre cardinalul Strozzi, adeptul frumosului și iubirii, și spre prietena acestuia, Catarina, care își imparte iubirea între cardinal și copilul său, Ascanio, prins în mrejele rebeliunii, dar până la urmă desamăgit și trădat de propriii săi tovarăși. „Iubirea e taina tainelor",[1] spune cardinalul Strozzi în momentul când e pe cale să-și dea sufletul, otrăvit de ceata copiilor, conduși de Savonarola și manevrați de câțiva politiceni fără scrupule. „Iubirea e taina tainelor", spune și Ascanio în momentul când acțiunea sângeroasă și lipsită de iubire a lui Savonarola eșuează. „Mamă, se roagă băiatul, lasă-mă să privesc cerul... Azi sunt vrednic de el, fiindcă azi am descoperit taina tainelor... Mamă, iubirea e taina tainelor".[2] Și tot prin iubire, întruchipată în Catarina, cardinalul Strozzi crede că poate ajunge la Dumnezeu: „Catarina — spune el, stingându-se încet, după ce i s'a servit cupa cu otravă — așează-te lângă mine... Dă-mi mâna ta. Tu

[1] *Teatru*, vol. I, p. 454.
[2] *Ibid.*, p. 495.

mi-ai fost totdeauna drumul către Dumnezeu. Prin tine vreau s'ajung la El... Fiindcă tu şi Dumnezeu alcătuiţi o singură fiinţă...".[1]

Iubirea deci, în concepţia dlui Victor Papilian, este contraponderea gândirii, este zămislitoarea şi temeiul vieţii. Viaţa însăşi nu are sens şi nici nu poate exista fără iubire. „Viaţa e iubire",[2] spune şi tânărul Ion din piesa *Cerurile spun*, înainte de a fi luat drumul raţionalizării disolvante.

Dar mai e ceva. Şi aici sufletul nostru, al creştinilor răsăriteni, se umple de mângăiere. Iubirea este, în gândirea dlui Victor Papilian, prin excelenţă esenţa Bisericii creştine răsăritene. Iubirea care uneşte pe om nu numai cu Dumnezeu şi cu aproapele său, dar chiar cu întreaga creatură. Biserica răsăriteană trăieşte din iubire, din universala şi veşnica iubire. Ea „nu se contopeşte nici cu împărăţiile lumeşti", ca în romano-catolicism, „nici cu sufletul" individual, mărginit, ca în protestantism. „Cum trăieşte ea?" se întreabă tânărul Ioan în piesa *Cerurile spun*. „Nu ştiu, n'aş putea-o spune... dar trăieşte. O văd vie în celălalt, în aproapele meu, în durerea lui, în bucuria lui... O văd vie în icoanele zugrăvite cu truda mea... O simt că trăieşte în toate darurile cerului..."[3] „Această credinţă te va duce la nimicire", îi spune prelatul romano-catolic Szentiványi. „Aproapele tău poate fi un tâlhar sau un criminal..." La care Ion răspunde: „Cărămida, reverende, e doar lut prost... In zidul casei, capătă folos, iar în locaşul bisericii, sfinţire...".

Minunată gândire, specifică sufletului răsăritean, care se apleacă plin de iubire spre tot ce e fiinţă omenească, spre tot ce e suferinţă şi nevoie de ajutoare!

„Meşterul bun, spune în continuare prelatul romano-catolic, aruncă la gunoiu cărămida spartă sau stricată... Pe el, clădirea îl interesează... măreţia locaşului..." Intr'adevăr, la ce fărădelegi nu s'a pretat romano-catolicismul în decursul veacurilor pentru această „măreţie" a locaşului

---

1 *Teatru*, vol. I, p. 37.
2 *Ibid.*, p. 31.
3 *Ibid.*, p. 454.

bisericii pământeşti! Dl Victor Papilian o ştie la fel de bine ca şi noi şi ne-o arată destul de lămurit, nu numai în manevrele prelatului Szentiványi, din *Cerurile spun*, sau ale capelanului Barány din romanul *In credinţa celor şapte sfeşnice*, dar peste tot unde i se iveşte prilejul, în romanele, nuvelele şi piesele d-sale. Peste tot romano-catolicismul este arătat ca o vastă organizaţie politică, aliată nobilimii şi străină de suferinţele reale ale poporului. De asemenea, protestantismul, cu individualismul său, cu preţul pe care îl pune pe carte şi cu bizareriile sectelor sale, rămâne străin de sufletul poporului. „Catolicismul, spune preotul Prăgoi în romanul *In credinţa celor şapte sfeşnice*, este religia nobililor, protestantismul al cărturarilor, iar ortodoxia a noastră a ţăranilor... Şi nici când nobilii n'au putut iubi pe ţărani, aşijderea nici cărturarii, dacă n'au fost pătrunşi de marea taină a împăcării".[1] Despre un preot greco-catolic, dl Victor Papilian spune în altă parte că „era catolic prin învăţătură şi elan, dar era ortodox prin suferinţă, milă şi nădejde".[2] Şi cu câtă simţire ştie d-sa să ne înfăţişeze admirabila figură de preot ortodox din marea nuvelă *Se desmorţesc sufletele*, din volumul întitulat *De dincolo de râu!* Cât devotament la acest preot, sensibil la tot ce e suferinţă, nedreptate, asuprire! Cum ia el totdeauna parte celor slabi şi-i apără chiar cu preţul vieţii sale, pe copilul de ţigan Micloş, pe secuiul Bandi, pe nedreptăţitul plugar Ţicudean, chiar şi pe contele Bornemisa, satrapul regiunii, când aceasta este înfrânt şi pe cale de a-şi pierde viaţa! Preotul ia partea tuturor celor nedreptăţiţi, pentrucă „Biserica este dreptatea".[3] Ea este întruchiparea iubirii lui Dumnezeu faţă de lume şi a lumii faţă de Dumnezeu. Biserică smerită şi reculeasă în ea însăşi, Biserica ortodoxă, „în care Dumnezeu nu e demonstrat, ci simţit",[4] îşi revarsă totuşi binefacerile nu numai asupra oamenilor, ci chiar şi asupra animalelor.[5] Ea mângâie poporul în necazurile lui,

[1] *In credinţa celor şapte sfeşnice*, p. 348—349.
[2] *De dincolo de râu*, p. 84.
[3] *Ibid.*, p. 138.
[4] *Teatru*, vol. I, p. 32.
[5] *Vecinul*, p. 12.

il ține legat de limba și tradițiile lui și-i dă nădejdi de mai bine.

Aceasta este Biserica ortodoxă în scrisul d-lui Victor Papilian.

Și numai din această sumară prezentare a câtorva dintre ideile ce domină scrisul literar al d-lui Victor Papilian, se vede limpede că avem de-a-face cu un adevărat suflet de creștin, și încă ortodox, căruia îi place să se afirme ca atare. Altfel cum ne-am putea explica faptul că în toate cărțile d-sale sunt presărate discuții teologice, duse cu o rară competență, și în mai toate romanele, nuvelele și piesele d-sale apar preoți ortodocși cu frica lui Dumnezeu și cu rușine de oameni și creștini care au mult bine sufletesc din credințele și practicile lor religioase? De asemenea, ce-l va fi împins pe dl Victor Papilian să-și aleagă subiecte din epocile de mari frământări religioase, cum au fost acelea de pe vremea luptelor religioase din Ardealul secolului XVII? Dacă am sta să analizăm numai procesul sufletesc de înstrăinare de credință al eroului principal din piesa *Cerurile spun*, și încă am simți adâncurile de credință din care a putut izbucni o astfel de creație literară. Dar mai grăitoare încă decât orice este extraordinara analiză sufletească din romanul *In credința celor șapte sfeșnice*, unde toată acțiunea celor două mari volume se învârtește în jurul înfiripării și prăbușirii unei mici secte mileniste, inițiată de servitorul Maxim Muscă, din casa inginerului Bălăceanu. Cine a avut răbdare să parcurgă rând cu rând toate avânturile pioase și toate greșelile și decepțiile acestui servitor, va înțelege că numai un adânc cunoscător al Bibliei și al psihologiei credinței a putut să scrie o astfel de carte. Ba chiar mai mult, aș îndrăzni să spun că nu e deloc verosimil ca cineva să isbutească a scrie o astfel de carte fără să fi trăit personal, măcar unele dintre experiențele religioase pe care le pune pe seama eroului său. E greu adică să crezi că cineva, care nu va fi trecut prin trăiri religioase profunde, să fie în stare să găsească totdeauna cuvintele cele mai nimerite pentru a exprima stările sufletești ale personagiilor purtate

de elanuri religioase. De pildă, cine își poate închipui că este vorba de o simplă îndemănare stilistică din partea celui care a pus în gura lui Ascanio, în *Moartea vanităților*, o rugăciune ca aceasta: „Doamne Dumnezeule, în care cred și pe care-L cinstesc din toată inima, îndrept glasul către Tine, nu trufaș ca un trâmbițaș, ci smerit ca un adevărat creștin. Imparte pânea harului Tău asupra noastră a tuturor, căci suntem flămânzi după gândul Tău. Dă-ne haina sfințeniei, căci suntem goi... Și fie ca în mintea noastră să răsară zorile zilei noi, după care atâta tânjim..."![1] Trebue să recunoască oricine că o astfel de rugăciune, pe care am putea-o gusta din orice carte de rugăciuni creștină, nu poate fi rezultatul unei simple îndemânări stilistice.

De altfel, dl Victor Papilian nu face o taină din credința sa și nu se sfiește să și-o mărturisească. Acum câțiva ani, când eram asistent la Facultatea de teologie din București, l-am chemat să vorbească studenților la un seminar. Nu-mi amintesc bine ce a spus atunci, știu numai că a fost o mărturisire caldă de credință sinceră, care a mișcat sufletul studenților și a determinat pe unul dintre ei, călugăr și poet talentat, să se înscrie la Facultatea de medicină din Cluj-Sibiu, ca să fie aproape de profesorul literat și credincios care-l impresionase atât de mult. Și este de notat faptul, că atât profesorul cât și studentul, deși angajați în studii de medicină, socotite ca cele mai refractare credinței, au găsit în această disciplină motive în plus pentru a-și întări credința și pentru a o revărsa în opere de artă. Căci și tânărul discipol are gata o piesă în versuri cu subiect din viața primilor creștini.

Dl prof. Victor Papilian a înțeles deci să-și pună știința și arta în serviciul lui Dumnezeu, ca cel mai înalt scop pe care și-l pot pune acțiunile omenești. Principiul după care se conduce d-sa este acela, că arta, ca să fie fecundă și binefăcătoare, „cere o comuniune cu Dumnezeu".[2] Și este știut că adevărata artă și-a tras totdeauna seva din adâncurile credinței și a rămas nepieritoare în măsura în care s'a pus în serviciul lui Dumnezeu.

---

[1] *Teatru*, vol. I, p. 369. [2] *Ibid.*, p. 483.

L.-CL. FILLION

EVANGHELIA MUTILATĂ ȘI DENATURATĂ DE RAȚIONALIȘTII CONTIMPORANI

In românește[1]
de
Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

CAPITOLUL II

Aplicarea detailată a principiilor

§ I. — Se suprimă în viața lui Iisus toate faptele cari sunt prezentate ca împliniri ale vreunei profeții de-a Vechiului Testament

Cei ce se numesc „critici" prin excelență vreau să ne spună acum cu deamănuntul ce trebue suprimat din evanghelii, în virtutea diverselor lor principii.

Înainte de toate, dintr'o trăsătură de condei, ei elimină din viața Mântuitorului toate pasagiile în cari se arată că El a plinit cutare sau cutare proorocie a Vechiului Testament. „Există încă o manieră de-o mare însemnătate, zice P.-W. Schmiedel,[2] o parte foarte caracteristică a credinței creștinătății (primare): aceea după care vechile spuse ale Scripturii s'au realizat constant în viața Domnului său. Urmează de-aici că acele pasagii (ale evangheliilor) cari sunt prezentate ca împliniri ale acestor spuse, oferă puțină siguranță și garanție". Autorul citează, pentru exemplificare, cuvintele: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m'ai părăsit?* — pe cari sfântul Mateiu și sfântul Marcu le pun pe buzele Hristosului în agonie. „Aceasta-i fără îndoială o interpretare tardivă a creștinătății, continuă el, ca și atâtea alte cuvinte despre care se spune că

[1] L.-Cl. Fillion: *L'Evangile mutilé et denaturé par les rationalistes contemporains.* Paris, 1909. — Urmare dela p. 407.

[2] *Die Person Jesu,* p. 34.

le-ar fi rostit (Iisus) pe cruce. Povestitorul avea în vedere textul psalmului XXII (XXI), 2. Trebuia ca sfintele profeţii să se împlinească; aşa cerea situaţia". A. Harnack vorbeşte în acelaşi sens: „Convingerea că profeţiile Vechiului Testament s'au împlinit în viaţa lui Iisus, a înrâurit tradiţiunea într'un chip tulburător".[1]

Aplicarea acestei regule este osebit de funestă pentru evanghelia dela Mateiu, al cărei autor se complace să arate plinirea multor profeţii ale Vechiului Testament de către Iisus Hristos, şi în care revin atât de des formulele: *Şi au fost acestea ca să se plinească ceea ce s'a scris; Astfel s'a împlinit ceea ce s'a zis...*, etc.[2] In aceste condiţiuni, cel puţin o treime din cuprinsul evangheliei dela Mateiu trebue anulată, ca şi părţi însemnate din a doua şi a treia.[3]

După Dr. Brandt,[4] toate detaliile evanghelice cari privesc patimile şi învierea Mântuitorului şi cari au o paralelă în Vechiul Testament, trebue îndepărtate numaidecât, fără cel mai neînsemnat examen, de către critica conştientă de misiunea ei; evident, ele au fost adăugate de către primii creştini. Aserţiunea aceasta este atât de violentă, încât Brandt a primit reproşuri chiar din partea amicilor săi. „Pentru ce, spune unul dintre aceştia,[5] pentru ce Iisus, ca excelent israelit ce era, n'a utilizat în cutare sau cutare împrejurare, ca stele călăuzitoare ale felului Său de-a acţiona, ideile şi profeţiile Vechiului Testament?" Asta-i adevărat; dar mai este încă ceva. E cert, cum credem noi, cum credeau oarecând iudeii, cum cred şi destui protestanţi, că număroase fapte din viaţa lui Mesia au fost prezise cu mult înainte de către profeţii de Dumnezeu inspiraţi. Profeţiile în chestiune nu i-au fost aplicate lui Iisus abia mai târziu şi în chip retrospectiv; evangheliştii constată doar atât că El le-a împlinit.

Cu toată falsitatea ei evidentă, „regula" în chestiune trebuia să intre prompt în *Manuale;* ea era prea comodă ca să nu i se stoarcă tot folosul posibil. „Când s'a înţeles că Iisus era *Cel ce avea să vină* (Mesia), credinţa discipolilor Săi se preocupa să-i pună per-

---

[1] *Das Wesen des Christentums*, p. 16.

[2] Comp. Mat. 2, 16. 17. 23; 4, 14; 8, 17, etc.

[3] Nu mai vorbim de evanghelia a patra, după ce ea a fost deja suprimată în bloc de către „criticii" noştri.

[4] *Die evangelische Geschichte und der Ursprung des Christentums*, Leipzig, 1893.

[5] O. Schmiedel, *Die Hauptprobleme der Leben-Jesu-Forschung*, ed. 2, Tübingen, 1906, p. 55.

soana şi viaţa de acord cu proorociile a căror existenţă devenia pentru ei proba de căpetenie. Şi cum trăsăturile vieţii Invăţătorului se decolorau repede, au reuşit fără nici o greutate".[1] Aceeaşi notă răsună într'una din cele mai proaspete lucrări a lui J. Weiss: „Istorisirea evangheliilor este plină de preziceri... împrumutate din Vechiul Testament... Când Iisus-ul său era mort, creştinătatea primară şi-a găsit consolări şi lumini, ... descoperind că suferinţele şi moartea lui Mesia au fost prezise în Vechiul Testament, şi prin urmare, pregătite de vreme îndelungată de Dumnezeu... Profeţiile şi istoria Legii celei vechi au dat, deci, naştere unui număr considerabil de fapte de-ale istoriei evanghelice, sau mai vârtos ele au îmbogăţit episoadele cu trăsături noui.[2]

§ II. — Copilăria lui Iisus este înlăturată cu totul

Să intrăm mai cu dinadinsul în amănunte şi să vedem ce binevoiesc „teologii moderni" să ne mai lase din cele trei părţi mari ale vieţii Mântuitorului.

Întâi de toate, consimt ei să păstreze oarecari trăsături ale copilăriei Sale? Absolut nimic, în majoritatea cazurilor. „În această istorie a pruncìei, se unesc tot felul de trăsături legendare", zice J. Weiss.[3] Iisus nu s'a născut în Betleem; abia mai târziu s'a pretins că se născuse în cetatea lui David, ca să se realizeze profeţia lui Mihea.[4]

„El era originar din Nazaret".[5] „Noi nu posedăm nici o ştire istorică despre pruncia şi tinereţea (lui Iisus), scrie la rândul său O. Pfleiderer,[6] căci ceea ce povestesc în această chestiune evangheliile dela Mateiu şi Luca n'are nici o valoare istorică". Primul fapt autentic din viaţa Mântuitorului este botezul Său. „Ceea ce-l precedează (activitatea Sa publică) şi ceea ce-l urmează (adică învierea, înălţarea la cer, etc.) se sustrag condiţiunilor ordinare ale isto-

[1] Ch. Guignebert, *Manuel d'histoire ancienne du christianisme: les origines*, Paris, 1906, p. 166.

[2] *Die Schriften des Neuen Testaments*, t. I, p. 42—43. J. Weiss mai spune: „O considerabilă cantitate din materialul ilustrativ al vieţii lui Iisus era gata în Vechiul Testament, interpretat din punct de vedere mesianic".

[3] *Die Schriften des N. T.*, t. I, p. 47.

[4] Mihea 5, 2. Comp. Mateiu 2, 5—6.

[5] R. Otto, *Leben und Wirken Jesu nach historisch-kritischer Auffassung*. Göttingen, 1902, p. 25.

[6] *Die Entstehung des Christentums*, p. 61.

riei. Dacă planează ceva misterios asupra sfârşitului acestei istorii din clipa în care eroul ei şi-a dat ultima suflare, vălul este şi mai de nestrăbătut când iai în considerare antecedentele imediate ale apariţiei Sale ca predicator popular al împărăţiei lui Dumnezeu".[1] Albert Réville, dela care împrumutăm aceste rânduri, binevoieşte a nu „contesta farmecul estetic" al istorisirilor sfinte relative la copilăria lui Iisus; dar el nu acceptă câtuşi de puţin valoarea lor istorică"[2]; ele n'ar aparţine primului leagăn al tradiţiilor evanghelice. Raţiunea acestei susţineri e clară: „supranaturalul abundă".[3] Cele ce se spun despre naşterea lui Ioan Botezătorul, la începutul evangheliei dela Luca, sunt deasemenea legendare.[4]

Toţi neo-criticii vorbesc un limbaj asemănător. Crooker, — care nu este un savant, ci un simplu vulgarizator, cum s'a spus mai sus, — se exprimă cu o cutezanţă şi o violenţă de limbaj deadreptul izbitoare. „Într'adevăr, trebue să fie cu desăvârşire învârtoşat la inimă acel cititor care nu simte (în istorisirile privitoare la copilăria lui Iisus) ardoarea respectului discipolilor şi căldura dragostei lor, cari se manifestează prin aceste basme miraculoase. Şi mai mărginit de spirit este cel ce se amăgeşte să privească această poezie ca proză, şi să creadă că aceste fapte particulare s'au petrecut realmente... Acestea nu sunt anale ale copilăriei lui Iisus, ci produse ale vieţii Sale; nu sunt istoria naşterii Sale, ci simboale ale valorii misiunii Sale... Acestea sunt răsfrângerile spiritului cuvintelor şi ale faptelor din vremea maturităţii Sale, proiectate de imaginaţia înfierbântată a discipolilor Săi iubitori pe negurile de incertitudine cari îi învălue copilăria".[5]

Unii raţionalişti ceva mai temperaţi consimt să considere ca istorie cel mult o singură istorisire din viaţa Domnului nostru Iisus Hristos anterioară botezării Sale, şi anume pelerinajul Său la Ierusalim, cu Maria şi Iosif, când a atins vârsta de doisprezece ani.[6] E drept că istorisirea evanghelică nu semnalează nici o minune în această împrejurare, şi că criticii pretind a fi aflat în acest episod dovada că naşterea lui Iisus Hristos n'a avut nimic supranatural.

---

1 A. Réville, *Jésus de Nazareth*, Paris, 1897, t. I, p. 361.
2 *Ibid.*, p. 362.
3 p. 369.
4 p. 440.
5 *Supremacy of Jesus*, p. 71.
6 Luca 4, 2—5.

§ III. — Suprimări multiple în viaţa publică a Mântuitorului

Suntem noi oare mai bine informaţi cel puţin asupra vieţii publice a Mântuitorului? Aceasta-i singura care are o importanţă veritabilă pentru „teologii noştri moderni", de vreme ce ei nu admit decât câteva trăsături destul de sumare ale patimilor, respingând cu totul învierea şi înălţarea. Exclusiv prin aceasta apreciază ei persoana şi opera lui Iisus. Ii vom afla deci, aici, foarte binevoitori şi tot atât de înţelepţi. Dar ce desamăgire: bisturiul lor este tot atât de activ şi aici, ca pretutindenea de-altfel.

1° *Propovăduirea lui Ioan Botezătorul.* — Iată că Ioan Botezătorul îşi face apariţia în pustia Iudeei. Dacă este ceva clar în misiunea sa, am putea spune că aceasta-i propovăduirea, reamintindu-ne că 'n ochii raţionaliştilor titlul său de înaintemergător n'are mai multă realitate obiectivă decât acela de Mesia. Zadarnică speranţă! „Este imposibil să reconstitui cu oarecare certitudine ansamblul ideilor sale, pe planul pe care-şi propunea să le execute".[1] De altcum el „n'a recunoscut şi, cu atât mai puţin, n'a proclamat mesianitatea lui Iisus".[2] Acesta nu-i decât un visător, un entuziast; să ne despărţim de el fără regrete.

2° *Planul lui Iisus, diversele Sale titluri.* — La rândul Său, Iisus se prezintă întâi de toate simplu discipol şi figurant al lui Ioan Botezătorul, — cutează să susţină unii. Ştie El dinainte ce trebue să facă? Are El un plan bine determinat? Nu! „El avea nevoe să-şi întocmească planul de conduită.[3] — Când cugeta la împărăţia (lui Dumnezeu) pe care voia s'o întemeieze..., avea momente în cari nu ştia... dacă cel ce-i vorbia era Satan sau Duhul lui Dumnezeu".[4]

Titlurile pe cari şi le ia Domnul nostru Iisus Hristos, sau pe cari le primeşte în evanghelii, au o importanţă prea capitală pentru ca raţionalismul contimporan să nu încerce să le suprime, şi, cu ele, mai multe pasagii din scrierile inspirate. După O. Pfleiderer, titlul de Mesia nu vine câtuşi de puţin dela Iisus în persoană, „ci originea lui trebue căutată în reflexiunile creştinătăţii (primare) asupra catastrofelor morţii şi exaltării Domnului său".[5] Alţii gândesc, din ce în ce mai timid, că Iisus însuşi a revendicat acest nume, dar la o epocă

---

[1] A. Réville: *Jésus de Nazareth*, t. I, p. 447.
[2] *Ibid.*, p. 440.
[3] *Ibid.*, t. II, p. 12.
[4] *Ibid.*, t. I, p. 426—427.
[5] Citat de A. Schweitzer, *Von Reimarus zu Wrede*, p. 311.

mai târzie, fapt care stârneşte îndoieli asupra episoadelor anterioare ale istoriei Sale, unde vorbeşte şi acţionează ca Mesia.

Cât priveşte titlul de „Fiul omului", acesta n'ar fi avut nici când sensul înalt pe care i-l atribue tradiţia; el ar fi echivalentul banal al cuvântului *om* şi nu exprimă nimic mai mult. Cel de „Fiu al lui Dumnezeu" este de asemenea fără însemnătate. „Raportul pe care l-a avut cu Dumnezeu n'a fost nici odată, în gândirea Iisus-ului istoric, ceva metafizic şi incomunicabil".[1] Cuvintele pe cari i le atribue sfântul Mateiu (11, 25—30): *Toate mi-au fost date de Tatăl meu*, au fost „interpolate, sau cel puţin modificate dintr'un interes teologic". Să le suprimăm, deci, şi odată cu ele toate celelalte pasagii cari demonstrează divinitatea lui Iisus. La urma urmelor, primii creştini nu credeau încă în natura divină a fiului Mariei; cu toate că Pavel însuşi l-a ridicat pe Hristos la o altitudine atât de prodigioasă, „lui nu i-a fost posibil să-l numească Dumnezeu". „Gânditorii" greci sunt cei ce au făcut acest pas definitiv.[2]

Vorbind de aceste trei titluri, A. Schweitzer[3] nu ezită să spună că Iisus „vine la noi ca un necunoscut şi un om fără nume, aşa cum se apropia, pe marginea lacului (Ghenisaretului) de acei oameni cari nu ştiau cine era El. El pronunţă aceeaşi vorbă: „Urmează-mă!" E adevărat că Iisus se apropie astăzi de noi ca un necunoscut, ca un om fără nume? Lui A. Schweitzer şi amicilor săi nu le pasă de toate titlurile lui Iisus, şi nu fără motiv, căci ei nu vreau să le recunoască. Ei se mulţumesc să afirme — uşor lucru! — că sunt gata să-l urmeze pe Iisus, dar numai cu condiţia că El nu promulgă nici o dogmă, şi că prescripţiile Sale morale rămân vagi şi generale.

3⁰ *Eliminarea tuturor faptelor jenante.* — Dacă ni s'ar permite să facem uz de-o comparaţie cam comună, pentru a descrie cu un cuvânt procedeele „criticilor" noştri, am spune că conduita lor este aceea a prestidigitatorilor, când fac scamatorii. Ei află pe apostoli jenanţi; îi fac să dispară: „Este îndoielnic că apostolii aparţin vieţii lui Iisus, că El i-a ales şi i-a trimis să propovăduiască evanghelia.. Cei doisprezece nu aparţin, după cum se pare, decât începutului Faptelor Apostolilor".[4] Cutare sau cutare fapt nu este deloc jenant prin el însuşi; ajunge însă ca el să displacă acestor exegeţi de stil nou,

[1] A. Réville, *l. c.*, t. II, p. 11.
[2] A. Meyer, *Was uns Jesus heute ist*, p. 6—8.
[3] *Von Reimarus...*, p. 401.
[4] Wellhausen, *Einleitung in das Neue Testament*, p. 112.

pentru ca să fie suprimat fără discuţie. De exemplu, „există o istorie vagă, în Marcu, precum şi în Mateiu,[1] în legătură cu o femee siro-feniciană".[2] Ca şi cum această istorie n'ar fi de-o perfectă limpezime în limitele sale generale şi în cele mai mărunte detalii! Din acelaşi autor:[3] „Ideea de-a lega de un munte întreaga predică pe care o citim în (evanghelia dela) Mateiu (cap. 5—7), provine mai ales din imaginaţia doctrinală a primilor creştini". Nu trebuia oare ca şi Biserica să-şi aibă Sinai-ul său, după exemplul sinagogei, ca scenă a legislaţiei celei noui?

Se vede bine că „teologii moderni" ştiu să iasă din încurcătură ori de câte ori vreau să se debaraseze de episoadele cărora refuză să le admită autenticitatea. Uneori, ei idealizează faptele; operaţie care echivalează cu o suprimare completă: „E incontestabil că nu avem aici (în istorisirea despre ispitirea lui Iisus) altceva decât transformarea în mit a unui fapt istoric", şi acest fapt a constat pur şi simplu în „luptele lăuntrice cari s'au dat de repetate ori în sufletul lui Iisus".[4]

Incă una: „Transfigurarea (de pe muntele Tabor) este o manieră materială de reprezentare a schimbării care a avut loc în atitudinea adoptată de discipolii cei mai intimi (ai lui Iisus)...; aceştia au început să-l privească drept o fiinţă mai mult decât omenească".[5]

In alte părţi, s'a recurs la comoda teorie a *dubletelor*. Criticii dau acest nume episoadelor de aceeaşi natură, pe cari le întâlnim ici şi colo în sinoptici; de exemplu, cele două înmulţiri ale pâinilor, trimiterea celor doisprezece apostoli şi a celor şaptezecişidoi de ucenici, tămăduirea de către Mântuitorul a unor boli analoage, etc. In ochii neo-criticilor, *dubletele* presupun de fiecare dată o invenţie, fie a povestitorului, fie a documentelor cari i-au servit ca isvor: ca şi cum Mântuitorului i-ar fi fost imposibil să îndeplinească de două ori acelaşi act, să repete acelaşi miracol, să pronunţe acelaşi cuvânt în împrejurări diferite! Această altă regulă le procură ocazia de-a mânui cu spor daltele lor distructive, şi de-a suprima unul sau altul din pasagiile cari prezintă oarecare asemănare. Câte dărâmături se în-

---

[1] Mateiu 15, 21—28; Marcu 7, 24—30.

[2] A. Robinson, A *Study on the Saviour in the Newer Light*, Londra, ed. 2, 1898, p. 183.

[3] *Ibid.*, p. 93.

[4] A. Réville, *Jésus de Nazareth*, t. II, p. 19.

[5] A. Robinson, *l. c.*, p. 205.

grămădesc astfel la picioarele acestor stranii istorici ai lui Iisus! De obiceiu, un biograf abil își bate capul să descopere documente noui; „criticii" noștri, dimpotrivă; nu vizează decât să distrugă materialele (documentele) ce le posedă, după ce au început prin a se plânge de numărul lor mic. Evident, cu puțină bunăvoință, le este ușor să găsească *dublete* acolo unde un comentator obicinuit este incapabil să le întâlnească. „Foarte probabil, zice Robinson,[1] că acest episod (despre Zaheu) a servit ca sursă istoriei lui Natanail din evanghelia a patra, dat fiind că există asemănări bătătoare la ochi între această istorie și cea a lui Zaheu". De fapt, pe deoparte, Zaheu urcă într'un sicomor pentru ca să-l poată vedea pe Iisus; de alta, Natanail meditează sub un smochin înainte de-a merge la Mântuitorul. Intr'adevăr, adepții teologiei moderne nu sunt dificili în alegerea probelor lor.

Se'nțelege că în astfel de condițiuni viața „Iisus-ului istoric" ajunge să fie un adevărat pat a lui Procust, în care faptele sunt supuse la tortură, pentru ca să se poată armoniza cu planul și cu ideile preconcepute ale falșilor critici. Dacă unul dintre evangheliști istorisește un episod special, sau o simplă trăsătură nouă pe care ceilalți doi n'o menționează, aceasta ajunge pentru a arunca îndoiala asupra caracterului istoric al respectivului episod, asupra respectivei trăsături. Acesta este un mijloc tare comod de-a se debarasa de pasagiile compromițătoare pentru teoriile moderne. Dar ce nu spun adversarii noștri, ce protestări sgomotoase nu se aud din rândurile lor dacă sfinții scriitori relatează evenimente din istoria Mântuitorului în chip aproape identic?

Cert, în ciuda asigurărilor lor repetate, este tare anevoie de crezut în imparțialitatea metodei lor. Sfântul Mateiu, pretind aceștia, a inserat în imaginea pe care și-o făurește despre Iisus, toată îngustimea concepțiilor iudaice și i-a atribuit lui Mesia al său, mai cu osebire în chestiunea botezului, a judecății de apoi, etc., număroase spuse pe cari El nu le-a pronunțat nici odată.

Sfântul Luca, pe de altă parte, este responsabil de „trăsăturile sociale" ce se întâlnesc în istorisirea sa, mai precis de preferința arătată de Iisus săracilor pentru că sunt săraci; el a mai introdus în cuvântările Mântuitorului *universalismul* teoriei pauline, etc. Până și sfântul Marcu, în care școalei critice îi place să vadă pe evanghelistul primitiv, și pe care această școală l-a crezut cu desăvârșire independent, a suferit, după opinia altor teologi liberali, influința multor

[1] *L. c.*, p. 233.

leit-motive, cari natural că au modificat şi chiar desfigurat istorisirea originală.[1]

Pentru a opera suprimările dorite, criticii noştri nu citesc numai în gândirea autorilor inspiraţi, cărora le atribue fel de fel de intenţii tendenţioase; ei citesc deasemenea şi în cea a lui Iisus. Ei interpretează în felul lor, după necesităţile cauzei pe care o servesc, spusele Sale, intenţiile Sale, proiectele Sale. El a trebuit să-şi propună asta şi asta; El n'a putut pronunţa cutare sentinţă. De pildă, după W. Bousset,[2] dacă Iisus a vorbit despre intrarea păgânilor în Impărăţia lui Dumnezeu şi despre intemeierea Bisericii, aceasta n'a putut-o face decât călăuzit de un simţământ foarte vag, amândouă aceste fapte fiind chestiuni de viitor, pe cari nu le putea cunoaşte cu anticipaţie; este deci just să se admită că în aceste două chestiuni El n'a putut folosi limbajul ce i se atribue.[3] După acelaşi autor,[4] maniera atât de nobilă în care Iisus spiritualizează fiinţa divină ar vădi antipatia personală pe care i-o inspira cultul extern; de unde se conchide că El n'a instituit nici o sfântă taină, nici chiar aceea a botezului. Şi prin aceasta se ajunge la suprimarea altor multe texte importante.

Cazul care urmează nu trebue să ne mire mai puţin: el e un exemplu de cutezanţă şi bun-plac. Cei trei sinoptici ne informează simultan[5] că Mântuitorul, în a doua parte a vieţii Sale publice, recurgea de cele mai multe ori la parabole, când se adresa norodului; aceasta, cu un scop vindicativ, cum arată în mod expres evangheliştii. Dar nici W. Bousset[6] şi nici P. Wernle[7] nu vor să accepte această trăsătură ca autentică, ci o atribue unei tradiţii posterioare. Şi totuşi, un fapt de specia aceasta este atât de extraordinar, încât tradiţia n'ar fi fost în stare să-l creeze ea însaşi, dacă el n'ar fi purces dela Iisus.

4[0] *Cum se suprimă minunile lui Iisus.*[8] — Iată, deci, cum viaţa publică a Mântuitorului a fost pusă, cum s'ar zice, în cumpănă, în

[1] P. Wernle, *Quellen des Lebens Jesu*, passim.

[2] *Jesus*, p. 15.

[3] Mai încolo, la p. 31, Bousset se vede obligat să revină asupra acestei afirmaţii îndrăsneţe. De fapt, el recunoaşte cel puţin atât că Iisus, formând cercul intim al discipolilor Săi, a pus bazele unei societăţi noui.

[4] *Ibid.*, p. 15.

[5] Mateiu 13, 10—11; Marcu 4, 10—11; Luca 8, 9—10.

[6] *Jesus*, p. 21.

[7] *Quellen des Lebens Jesu*, p. 62.

[8] In lucrarea noastră *Les Miracles de N.-S. Jésus-Christ*, publicată recent de librăria Lethielleux, noi răspundem atât în general (tomul I) cât şi cu deamănuntul (tomul II) obiecţiunilor celor mai la modă acum în cercurile neo-criticilor.

numele principiilor criticei. Dar e cu totul altceva dacă dela fapte obicinuite trecem la elementele miraculoase ale aceleiaşi perioade. La prima privire, aceia dintre „teologii moderni" cari vădesc o moderaţie relativă, nu leapădă dintr'odată şi în mod absolut minunile Mântuitorului. Uneori, ei fac uz de un limbaj judicios în această chestiune. De pildă, când spun cu A. Harnack:[1] „Respingerea de documente ca absolut inutilizabile, sau atribuirea lor unei epoci mai târzii pentru motivul că ele conţin istorisiri de minuni, provine dintr'o prejudecată... Noi n'avem dreptul să facem din existenţa minunilor în evanghelii un pretext pentru a ne scăpa de evanghelie". După ce au făcut această concesie de formă, ei revin îndată la teoriile lor raţionaliste: „Elementul miraculos a fost exagerat — e evident — în destule naraţiuni".[2]

Dacă dela criticii moderaţi până la un anumit punct trecem la cei mai avansaţi, limbajul pe care ne este dat să-l auzim devine negaţie complectă. „Evangheliştii, zice Albert Réville,[3] au dat atâta importanţă argumentului miracolelor, pe când cea pe care i-o atribuia Iisus era mult mai mică. Tradiţiunile colectate de ei i-au precedat în această complezanţă faţă de miraculos; tendinţa lor faţă de conţinutul acestor tradiţiuni era mai mult una de accentuare decât de diminuare. Nouă ne lipseşte — şi le lipsia chiar şi lor — orice mijloc de-a controla faptele miraculoase, pentru a le preciza adevărata natură şi însemnătatea lor reală".

E clar că se ajunge departe cu astfel de probe mai ales când se trece dela teoria generală la aplicarea detailată. Când Iisus însuşi — după Mateiu 11, 4—5 şi Luca 6, 21—23 — a apelat în mod precis la „argumentul miracolelor" pentru a demonstra caracterul Său mesianic şi când El răspunde trimişilor Inaintemergătorului: „Orbii văd, morţii înviază...." se pun în conflict flagrant cu textul sfinţit cei ce cutează să spună: „Este evident că toate aceste tămăduiri şi învieri trebue înţelese din punct de vedere strict moral".[4] Alţi critici reduc anumite minuni ale lui Iisus — cum sunt întâia pescuire minunată, înmulţirea pâinilor, blestemarea smochinului neroditor — la simple cuvinte pronunţate de Mântuitorul, pe cari tradiţiunea le-ar fi transformat apoi în fapte. Acest gen de interpretare şi, prin urmare,

[1] *Wesen des Christentums*, p. 17.

[2] Harnack, *l. c.*, p. 16.

[3] *Jésus de Nazareth*, t. II, p. 84.

[4] A. Réville, *ibid.*, p. 115.

de eliminare, este frecvent în scrierile lui A. Réville, Soltau, O. Holtzmann, etc.

Vreţi, poate, câteva exemple de atari procedee singulare, desigur foarte ştiinţifice? „Referatele evanghelice declară că Iisus a înviat din morţi (pe fiica lui Iair). Faptul pe care este bazată această declaraţie putea să fie doar acela că s'a recunoscut că moartea ei a fost o noutate falsă. Dar e şi mai probabil ...că Iisus a înviat-o numai în făgăduinţă. (Cu alte cuvinte) El îi promite cu autoritate că va învia în împărăţia eternă a Părintelui ceresc".[1] Invierea lui Lazăr este explicată cu aceeaşi lipsă de jenă: „Iisus a spus (Martei şi Mariei) că Lazăr va învia. Le-a spus-o cu accentul Său personal de autoritate care stârnea inevitabil convingerea (că aşa va fi)... El le-a pregătit să creadă orbeşte într'o viaţă nouă de pe celălalt tărâm, care-l aştepta pe fratele lor. El le-a făcut să-l vadă înviat pe fratele lor în închipuire, ca să spunem astfel".[2]

N'am fi oare îndreptăţiţi să-i comparăm cu prestidigitatorii pe cei ce sugerează atari interpretări, mai dificile de admis decât minunile propriu zise? Am spus deja că slăbiciunea şi ridicolul exegezei aşa zise critice şi istorice ne consolează îndeajuns prin simpla lor luare la cunoştinţă.

Câte odată, criticii binevoiesc să conceadă că Mântuitorul trebue să fi săvârşit oarecari fapte miraculoase: „Insaşi critica radicală admite că Iisus a obţinut rezultate deadreptul surprinzătoare în această direcţie... chiar în leagănul cel mai vechiu al tradiţiunii (evanghelice), în istorisirile lui Petru (păstrate de sfântul Marcu), nu lipsesc episoadele autentice".[3] Dar aceste tămăduiri sunt micşorate fără preget, fie în natura lor, fie în numărul lor. Cât priveşte natura lor, pe aceasta o transformă total, pronunţând cuvintele de hipnoză, sugestie, auto-sugestie, isterie. Nimic supraomenesc, nimic supranatural în toate aceste fenomene.

Iisus a fost totuşi, după expresia agreată, un „vindecător" extraordinar, un „doctor minunat" *(Wunderdoktor)* în ocaziuni destul de puţin număroase; dar n'a fost un taumaturg propriu zis. El n'a înmulţit în chip minunat pâinile, n'a umblat pe ape, n'a uscat smochinul neroditor, n'a potolit furtuna pe mare, nici n'a tămăduit instantaneu pe leproşi, dat fiind că nu stătea în puterea Sa să săvâr-

[1] A. Robinson, *A Study on the Saviour*, p. 165.

[2] *Ibid.*, p. 301.

[3] J. Weiss, *Die Schriften des N. T.*, t. I, p. 43.

şească acte incomprehensibile şi imposibile. „Creştinătatea credincioasă a zugrăvit pe pânza de aur a miraculosului chipul uman şi simplu al lui Iisus“:[1] asta-i totul. Aceste minuni „sunt o coroană scânteietoare pe care credinţa poetică a creştinătăţii a aşezat-o pe creştetul lui Iisus“.[2] Frumoasă coroană, desigur, dacă toate metalele din cari este făurită sunt plumb veritabil!

In ce priveşte „minunile săvârşite întru putere“,[3] J. Weiss propune această dilemă:[4] „Sau trebue să privim aceste fapte, împreună cu creştinătatea primară, pur şi simplu ca nişti minuni strălucite, sau trebue să recunoaştem că credinţa primilor creştini a inventat aceste lucruri minunate în onoarea Mântuitorului lor, pe care-l credeau capabil să săvârşească tot felul de minuni“. In ceea ce-l priveşte, J, Weiss nu se îndoieşte că această a doua ipoteză nu se impune. El are grije totuşi — şi cea mai mare parte dintre colegii săi din şcoala liberală fac bucuros aceeaşi restricţiune, — să ne avertizeze că totul s'a petrecut în chipul cel mai inocent, cu cea mai desăvârşită bunăcredinţă care poate exista pe lume. „Pentru orice gânditor cumpănit, e clar că'n această chestiune nu poate fi vorba de invenţiuni premeditate, cari ar fi opera falsificatorilor propriu zişi, ci de un proces evolutiv inconştient, produs al imaginaţiei populare. Aceste istorioare s'au născut tot aşa cum se nasc în zilele noastre nenumărate romane şi legende, fără ca să li se poată determina originea şi autorul iniţial“.[5] După aceasta, el semnalează din nou pe marea vinovată, care nu este alta decât credinţa Bisericii. „Profeţiile şi figurile Vechiului Testament, ideea de putere miraculoasă a lui Mesia: acestea sunt deajuns pentru ca restul să se nască şi să se desvolte spontan“. Sub acest raport, „există o anumită necesitate ca domeniul miraculosului să crească în viaţa lui Iisus“.[6]

---

[1] Bousset, *Jesus*, p. 15.

[2] *Ibid.*, p. 5.

[3] Sunt numite astfel minunile săvârşite de Iisus în domeniul naturii, şi învierile din morţi.

[4] *L. c.*, p. 43.

[5] *Die Schriften des N. T.*, t. I., p. 45—47.

[6] *Ibid.*, p. 45. Ceva mai sus, la p. 43, în legătură cu aplicarea profeţiilor Vechiului Testament făcută asupra lui Iisus, acelaşi autor îşi ia de-asemenea sarcina de-a disculpa pe primii discipoli: „Fără îndoială că acest lucru nu s'a petrecut într'un chip grosolan, ca şi cum primii creştini ar fi zis: Pentru că acest amănunt a fost proorocit, trebue ca el să intre şi în istoria lui Iisus; noi dăm, deci, cutare sau cutare formă povestirii. Faptul s'a petrecut într'un chip cu mult mai indirect şi mai naiv“.

Dar ce importă această onestitate a primilor creştini? Ea nu schimbă absolut întru nimic rezultatul final relativ la minunile evanghelice. Ori, acest rezultat este următorul: nici una dintre minunile atribuite Mântuitorului nu rezistă investigaţiilor, sau mai bine spus atacurilor criticei raţionaliste. Iisus a săvârşit doar câteva tămăduiri pur naturale, al căror număr este destul de limitat; toate celelalte pretinse minuni ale Sale trebue scoase din istoria Sa veridică. Cititorul este rugat să binevoiască a parcurge din nou paginile evangheliilor dela sfântul Mateiu, sfântul Marcu şi sfântul Luca, şi va vedea câte episoade importante, caracteristice, sunt astfel sacrificate.

5° *Prin ce procedee sunt eliminate număroase spuse ale Domnului.* — Dacă trecem dela faptele Mântuitorului la spusele Sale,[1] remarcăm înainte de toate că în această privinţă teologii moderni se arată, în principiu, ceva mai îngăduitori. Am putea spune că, în general, ei se tem mai puţin de acestea decât de faptele lui Iisus, şi că le par mai apte să-l reveleze pe „Iisus-ul istoric". Dar după ce le-au lăudat în bloc, n'au pregetat să se apuce să le atace în amănunte. Aici, ca pretutindenea de-altfel, ei fac uz de lupă şi de microscop, studiind separat nu numai fiecare cuvântare, ci aproape fiecare sentinţă a Mântuitorului. E vai şi-amar de fraza, de expresia care nu pare a corespunde — după părerea destoinicilor noştri critici — spiritului şi planului lui Iisus, aşa cum şi le reprezintă ei, şi în care, dimpotrivă, li se năzăreşte că au descoperit învăţătura sfântului Pavel sau a Bisericii primare! Cea mai uşoară bănuială dă prilej imediat unei suprimări în regulă. Ori, noi am văzut cu câtă uşurinţă se nasc îndoielile sub paşii raţionaliştilor.

„Trebue să te aştepţi din capul locului, scrie J. Weiss,[2] la aceea că o anumită remaniere a avut loc (şi pe acest tărâm) din partea redactorilor... Nu se putea să nu netezească, să nu rotunjească, să nu complecteze... O chestiune mai gravă şi mai importantă este aceasta: Nu avem noi, oare, în vechile culegeri de cuvinte de-ale Domnului, sentinţe cari nu vin dela Iisus, ci au luat naştere printre primii creştini? Noi trebue să ne aşteptăm la o sporire de specia aceasta".[3]

Primele şi ultimele cuvinte ale acestui citat merită o atenţiune specială, căci denotă, în ele înşile, părtinirea şi ideile preconcepute

---

[1] E vorba aci exclusiv de cuvintele lui Iisus citate de sinoptici; sfântul Ioan nu contează câtuşi de puţin.

[2] Acesta-i unul dintre principalii scriitori ai partidului şi, ca atare, îl cităm mai des decât pe alţii.

[3] *Die Schriften des N. T.*, t. I, p. 52.

ale adepţilor şcoalei liberale. „Trebue să te aştepţi din capul locului!" E mereu aceeaşi logică fantezistă şi *a priori*, extrem de maleabilă. Aşa ceva e cu putinţă, şi ea va fi foarte avantajoasă pentru demonstrarea sistemului; deci ea a existat realmente, şi „noi trebue să ne aşteptăm" să descoperim cu uşurinţă proba existenţei sale. Acestea fiind zise, ni se pune înaintea un exemplu de creştere de acest fel: „Cuvintele citate de Marcu 2, 27, *Sâmbăta a fost făcută pentru om, şi nu omul pentru Sâmbătă*, au mai multe paralele în Talmud.

Fireşte, e posibil ca Iisus să fi formulat El însuşi, independent de Talmud, aceeaşi cugetare; dar este tot atât de posibil ca creştinătatea, de bună credinţă fiind, să-i fi atribuit lui Iisus acest proverb, pe-atunci în circulaţie, care cadrează atât de bine cu ideile Sale... Şi cine ştie ce altă sentinţă, care-şi are adevărata origine în iudaism, putea foarte bine să fie inserată între cuvintele lui Iisus".

Dar nu numai atât: „Nu poate să pară suprinzător faptul că număroase spuse cu caracter reformator, cari circulau fără numele autorului, vor fi fost legate de persoana lui Iisus. A-i atribui pur şi simplu tot ceea ce s'a spus bine şi serios, era tot atât cât a face elogiul grandoarei Sale".[1]

In virtutea principiilor şi aserţiunilor „teologiei moderne", Iisus n'a propovăduit nici o dogmă. Noi suntem, deci, îndatoraţi să suprimăm — dacă vrem să fim exegeţi demni de acest nume — tot ceea ce, în învăţătura Mântuitorului, are înfăţişarea mai apropiată sau mai îndepărtată a unui adevăr dogmatic. Şi din acest punct de vedere, El n'a făcut nici o revelaţie asupra dumnezeirii Sale personale, asupra Duhului Sfânt, asupra Bisericii, a sfintelor taine, etc. Wellhausen îl vrea astfel,[2] împreună cu alţi mulţi teologi liberali, dintr'un motiv destul de straniu: „Iisus n'a fost creştin, ci iudeu; El n'a proclamat, deci, o credinţă nouă, ci a învăţat cum se împlineşte voia lui Dumnezeu". P. Wernle[3] opune deasemenea adevăratele cuvinte ale lui Iisus acelora pe cari i le-a atribuit credinţa Bisericii. In cele dintâi este vorba de încrederea în Dumnezeu, de neprihănirea inimii, de milă, de smerenie, de spiritul împăciuitor, de aspiraţii pioase, de acestea şi nu de altceva... Şi dacă creştinătatea a uitat vreme de aproape douămii de ani ce-a vrut Stăpânul ei mai întâi şi mai presus de orice, astăzi această vrere străluceşte din nou pentru noi dealungul

[1] *Die Schriften des N. T.*, t. I, p. 52—53.
[2] *Einleitung in das N. T.*, p. 113.
[3] *Quellen des Lebens Jesu*, p. 86.

și dealatul evangheliilor, atât de clară și de minunată ca răsăritul de soare care împrăștie cu razele sale biruitoare toate fantomele și toate umbrele nopții."

Ați înțeles, desigur, că soarele victorios vrea să fie critica liberală; cât privește fantomele și umbrele funeste, ne lămurim fără preget asupra a ceea ce reprezintă ele, mai ales după ce P. Wernle ne încredințează, în pagina următoare, că-i „sătul de hristologie până la desgust". Hristologia tradițională a Bisericii, dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos, iată rezumatul fantomelor și umbrelor nocturne cari au ascuns prea multă vreme pe Iisus-ul istoric, după spusele raționaliștilor contimporani; astfel, ei lucrează din răsputeri la alungarea acestor fantome și la risipirea umbrelor.

Acestor invective odioase noi ne mărginim să le opunem aci făgăduința solemnă a Mântuitorului: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece nicicând".

Și dacă-i întrebăm pe neo-critici de motivele pe cari se bizue pentru a reduce astfel la cea mai strictă expresie a lor cuvintele Mântuitorului, transmise până'n zilele noastre de scripturi a căror autenticitate a fost dovedită ca indiscutabilă, și cari merită crezământ desăvârșit, ei nu sunt în stare să invoce, la urma urmelor, decât faimosul „argument" *Sic volo, sic jubeo...* E drept că uneori își iau aere și mai serioase. Ca să-și justifice bănuelile nelimitate, ei compară întreolaltă redacțiunile evanghelice; variantele cele mai simple sunt exploatate totdeauna în sens tendențios. Nu admit că un citat mai complect ne-ar fi putut conserva spusele autentice ale Mântuitorului. Redacțiunea cea mai scurtă este tratată totdeauna ca cea mai exactă, și adeseori ca singura exactă; ceea ce o depășește, trebue să fi fost adăugat de Biserică, în vederea unor necesități generale sau particulare.

Reținem, în treacăt, o mărturisire prețioasă: „Nu știm tocmai bine în ce chip s'au petrecut lucrurile cu aceste creațiuni noui. Poate că s'a admis cu bună credință că așa a vorbit Iisus. Cuvintele erau aci, și nu se mai știa cine le-a pronunțat mai întâi: i le-au atribuit deci Mântuitorului. Apoi, poate că aceste adausuri au luat naștere în chipul următor: se putea crede că felul de-a gândi al Mântuitorului le este atât de bine cunoscut, și că voința Sa era așa și nu altfel, încât cutezau să formuleze în consecință, fără remușcări de conștiință".[1]

---

[1] J. Weiss, *Die Schriften des N. T.*, t. I, p. 55.

Iată, enunţat în câteva cuvinte, încă unul din marile argumente ale criticei, care-i permite să distrugă după bunul ei plac: „Aceste cuvinte nu respiră spiritul lui Iisus". Dar îi întrebăm pe adversarii noştri: după ce semn sunteţi capabili să recunoaşteţi cuvintele cari respiră sau cari nu respiră spiritul Mântuitorului? Nimic mai simplu, spun ei: cu oricât de puţin spirit critic ar fi dotat cineva, după ce a cumpănit şi a meditat cuvintele Evangheliei, „va vedea îndată, cât se poate de limpede, dacă are de-aface cu credinţa Bisericii primare sau dacă simte suflul personalităţii lui Iisus".[1]

Două exemple în sprijinul acestui principiu extrem de lesnicios. Cuvintele citate de sfântul Mateiu 5, 19 (e vorba de avertismentul dat *celor ce strică una din aceste porunci mai mici)* şi regula prescrisă de Mântuitorul: *La păgâni să nu mergeţi şi în cetate de Samariteni să nu intraţi,*[2] n'ar putea proveni dela Mântuitorul, căci prima este în contradicţie cu „spiritul larg şi liber al lui Iisus", iar a doua trădează „sentimentele particulariste ale iudeo-creştinilor din Palestina".[3]

J. Weiss regretă că Iisus nu şi-a luat osteneala „de-a scrie cuvintele Sale cu propria-i mână".[4] Insă criticii noştri le-ar fi acceptat oare, chiar în această formă, după ce ele continuă să le contrazică teoriile cele mai agreate, cari tind să niveleze totul, şi cari refuză o existenţă istorică chiar cuvintelor celor mai bine acreditate, îndată ce acestea enunţă o dogmă sau o profeţie?

6° *Severitatea particulară a neo-criticilor faţă de profeţiile lui Iisus.* — Această ultimă reflexiune ne permite să trecem la o categorie de cuvântări ale lui Iisus Hristos care a suferit în chip deosebit atacurile „teologilor moderni": vrem să vorbim de prezicerile Mântuitorului privitoare la propria Sa persoană sau privitoare la Biserica Sa. Ele posedă un caracter supranatural; ele sunt condamnate deci cu anticipaţie. In afară de aceasta, ele au o importanţă specială pentru dumnezeescul Invăţător, de vreme ce-i vădesc misiunea şi autoritatea suprafirească: o raţiune în plus pentru a se debarasa prompt de ele. Ele nu puteau, deci, să fie cruţate.

Profeţiile lui Iisus relative la propria Sa persoană privesc peste tot patimile, moartea şi a doua venire a Sa la sfârşitul veacurilor.

[1] J. Weiss, *Ibid.*, p. 56.
[2] Mateiu 10, 5.
[3] J. Weiss, *Ibid.*, p. 55.
[4] p. 56.

Ori, după raționaliștii moderni, este imposibil ca Iisus să-și fi prezis moartea, câtă vreme El nu se aștepta nici să fie arestat, nici că compară înaintea unui tribunal iudaic sau roman, nici să fie trădat de unul dintre ai Săi. In zilele din urmă ale vieții Sale, se temea numai să nu fie asasinat de inamicii Săi, și lua măsuri de precauțiune în fiecare seară, pentru a-i deruta pe cei ce-i întindeau curse. Aceasta-i cel puțin opinia lui O. Pfleiderer.[1] El suprimă astfel, dintr'o trăsătură de condei, număroase pasagii ale evangheliilor, fiindcă Iisus a profețit cel puțin cu trei prilejuri, în termenii cei mai preciși, dureroasa Sa pătimire și moarte. A. Réville[2] zice, la rândul său, că ar fi fost aici „o artă imposibilă de-a ghici viitorul". După el, Mântuitorul ar fi pronunțat doar câteva cuvinte cu caracter general asupra primejdiilor viitorului, cu scopul de a-i pune în gardă pe învățăceii Săi față de „nădejdile himerice" ce le nutreau. După același autor, cât privește Paștile pe cari Domnul nostru Iisus Hristos dorea atât de fierbinte să le prăznuiască împreună cu ai Săi la Ierusalim,[3] „povestitorii pleacă... dela ideea că Iisus a prevăzut și a prezis totul"; dar aici e „o mare iluzie. Ea este aceea care a contribuit mai mult la întunecarea istoriei patimilor. Nici evangheliștii și nici tradiția pe care au colectat-o nu voiau să admită că Iisus a fost surprins de evenimentele: trădarea de către Iuda, schimbarea hotărîrii Sanhedrinului (Sinedriului), arestarea neașteptată, condamnarea neîntârziată și executarea în aceeași zi".[4] Istorisirea patimilor este deci, din acest punct de vedere, fără a vorbi de alte circumstanțe cari sunt semnalate mai jos, plină de „neverosimilități" cari trebue eliminate fără milă. Astfel, în ce privește lepădarea sfântului Petru, „istorisirea canonică a dat previziunilor lui Iisus o turnurăde prezicere amănunțită, care nu poate fi istorică".[5]

Cuvintele de natură diferită pe cari le-a pronunțat Iisus Hristos pentru a prezice a doua venire a Sa și viitorul Bisericii Sale, au fost atacate cu aceeași violență, și peste tot, printre ele, marea cuvântare numită când *apocaliptică*, pentru că conține un fel de mică apocalipsă, când *eshatologică*, pentru că expune ceea ce se va petrece în zilele din urmă ale lumii acesteia. Ce mare victorie este aceasta:

---

[1] Vezi A. Schweitzer, *Von Reimarus zu Wrede*, p. 311.

[2] *Jésus de Nazareth*, t. II, p. 212.

[3] Luca 22, 25.

[4] *L. c.*, p. 351.

[5] *Ibid.*, p. 367.

iți permite să răpui dintr'o singură lovitură creanga enormă a arborelui evanghelic![1]

Wellhausen[2] este absolut sigur că Iisus n'a prezis nici când a doua venire a Sa; primii creştini sunt cei ce au inventat această revenire imposibilă. A. Robinson,[3] făcând aluzie la cuvintele *Fiul omului va veni întru mărirea Tatălui, cu îngerii Săi* (Marcu 8, 34), formulează această sentință: „Noi suntem înclinați să credem că dacă aceste cuvinte îi aparțin realmente lui Iisus, ele trebue să fi fost manipulate de aşa manieră încât să primească o formă absolut diferită de cea pe care o aveau când le-a pronunțat Iisus". Intr'adevăr, „Iisus nu credea în a doua venire a Sa; utilizând acest limbaj, El voia doar să marcheze succesul final al misiunii Sale, în ciuda tuturor împotrivirilor".

Cuvântarea eshatologică este tratată, în ansamblul ei, încă şi mai aspru. Dacă ar fi să-l credem pe A. Meyer,[4] „tabloul viitorului, aşa cum este trasat de Marcu, cap. 13,[5] n'a putut ieşi din gura celui ce a zis că nici îngerii şi nici Fiul nu ştiu vremea sau ceasul venirii Fiului Omului". Călcând pe urmele altor număroşi exegeți liberali, A. Robinson supune această măreață cuvântare la ceea ce el numeşte „un tratament critic"; ce poate să însemneze această expresie, e lesne de ghicit. Aci, spune el,[6] istorisirile sinopticilor „sunt, mai presus de orice îndoială, compoziții de un tip artificial, care prevala în epoca lui Iisus. Peste tot, ele n'au accentul propriu tipului celui mai înalt al profeției, al incomparabilului geniu religios pe care-l găsim în Predica de pe munte... Subiectul lor este mai puțin înalt decât acela al parabolelor seminței şi fiului risipitor. In sfârşit, ocupându-se de sfârşitul lumii,... aceste pasagii dau despre viitor o descriere pe care anumite fapte ulterioare au dovedit-o, măcar parțial, ca inexactă". Consecința obligatorie a acestor premise: ele trebue, deci, să fi fost „copios remaniate şi transformate de mâini străine".

J. Weiss ne informează[7] că măcar cea mai mare parte a acestei cuvântări provine din iudaism. „Adeseori... s'a admis că există frag-

[1] Mateiu 24—25; Marcu 13; Luca 21.

[2] *Einleitung in das Neue Testament*, p. 95—97.

[3] *A Study on the Saviour*, p. 203.

[4] *Die moderne Forschung*, p. 72.

[5] Şi cu atât mai vârtos în pasagiile paralele ale sf. Mateiu şi sf. Luca, cari adaugă redacțiunii sfântului Marcu număroase trăsături noui.

[6] *L. c.*, p. 260.

[7] *Die Schriften des N. T.*, t. I, p. 54.

mente de-ale profeţiilor lui Iisus cari au fost împrumutate din iudaism d. ex. în cap. 13 dela Marcu, 24 dela Mateiu şi 21 dela Luca. Acest lucru este posibil. Căci dacă creştinătatea primară dorea să cunoască propriul său viitor şi pe acela al lumii, ea poseda în acest scop, pe lângă cuvintele lui Iisus, o altă sursă de învăţătură infailibilă, şi anume scripturile proorocilor, fie cele care fac parte din canon(ul biblic), fie celelalte, pe cari poporul le ţinea deasemenea în mare cinste. Acestea erau socotite tot atât de inspirate de Dumnezeu ca şi cuvintele lui Iisus. Iată de ce era natural să fie complectate, prin adăugiri profetice şi apocaliptice,[1] profeţiile lui Iisus, cari fără'ndoială că n'au fost prea desvoltate".

Să nu pierdem ocazia de-a admira acest „fără'ndoială", precum şi raţionamentul în ansamblul său. Ca mai sus, J. Weiss ia aceste ipoteze drept realităţi chiar dacă ele n'au alt temeiu decât o posibilitate vagă. Cui să i se dea crezământ? Lui şi amicilor săi, sau evangheliştilor, a căror perfectă onestitate, atât de vizibilă de-altcum în fiecare pagină a scripturilor lor, J. Weiss crede — şi are deplină dreptate în această privinţă — că trebue sărbătorită pentru a treia oară. Nu-i nevoie să reflectăm prea mult pentru a tranşa chestiunea. Nu rămâne mai puţin adevărat că raţionaliştii contimporani, ca şi înaintaşii lor, suprimă toate profeţiile Mântuitorului,[2] şi că ei elimină în mod arbitrar o cantitate considerabilă din dumnezeeştile Sale cuvinte.

[1] Ceea ce însemnează: cuprinse în prezicerile vechilor profeţi şi în apocalipsele apocrife de dată recentă.

[2] E. Havet, tristul emul al lui Renan, scria în *Revue des deux Mondes*, nr. din 1 Aprilie 1881, p. 585: „Aşa cum n'a făcut minuni, Iisus n'a făcut nici profeţii, căci profeţia este o minune. El n'a putut prevedea căderea Ierusalimului, nici distrugerea templului. El n'a putut prezice nici moartea sa (vorbesc de-o prezicere precisă şi amănunţită), şi cu atât mai puţin învierea sa. Istorisirile privitoare la acest subiect n'au nici o valoare istorică".

SUB STREAȘINA BISERICII

Prelucrări[1]
de
SABIN SIBIANU
și
Preot NICODIM BELEA
Duhovnicul Academiei teologice „Andreiane", Sibiu

SUB ACOPEREMÂNTUL MAICII DOMNULUI

Țin oare sătenii într'adevăr atât de mult să se știe ocrotiți de Apărătoarea Doamnă? Am meditat adeseori — și îndelung — asupra acestui capitol al vieții dela țară, dar n'aș putea spune că m'am clarificat deabinelea. Multe case bătrânești au în peretele de către curte, și mai ales în fațada din spre uliță, o scobitură, un fel de firidă miniaturală, în care este așezată icoana Maicii Domnului. Dela clădirile mai noui, „altarul" acesta nu lipsește pentru nimic pe lume. Un tânăr și distins orășan, care mi-a fost oaspe nu de mult, exclamă copleșit de admirație: „Iată un sat marianic! Un sat de veritabili copii ai Preacuratei! Și în biserica acestui sat mai funcționează încă înfricoșătorul scaun de mărturisire. La ce mai poate folosi un astfel de scaun de spovedanie pentru niște oameni cari stau atât de bine cu Maica lui Dumnezeu?" De i-ar fi întrebat deadreptul pe țărani, poate că-i răspundeau cam așa: „Omule bune, pe ogoarele noastre crește multă buruiană; și buruiana noastră cea mai îndărătnică, cea mai cu anevoie de stârpit este păcatul. De aceea ne trebue scaunul mărturisirii; și — crede-ne! — uneori abia ajunge un singur scaun de acest fel, într'atâta suntem de împovărați de păcate. Cât privește pe Maica Domnului, de acoperemântul ei avem

---

[1] După *Karl Pfleger:* Im Schatten des Kirchturms. Stille Erlebnisse. 3 Auflage. Paderborn, Verlag Ferdinand Schöningh 1936.

nevoie pentru ocrotirea casei și a curții. Verile fierbinți stârnesc multe furtuni cumplite, și trăsnetul hoinar nicăieri nu lovește mai cu putere decât în hambarele încărcate de darurile pământului. Noi toți cei ce sălășluim în gospodării noui, suntem destul de pățiți: părinților noștri le-au ars casele până'n temelie, și atunci ne-am gândit că milostiva Maică a Domnului va lua aminte la ruga inimilor noastre și ne va ocroti dacă o chemăm într'ajutor. Ea n'are nimic de păgubit pentru că-i punem icoana în firida din perete, iar noi dobândim folosință din asta. Inţelegi, dar, cum stă treaba? Așa, și nu altfel!"

Poate că așa-i. O mică „asigurare" suprafirească împotriva incendiului, care nu numai că acopere pagubele pricinuite de foc, dar le și ocolește; pe deasupra, țăranul e crutat de cheltuielile pe cari le reclamă premiile de asigurare. Țăranul are spirit practic, religiositatea este folositoare la orice și Maria este atât de bună. Chiar pentru anumite idei și practici cam puțin corecte din punct de vedere teologic, Maria are un zâmbet dulce, plin de înțelegere maternă, dacă, bine'nțeles, la obârșia lor stă un simțământ de încredere nezdruncinată, o inimă curată ca cea de copil. Este interesant de reținut, în această ordine de idei, cazul petrecut într'un sat de munte, care 'n cursul primului răsboiu mondial s'a aflat prins, vreme de patru ani de zile, între focurile încrucișate ale celor două tabere încăierate pe viață și pe moarte. Zi și noapte, duelurile de artilerie împrăștiau groaza în toată regiunea aceea prefăcută 'n câmp de bătălie. Obștea satului a făgăduit Maicii Domnului, fie 'n veci lăudată, că dacă-i va scăpa pe localnici de nimicire și moarte, îi vor ridica un altar pe unul din piscurile munților din împrejurimi, și că vor merge 'n pelerinaj să-i mulțumească acolo — cu mic cu mare — în fiecare an odată. Ei bine, credeți sau nu credeți, fapt este că grenadele de artilerie și bombele avioanelor plouau ca și înainte, dar din ceasul acela nici una n'a mai căzut peste sat: dela cea dintâi și până la cea din urmă, aceste unelte dătătoare de moarte au explodat fără excepție în lunca situată între gară și sat. Cine le-ar putea lua 'n nume de rău acestor oameni faptul că

s'au vârît cu o atât de firească și familiară încredere sub acoperemântul ocrotitor al Maicii lui Dumnezeu, cu toate că gradul scăzut de desăvârșire ascetică pe care-l aveau nu-i făcea deloc potriviți pentru o atât de sublimă tovărășie? Eu unul, nu. Maica lui Dumnezeu cu atât mai puțin. Probabil că totuși așa e; că Ea atrage la sine și cucerește prin ajutorări bătătoare la ochi tocmai aceste suflete simple cari duc o viață aspră, naturală, în perpetuă luptă cu brazda, o viață care, cu toate acestea, se scurge fără întrerupere în alvia unei intense tradiții religioase.

Da, Maria vrea să-i căutăm tovărășia. Căci ce alt sens și scop poate avea toată mizeria și tânguirea de pe pământ, care ne biciuiește trupul și ne sfâșie sufletul, dacă nu acela de-a ne face să căutăm alinare la inima Ei de mamă? Poate că noi alergăm sub scutul Ei ca niște asociați oarecum întinați, lipsiți de cuviința de rigoare, nebunatici uneori. Dar ea, blânda și puternica Stăpână a vieții, ne cizelează cu vremea în așa chip încât nu vom face impresie tocmai rea în împărăția lui Dumnezeu, sau devenim cel puțin admisibili la ospățul evanghelic al Fiului lui Dumnezeu.

Vreți să cunoașteți metoda marianitică de educație într'un caz tipic, într'un caz greu, aproape desnădăjduit, atunci trebue să studiați viața, scrierile și moartea lui Charles Péguy, care ocupă un loc foarte important în literatura franceză a ultimului pătrar de veac. Pe acest răsvrătit socialist, Maria (și cu ea, Fecioara din Orleans) l-a convertit literalmente cu farmecul care se desprinde din poziția plină de considerație ce i-o hărăzește femeii creștinismul. In ciuda tuturor dificultăților de ordin lăuntric și extern, Maria nu l-a mai scăpat de sub acoperemântul Ei. Sau, mai bine zis, el nu s'a mai îndepărtat de Maria. Péguy scria unui prieten: „Batiffol (un renumit istoric al dogmelor) mi-a spus să citesc pe fericitul Augustin. In fond, acesta-i numai un ucenic al lui Cicero. Un cuvânt al Jeannei d'Arc dărâmă tot augustinismul. Tu trebue să știi că eu aparțin acelor creștini catolici cari jertfesc toată știința lui Toma d'Aquino pentru Magnificat, Ave Maria și Salve Regina". Un catolic cam ciudat acest

Péguy. Cu preoţii bisericii romano-catolice nu se prea împăca, dar raporturile sale cu Maria erau excelente: Ei îi încredinţase pe copiii săi cu neţărmurită încredere şi mereu putea fi văzut bătând drumurile spre locurile de pelerinaj ale Maicii lui Dumnezeu.

O, ardoare a omului lipsit de povaţă, de-a te găsi lângă Maica isbăvitorului sfat; o, taină a apropierii de Maica luminii: eu te-am simţit şi te-am înţeles pentru întâia oară în oraşul Maicii lui Dumnezeu. Căci Maria are aici pe pământ, pentru creştinătatea apuseană, un oraş al Său, situat geograficeşte într'o regiune pitorească, plină de farmec mistic, din Pirinei. Ca să explice minunile dela Lourdes, necredincioşii se provoacă la o putere misterioasă, necunoscută până acum. Asta-i adevărat. Numai că această energie nu e totuşi atât de „ocultă" cum presupun ei. Mai multe zile pe an, zeci de mii de glasuri rostesc acolo, în toate limbile pământului, numele acestei puteri. Un uragan de iubire îl poartă pe buze dealungul şi dealatul lumii: Maria. Şi apoi, nu e vorba numai de explicarea acelei duzini de minuni, confirmate ştiinţificeşte, cari se săvârşesc anual în acest remarcabil petec de pământ. Obştea cea mare a credincioşilor poate că înclină să cuprindă taina orăşelului Lourdes în aceste tămăduiri vizibile. Dar acesta-i numai un aspect al Lourdes-ului. Această localitate este, în întregime, o minune marianică. Infăţişarea feciorelnică, sălbatică şi castă a regiunii aceleia, aşezată la călcâiul culmilor albite de zăpezile vecinice, este unul din puţinele puncte ale planetei noastre învăluite de atmosfera care i se potriveşte mai bine Apărătoarei Doamne. Apropierea Ei stârneşte aci adevărate furtuni duhovniceşti. Numai cine le-a trăit poate să creadă. Ceva supraomenesc impresoară simţuri şi suflete. Totul este plin de Maria. Pământul pe care stai, aerul pe care-l respiri, apa peşterei, pe care o bei, totul este marianic.

Şi tu însuţi nu mai poţi zăbovi câtuşi de puţin să devii marianic întru cele mai dinlăuntru ale tale. Aceasta este adevărata, întreaga minune a Lourdes-ului: innalţă sufletele pe celălalt tărâm. Tămăduirile săvârşite asupra atâtor trupuri pustiite de boală sunt doar „momelile" cu cari

Maria pescueşte sufletele, acestea şi mai pustiite. Ca şi dumnezeescu-i Fiu, Ea este o doctoriţă minunată. Iar apropierea Ei, un sanatoriu în care omenirea ofticoasă îşi umple plămânii cu aerul tămăduitor al realităţilor celor mai presus de fire. (S. S.)

VRAJĂ

Sunt cazuri când chiar şi lucrul ce nu iese din comun ne pare ceva neobicinuit, un miracol; lucrul de toate zilele ne este atât de ciudat încât ni se pare că nu-i din lumea aceasta; şi ceea ce poate vedea orice muritor, nu observă decât poeţii şi copiii. In unele împrejurări şi copiii mai mărişori, aşa unul ca noi.

Anume, eu am văzut cum ninge. Şi eu cred că sărac de suflet, fără viaţă şi om bătut de soartă trebue să fie acela care n'are ochi pentru acest lucru. Am zis *ochi*, ceea ce înseamnează, fără îndoială, în capul nostru, un fel de-a vorbi. Este de sine înţeles că aici cade tot apăsul pe suflet. *Orice realitate va fi vie pentru noi numai în măsura şi numai atâta cât am putut pricepe şi asimila din puterea plină de viaţă a sufletului.* Sau cel puţin atâta cât ne-am putut trezi şi renaşte. Drama lumii acesteia se reprezintă numai pentru omul cel înduhovnicit. „Un om ca şi un neam, atâta preţuieşte, cât a înţeles din Evanghelia lui Hristos", — a scris undeva un distins profesor al Universităţii din Bucureşti.

Rămânând acum la vorba de mai'nainte, nu este nimic deosebit în faptul că ninge; însă, ia'n priveşte: totul este plin de o tainică vrajă. O putere cosmică uriaşă frământă oarecum bătrâna şi mănoasa ţărână — plină de iubire şi blândeţe. Fulgii cad în pătură groasă şi moale, asemenea unui val uriaş de puf; ninge şi iarăşi ninge încetişor dar fără răgaz de odihnă, desmierdând aerul şi pământul deopotrivă cu o mângăitoare alintare. Binecuvântată şi atotputernică este lucrarea aceasta, asemănându-se cu mâna dulce a mamei care alintă fruntea pruncului ce plânge.

Câtă linişte! Şi totuşi desluşeşti hăulind ziua-noaptea un gâlgâit înăbuşit ce sfredeleşte văile pline de mânie. Pu-

terea cea neagră și mută a nopții n'are tărie să amuțească văile. Insă fulgii deși ce cad au gâtuit în tăcerea lor și ultima rămășiță de mișcare și sgomot. Și totuși, aici se săvârșește o lucrare minunată. Dacă n'ar fi azi Duminecă și am căuta pământul, nici nu ți-ai putea imagina că în clipa de față se lucrează aici ceva. Dar ce zic? Ar fi o profanare, un sacrilegiu și un amestec brutal într'o lucrare plină de mister ca aceasta. Câmpul și ogoarele acestea sunt gata, în clipa de față, să devină altceva decât un câmp de toate zilele; ele îmbracă acum un nou caracter, o nouă haină. Ele prăznuiesc marele sabat al naturii.

Da, aici suntem mărturii al unei tainice prăznuiri în plină desfășurare; lucrul acesta îl simt lămurit chiar și dacă nu-l pricep deplin și chiar dacă nu-i pot tălmăci înțelesul suprem. Peste tot, bag de seamă — și asta o mărturisesc singur — că numai pășind plin de extaz și de o crescândă uimire pe neprihănitul covor alb de zăpadă, am căzut deodată așa în marea prăznuire a naturii. In dosul meu stă satul; cine ar putea afirma însă cu toată certitudinea că acolo, pe acel petec de pământ, ar fi o așezare omenească, un sat ca toate satele. Pare atât de nepământesc încât ai impresia că te găsești pe altă planetă, sau ai ajuns printr'un miracol undeva în lună.

Și aici? — dar ce-i, unde mă găsesc eu acum? — In pădure sau într'o fantastică localitate sub mare? Sunt oare vrăjit și calc pe fundul vreunui bazin uriaș? Da! Aceasta este o pădure pe fundul mării. Copacii stau smirnă, nemișcați în atmosfera înăsprită de ger, parc'ar fi în apă. Se pare că toată pădurea plutește deasupra apei; până și cucuvaia înnoată, vâslește domol cu aripi larg întinse peste adânca și neprihănita singurătate. Toate lucrurile sunt schimbate. Dacă te uiți bine de tot, deodată nu mai vezi nici un arbore, ci zărești magice palate de cristal de-o arhitectură supraomenească și bizară; potecile pădurii sunt preschimbate în coridoare cu trepte lucitoare de palat, iar boschetele în candelabre de diamant. Și ți-e dat să auzi cea mai înaltă și aristocrată muzică din lume. E trimisă din ceruri, încărcată pe pufușorii albi de nea, e melodia sfântă a singurătății.

Sufletul este oare acela, care — în tăcerea aceasta plină de miracol — descătuşat fiind de sgomotul enervant al vieţii, cântă şi răsună atât de minunat în ritmul fiinţei vecinice în care s'a regăsit? (N. B.)

IN NOAPTEA SFÂNTĂ

Aşa dar, ai sosit din nou Crăciun sfânt. Vii liniştit şi împovărat de mare taină. Eşti încărcat şi de amintiri dulci. Liniştea ta este plină de vise şi de plăcute aduceri aminte. Tu vii cu fulgii şi fulgii vin cu tine. Pufuşorii de zăpadă înnoată lin şi oarecum sfioşi prin faţa ferestrelor, coborînd dintr'un cer liniştit pe un pământ şi mai liniştit. Din uliţa sgomotoasă şi plină de ger, viaţa s'a refugiat în căsuţa caldă; se uită numai prin geamurile aburite şi căptuşite cu perini... dar mai întâi de toate, viaţa priveşte în propriul suflet.

Deodată cu Crăciunul vine şi ceasul sufletului. Eu stau în jilţ dus pe gânduri şi aştept clipa Liturghiei sfinte şi... visez. Ceasul sfânt al sufletului a bătut. E vremea să vină şi rândul sufletului, căci altfel stă timp de-un an mai încătuşat ca un câine, legat de munca şi interesele de fiecare zi şi încarcerat în strâmta închisoare a celor douăzecişipatru de ore care se chiamă o zi. Bietul suflet omenesc întemniţat şi chinuit, de cele mai multe ori nu vede nimic, n'aude nimic şi nu cunoaşte mai mult decât viaţa peste care a trecut sau viaţa care-l aşteaptă în besna viitorului, sau viaţa adâncă, nesecată şi fără margini, pe care o trăieşte în prezent, pierdut ca o steluţă în nemărginitul univers.

Acum însă, i-a sosit ceasul. Noaptea cea blândă şi sfântă este aici. Noaptea tainei şi a minunii. Noaptea în care foşnesc aripi de înger. Noaptea care-i dă aripi şi sufletului omenesc.

Cine-ar crede că eu stau în jilţ într'o căsuţă scundă dela ţară? Şi că eu aş fi bătrân, posomorît şi ostenit de viaţă? O, dar toate acestea nu sunt deloc adevărate. Sufletul nu vrea să ştie nimic de bătrâneţe, de retragere în casă şi de oboseala iernii. Dar presupunând că trupul totuşi şade leneş şi somnoros, apoi sufletul sboară departe, peste dealuri şi văi, peste spaţii întinse şi vremuri uitate, cu-

treeră nestânjenit și voios puternica împărăție a lui Dumnezeu pe care nu o poți vedea nici cu tulburii ochi sufletești și nici cu strălucitorii ochi trupești, — și plin de uimire și încântare ia parte la cea mai îndrăsneață și nesăbuită aventură peste care a trecut vreodată mărunta noastră planetă, această mână de pământ care numai Dumnezeu știe de ce mai zăbovește cu atâta absurditate prin univers.

Da! Dumnezeu știe de ce. Insă oamenii demult nu mai știu acest lucru. Sufletul meu, care sboară înapoi la vremurile ce-au trecut înconjurând rotogolul pământului, vede cum acesta se aventurează în drama cea sguduitoare: generații de oameni ies din întunerecul trecutului încolonați în nesfârșite procesiuni, alcătuesc popoare, întemeiază state, clădesc orașe, agonisesc cultură și opere de artă, apoi... distrug totul în răsboaie și... dispar singure în ucidere și moarte. Vin popoare noui și altele dispar. Dispar cu strămoșasca întrebare pe buze: Pentru ce toate acestea?

E Crăciunul și privim drama distrugerii între neamuri. Dar ce? Cine este poporul cel nou și ciudat ce ia ființă la marginea lumii dinspre soare-răsare, chiar la început, când se plămădea lumea veche? E poporul care pribegește prin îngrozitoarea pustie, care se stabilește în Palestina, devine mare și puternic, care ajunge în mâna altor neamuri ce-l aruncă încoace și'ncolo ca pe-o minge, — și care cu toată spaima pustiei, a răsboaielor și a captivității îndelungate, lasă să răsune, cu tăria tunetului mării furioase, din piepturile lor, în mii de glasuri, fără încetare, ca să se audă în toată lumea, un strigăt plin de desnădejde și ajutor: „Vino, o vino Emanuel, vino tu liberator al nostru, Mântuitorule, Prinț al păcii"...

Și acum... se face liniște. Până și pământul își oprește răsuflarea. Sufletu-mi nu mai aude și nu mai vede nimic. E noapte. Ce noapte bizară și plină de presimțiri. Opaițele au adormit în ferestrele albe; doar gerul aspru își mai retușează ultimele flori pe cari le-a tras în chip măiestrit pe geamurile dinspre ulițe. Colindătorilor le-a stat glasul. E ora târzie. Copilașii cu sufletul curat ca roua de Maiu, își dorm somnul ghemuiți pe păcelul de lângă vatră și visează ghete noui pline cu daruri din traista fără fund a lui

Moş-Crăciun. Sus în ceruri, se isprăvesc cele din urmă trebi, pentru întâmpinarea Fiului de Impărat. Stelele tremură, palide de oboseala aşteptării. O, dar oboseala aceasta plină de nerăbdare şi de ardoare deopotrivă, abia se mai poate suporta: ai sensaţia că universul întreg îţi este potrivnic, ţie celui ce veghezi, şi îţi frânge inima în bucăţi. Ceasul a sunat. Acum se rupe zidul veciniciei şi din strălucirea cerului ţâşneşte un şuvoi puternic de lumină scânteietoare, pe care se coboară valuri-valuri de îngeri pe pământul plin de întunerec. Pentru prima dată după zilele paradisiace se aude cântarea îngerească: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace şi între oameni bunăvoire"... Pentru prima dată dela blestemul dumnezeesc, pământul răscolit de dureri şi plin de păcate se umple din nou de bucurie — căci la sânul său zace acum cu adevărat şi în chip real Fiul cel din veci, Fiul Tatălui celui din ceruri.

Şi în vreme ce îngerii se întorc spre împărăţia lor din ceruri, sufletul îmi aleargă spre casa copilăriei din satul cu case albe ca neaua şi ferestre cu iz de muşcată şi măgheran. In fuga minţii mă întorc dealungul veacului al nouăsprezecelea şi revin încetişor din nou la al douăzecilea. Văd acum că faţa pământului e nouă. Ceva însă a rămas vechiu şi tot nou va fi din veac în veac: în toate vremurile, toate neamurile strigă: „Iată clipa când Dumnezeu s'a făcut pe sine om". El a venit pe pământ. Dumnezeu este al nostru şi noi suntem ai Săi. Da! Numai ai Lui trebuie să fim cu toţii, prin raportul de fraternitate dintre noi şi Fiul venit pe pământul Betleemului. Dar prin fraternitatea noastră cu Fiul lui Dumnezeu se pune temeiul celui de filiaţiune dintre noi şi Dumnezeu şi ne permite nouă a-i zice „Tatăl nostru cel din ceruri"...

Pământul, locul cel plin de ură şi vrajbă în care şade omul, trebuie să se tămăduiască, schimbându-se într'o împărăţie a lui Dumnezeu şi astfel plinim şi noi — copiii pământului — voia lui Dumnezeu, aşa după cum o plinesc şi îngerii în ceruri. Numai aşa se deschid zorii „păcii pe pământ şi a bunei înţelegeri între oameni". In aceasta rezidă cheia isbăvitoarei taine a nopţii de Crăciun. N. B.

† PROFESORUL CORIOLAN PETRANU

de

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Când s'a stins în 16 Iulie a. c. profesorul de Istoria Artelor dela Universitatea clujană, Coriolan Petranu, am înțeles că s'a dus dintre noi un om cinstit și corect până la pedantism, un coleg cu rare însușiri de cavalerism și mai ales un îndrăgostit de frumosul artistic din trecutul Românilor ardeleni. In această din urmă privință cred că oricine l-a cunoscut cât de puțin sau i-a răsfoit număroasele publicații în limba română și mai ales în limbi streine, va trebui să spună că Petranu a fost la noi în Ardeal un deschizător de drumuri și un creator al genului.

Fiu de preot din Arad, unde însăși familia sa purtase blazonuri nobilitare, prof. Petranu s'a format în aspra școală de istorie și critică de artă dela Universitatea din Viena pe care o conducea celebrul cercetător J. Strzygowski. Când s'a pus, după pacea trianonică, problema Universității românești la Cluj, Petranu nu putea lipsi. Și pentru că Institutul de Istoria Artelor era nou creat și nu avea nici bibliotecă de specialitate, nici diapozitive, nici fotografii, Petranu și-a donat biblioteca lui Institutului, iar până în 1944 a ajuns să achiziționeze vreo 4000 cărți de specialitate, 12.000 diapozitive, 6200 fotografii.

Nu mai vorbim de cutreerările făcute prin toate orașele transilvane imediat după înființarea Universității clujene, pentru a putea scri elucrarea atât de cunoscută despre „Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș", București, 1922.

Lucrările însă care l-au făcut cel mai cunoscut în lumea specialiștilor de peste graniță, au fost cele închinate Bisericilor de lemn din jud. Arad[1] și Bihor,[2] precum și o

---

[1] Sibiu, 1927 text româno-francez și 55 ilustrații.

[2] Sibiu, 1931, text româno-englez și 125 ilustrații.

serie întreagă de studii şi rapoarte publicate majoritatea în reviste streine[1] sau susţinute cu multă demnitate la Congresele internaţionale de istoria artei din Polonia, Suedia, Elveţia, Belgia, America, Rusia, etc. Combătând cu temeinicie părerile unor istoriografi vecini care şi în veacul XX mai păstrau concepţii medievale în scris, Petranu a scos în relief extraordinara valoare artistică a modestelor — ca posibilităţi materiale — şi nemonumentalelor bisericuţe de lemn din Ardealul de altădată, bisericuţe care sunt în întregime rodul muncii ţăranului, întruchiparea nădejdilor lui aici pe pământ şi, în genere, ceea ce, ca transformare şi înfrumseţare de locuinţă ţărănească ce sunt, dă omului tărie şi mângăiere în această viaţă.

Fireşte, meritul mare al prof. C. P. ca istoric al artei transilvane constă mai ales în aceea, că, în vreme ce istoricii de artă ai celorlalte neamuri conlocuitoare din Ardeal cunosc numai trecutul lor artistic, Petranu a fost un cunoscător perfect al trecutului artistic al tuturor naţionalităţilor din Ardeal.[2] In acest sens trebue avute în vedere temeinicile studii: „Der Anteil der drei Völker Siebenbürgens an der Ausgestaltung seines Kunstcharakters",[3] „Die Renaissancekunst Siebenbürgens",[4] „Begriff und Erforschung der nationalen Kunst und die nationale Kunst der Madjaren",[5] „Influences de l'art populaire roumain sur les autres peuples de Roumanie et sur les peuples voisins",[6] „B. Bártok şi muzica română",[7] „Noi discuţii asupra arhitecturii în lemn a Transilvaniei"[8] şi alte multe, despre care un cititor binevoitor nu are decât să arunce o privire asupra volumului „Ars Transsilvaniae" spre a se putea convinge cât de competent şi obiectiv era Petranu în lucrările şi în recenziile sale.

[1] Vezi enumerarea lor în anexa la publicaţia C. Petranu: Ars Transsilvaniae, Sibiu, 1944, p. 507—523.

[2] I. Lupaş, prefaţă (în l. franceză) la „Ars Transsilvaniae".

[3] Contribuţia celor 3 popoare ale Transilvaniei la formarea caracterului lor de artă, în „Ars Trans." p. 59—102.

[4] Ibidem p. 108—143.

[5] Ibidem p. 200—219.

[6] Ibidem p. 242—301.

[7] Ibidem 302—333.

[8] Ibidem p. 334—352.

După substanțialele studii și articole din acelaș volum festiv „Ars Transsilvaniae", publicate în limbile franceză, germană și italiană, merită a fi pomenite și cele 6 studii și referate în limba engleză,[1] privind mai ales activitatea muzeelor ardelene[2] pe anii 1919—1932, în general activitatea artistică ardeleană din acest răstimp și „Noi cercetări asupra artei de a clădi în lemn în Transilvania".[3]

Când știm că acest om a cutreerat toată Europa, și chiar dincolo de granițele ei, ca să adune material pentru Institutul de Istoria Artelor dela Universitatea clujană și ca să complecteze un splendid muzeu în însăși locuința sa,[4] care după câte suntem informați va rămâne Palatului Cultural din Arad, și când mai ținem seamă că astăzi în toate cercurile științifice mondiale se cunosc în lumina lor adevărată, datorită strădaniilor profesorului C. Petranu, contribuțiile artistice ale Românilor ardeleni, ne doare că acest om mare s'a dus încă în puterea vrâstei.[5] Totuși, el a lăsat un nume și a creat o epocă. Acestea-i vor rămâne nepieritoare.

[1] Ibidem p. 401—442.

[2] Petranu a fost tot timpul după 1922 directorul muzeelor din Transilvania.

[3] p. 433—442.

[4] Despre colecția de artă a Prof. C. Petranu a scris subsemnatul în rev. „Luceafărul", Sibiu, 1943.

[5] Abia împlinise 50 de ani, cu care ocazie „Institutul de Istorie Națională din Cluj" i-a publicat în semn de omagiu o serie de studii în limbi streine. Firește, Petranu lasă neterminate o serie întreagă de lucrări... S'a isbit mult în vremea războiului (1938—45) de imposibilitatea de anexe ilustrative la publicațiile sale din ultimii ani. Știm că avea de gând să scoată un volum-album despre „Ars Transsilvaniae". La fel se ocupa cu arta bisericească din Ardeal, pentru ilustrarea căreia intrase în tratative cu marea editură din Freiburg i. Br., Herder & Co.

ATITUDINI

BISERICA NOASTRĂ IN FAȚA IMPREJURĂRILOR ACTUALE

CUVÂNT ROSTIT IN ȘEDINȚA FESTIVĂ A CONGRESULUI PREOȚILOR

Nu aveam de gând să vorbesc, dar din partea celor cari au aranjat acest atât de impunător Congres, am fost invitat aici ca să iau și eu cuvântul. Vă rog, prin urmare, să fiți îngăduitori față de improvizația mea, dar știți cuvântul Sf. Scripturi că noi trebue să fim gata în orice moment a da răspuns despre credința noastră (aplauze).

Biserica creștină este supusă desigur împrejurărilor vremii, însă în substanța ei divină ea rămâne identică cu ea însăși în toată vremea. Știe să se păstreze ca ceeace este, asimilându-și însă curentele care se ivesc în societatea omenească. Știți ce face apa mării: Ea primește ape din diferite râuri și de diferite culori, dar pe toate aceste ape le asimilează în cuprinsul ei (aplauze). Tot astfel și Biserica a știut să-și asimileze în decursul veacurilor — în cuprinsul ei de adâncuri de adevăr — toate impresiile, curentele și ideile vremii. Nicicând nu s'a simțit străină în mijlocul lor. Nici noi nu ne simțim străini față de curentele de idei ce se încrucișează în vremurile noastre (aplauze).

Stăm cu fruntea ridicată în fața vremurilor de azi. N'avem conștiința pătată cu nici o vină și n'avem să ne temem de judecata contimporană. Pentru că Biserica a fost în tot trecutul nostru „mama poporului românesc", cum a numit-o marele poet Eminescu. Ea l-a legănat în copilăria lui și l-a oblăduit până ce și-a format caracterul etnic, cu care s'a înfățișat pe arena istoriei (aplauze).

Iar noi slujitorii la altarul ei nu ne-am constituit într'o tagmă privilegiată și cu interese egoiste deosebite de interesele poporului pe care l-am păstorit. N'am stat noi sute de ani alături de țăranii iobagi, luminându-i și ținându-le trează nădejdea într'un viitor mai bun?

Dl Prim-ministru în atât de intima și pătrunzătoarea d-sale cuvântare, a amintit și de inchiziție, gândindu-se desigur la alții. Căci Biserica noastră nu și-a luat rolul astronomic să spună: Se învârtește soarele în jurul pământului ori pământul în jurul soarelui. Nici n'a ars pe rug știința nimănui. N'am fost noi în toată bună vremea propovăduitorii dragostei creștine?!

Aș întreba pe reprezentanții celorlalte culte, cari sunt de față în acest congres: Există vreun caz în istoria acestei Biserici când ea să fi ridicat o mână dușmană asupra altor neamuri? să fi voit să ră-

pească de pe buzele cuiva limba mamei sale?, să fi atentat la credința din sufletul altora? Nu ne simțim conștiința împovărată cu nimic din toate acestea. Fără a supăra pe alții, adăugăm: De-ar avea și ei conștiința tot așa de împăcată în privința aceasta, cum este a noastră (vii aplauze).

Astăzi ne simțim conștiința apăsată cu o mare răspundere pentru neamul nostru, pentru sufletul lui și pentru viitorul lui. In centrul misiunii noastre se găsește mântuirea sufletului și toate tărâmurile vieții, toți factorii și toate condițiile ei, înțelegem să le aducem în legătură cu mântuirea sufletelor individuale și a sufletului mare și scump al neamului nostru. Și în misiunea aceasta noi nu putem fi înlocuiți prin nimeni și prin nimic de pe lume *(aplauze puternice).*

Ați subliniat prin aplauze cuvântul ce l-am spus, dar el nu înseamnează o mândrie ci o răspundere.

Dacă nu poți fi înlocuit cu nimic, atunci cu atât mai vârtos trebue să fii cu toată ființa ta devotat misiunii ce o ai *(aplauze).*

Se vorbește astăzi de democrație. Dar ce-am fost noi altceva decât străbătuți în toată ființa noastră de simțămintele cele mai largi ce le putem cuprinde sub cuvântul democrație? Noi nu suntem democrați improvizați la porunca vremurilor noui, ci suntem democrați prin tot trecutul nostru, prin toată tradiția noastră, prin toată misiunea noastră, prin toată ființa noastră, prin cele mai intime gânduri și simțăminte ale noastre, prin toată făptura sufletului nostru.

Reacționari, noi? A fi reacționar înseamnă a dori să te întorci la un trecut și la privilegiile lui, pe care le-ai pierdut. Dar noi la ce să ne întoarcem? La o robie de o mie de ani? Noi nu putem fi reacționari, fiindcă pur și simplu n'avem la ce ne întoarce (aplauze puternice).

Dl președinte al consiliului a vorbit în legătură cu această tradiție democratică a preoțimii noastre, din mijlocul căreia s'a ridicat. Și a amintit de progresele vremii noastre, până la radio și la bomba atomică. Noi suntem bucuroși de aceste progrese ale tehnicei și civilizației epocei noastre. Ne simțim acasă în mijlocul progreselor civilizației de azi. Credința noastră creștină departe de a ne pune piedici în această atitudine față de progres, mai vârtos ne îndrumă pe calea progresului. Mântuitorul a zis: „Ați auzit că s'a zis celor de demult..., iar eu zic vouă...“ și atunci, prin cuvântul ce-l rostia, proiecta o mare lumină de progres în viitor.

Noi ne iubim Patria, ne iubim Neamul (aplauze). Prin această iubire justificăm prezența noastră pe pământul acestei Țări și în mijlocul Neamului pe care îl păstorim. Suntem gata să aducem în munca noastră tot devotamentul, stând într'ajutor conducătorilor acestei Țări, ca să ne conducă, ca elemente de progres ce suntem, spre cât mai mult bine, spre cât mai multă fericire, cum spunea Inalt Prea Sfințitul Patriarh, spre un cât mai nelimitat, mai bun și mai spornic progres (apl.).

Ne gândim cu drag la ziua de 23 August 1944 şi mulţumim în primul rând Providenţei divine că ne-a întors de pe drumul care ducea la prăpastie. Ne-a întors pe drumul adevăratului destin al Neamului nostru şi în gândul acesta noi însoţim cu simţăminte de profundă mulţumită şi recunoştinţă fapta de curaj a înţeleptului şi iubitului nostru Rege Mihai I (aplauze puternice).

Mulţumim tuturor bărbaţilor din sânul Neamului nostru care l-au ajutat la această întoarcere. Suntem apoi profund mulţumitori şi recunoscători, şi spun — sunt convins — din adâncul simţirii slujitorilor altarelor, marilor noştri Aliaţi, pentru că ne-au dat mână de ajutor să facem această întoarcere pe drumul binelui şi al progresului (aplauze).

In deosebi ca păstor al Bisericii din Ardeal, mă simt dator să dau expresie simţămintelor noastre de mulţumire, recunoştinţă şi admiraţie faţă de vecina noastră dela Răsărit: Uniunea Sovietică (aplauze), faţă de glorioasa ei armată, pentru că ne-a stat într'ajutor, desrobind jumătatea de sus a Ardealului nostru, care astăzi ne aparţine întreg, nedespărţit şi bun e Dumnezeu, pentru vecii vecilor (aplauze).

Noi, din mijlocul tuturor greutăţilor vremii, privim cu încredere viitorul Neamului şi această încredere în viitor şi în puterea de viaţă a Neamului nostru, să o propovăduiţi, dragii mei, în toate sufletele româneşti, în sufletul poporului nostru, popor conştient de destinul său în lume, popor care nu-şi neagă tradiţiile sale de viaţă, tradiţii cari l-au sprijinit într'un lung trecut şi care, sprijinindu-l astăzi, îi servesc ca puncte de sprijin pentru progresul pe care trebue să-l realizeze (aplauze).

Văd cu bucurie că la această întrunire participă reprezentanţi ai tuturor celorlalte culte din Ţară. Insoţim cu simţăminte creştineşti această primă întrunire a noastră şi sunt convins că dacă toţi vom asculta de perceptele credinţei noastre, ne vom găsi alături în frăţie şi în iubire, lucrând fiecare în resortul lui, pentru binele şi prosperitatea tuturor (aplauze).

Am folosit la o ocaziune o comparaţie, care pe urmă a fost repetată şi de alţii şi pe care vreau să o reamintesc şi acum. Inchipuiţi-vă mai mulţi călători stând la poalele unui munte înalt şi având ca ţintă să se ridice pe culmea muntelui. Cât timp se găsesc încă la poalele muntelui, privirile le sunt oprite de dealuri, de păduri, de o mulţime de obiecte cari le stau în cale. Cu cât înaintează însă mai mult spre vârful muntelui, cu atât ei se apropie mai mult unul de altul, iar când ajung în vârf îşi pot da mâna frăţeşte, acoperindu-i acelaş cer senin (aplauze).

Tocmai aşa şi noi, reprezentanţii sfintei noastre Biserici şi ai tuturor celorlalte culte din Ţară, în măsura în care vom fi străbătuţi până în adâncul fiinţei noastre de perceptele sfinte, înalte, curate, ale credinţei pe care o propovăduim, şi în măsura în care vom înfăptui în mod practic în viaţa noastră şi a Neamului nostru aceste percepte,

în această măsură ne vom apropia, ne vom da mâna frăţeşte, simţindu-ne uniţi prin aceeaşi misiune, care tinde la mântuirea şi la fericirea sufletului nostru (aplauze).

Mulţumesc celor cari mi-au făcut invitarea să vorbesc şi frăţiilor voastre că m'aţi ascultat.

Incheiu rugând pe Cel de Sus să ne stea întru ajutor ca să putem urca cât mai mult pe piscuri, spre idealul credinţei noastre, spre binele Ţării şi al Neamului nostru. Amin (vii aplauze).

† NICOLAE
Mitropolitul Ardealului

MIŞCAREA LITERARĂ

Preot Dr. *Teodor Bodogae,* profesor la Academia teologică „Andreiană": DESPRE CUNOŞTINŢELE TEOLOGICE ALE PREOŢILOR ROMÂNI DE ACUM 200 DE ANI. Semnificaţia unui manuscris. („Seria Teologică" nr. 28). Sibiu, Tipografia Arhidiecezană 1944, p. LXX+70+4 reproduceri în facsimil.

P. C. Prot.-Stavr. Emilian Cioran, consilier mitropolitan în Sibiu, a descoperit în biblioteca-muzeu a renumitei familii de preoţi Popovici-Barcianu din Răşinari, un codice de formatul 15×11 cm., cuprinzând în 12 caete de câte 16 pagini şi unul de 12 pagini, un răspuns ortodox, muntean sau oltean, dat tipăriturii blăjene *Floarea Adevărului,* făurită în 1750 de canonicii înverşunatului episcop unit Petru Pavel Aaron. Cedat Păr. Prof. T. B., din studierea acestui manuscris a răsărit lucrarea de faţă, a cărei valoare documentară creşte prin faptul că — după câte ştie cercetătorul codicelui — până acum nu se cunoştea nici o copie a lui şi nici nu dăduse la iveală altcineva originalul lui (vezi p. XVI).

Data întocmirii acestui codice, Păr. T. B. o aşează în anul 1750. Atunci apăruse amintita scriere de propagandă uniată „Floarea Adevărului". Probabil că autorul codicelui nu va fi întârziat cu replica ortodoxă.

Scriere ocazională, ca orice lucrare de luptă, această replică n'are caracterul unei elaborări plănuite din vreme şi dirijată în mod oficial. Pretenţiei ieromonahilor lui Petru Pavel Aaron de-a dovedi cu cărţile de ritual că cele patru puncte — primatul papal, filioque, azima şi purgatoriul — se bazează pe însaşi tradiţia Bisericii răsăritene, autorul codicelui îi opune argumente viguroase, de-o savuroasă naivitate uneori. Cât priveşte „Floarea Adevărului", aceasta este calificată în bloc nici mai mult nici mai puţin decât „o cărticică ciudată şi plină de neadevăr ca o teacă de minciuni, de o lege nouă de curând izvodită în Ţara Ardealului".

Reproducerea textului acestui codice este precedată de un amplu studiu critic privitor la înfăţişarea manuscrisului, data şi locul scrierii, autorul, izvoarele, limba şi însemnătatea lui.

Românii ardeleni, prigoniţi atât de crunt pentru ataşamentul lor exemplar faţă de legea strămoşească, s'au bucurat statornic de concursul fraţilor de peste munţi în cursul îndelungatei şi aprigei lor rezistenţe faţă de asalturile brutale ale protectorilor uniaţiei. Manu-

scrisul studiat cu atenţiune şi înţelegere în lucrarea de faţă, e mărturie. Semnificaţia lui creşte „până la măreţia unui simbol al *unităţii* de simţire românească şi ortodoxă".

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Protopop Dr. *Nicolae Neaga*, profesor la Academia teologică „Andreiană": FACEREA. Text şi scurte note explicative. („Seria Teologică" nr. 32). Sibiu, Tipografia Arhidiecezană 1945, p. 256.

Inainte cu trei-patru ani, în cursul unei reconfortante convorbiri colegiale cu Păr. Prof. N. N., ne-am împărtăşit reciproc neajunsurile ce le pricinueşte pregătirii studenţilor teologi şi culturii preoţimii noastre lipsa de comentarii în româneşte la cărţile Sfintei Scripturi. Şi cum în atari împrejurări nu ajunge să te văicăreşti — ori cât de solemn ai face-o — şi nu-i frumos să arunci vina asupra altora, am luat deciziunea de-a împlini noi înşine, cum ne-o ajuta bunul Dumnezeu şi cum ne-or ierta puterile, lipsurile constatate.

Harnic şi stăruitor ca totdeauna, şi învăluindu-şi truda în cea mai desăvârşită discreţie, Păr. Prot. N. N., titularul catedrei de Exegeza Testamentului Vechiu dela Academia teologică „Andreiană", s'a aşternut la lucru fără zăbavă. Aşa că, astăzi, comentariile cărţilor lui Moise sunt gata, iar cel la Facere a şi îmbrăcat vesmântul tiparului.

Planul iniţial prevedea întocmirea de comentarii scurte, făcute pe temeiul textului original, fără nesocotirea exigenţelor ştiinţifice actuale, şi totuşi astfel lucrate încât să fie accesibile tuturor dreptcredincioşilor creştini cu oarecare ştiinţă de carte.

Mulţumindu-ne deocamdată să vestim începutul isbândirii unui proiect care ne este scump amândoura — şi util tuturora — îndreptăm un gând curat ca o nădejde către I. P. Sf. Mitropolit Nicolae şi către tot clerul ardelean, solicitându-le sprijinul neprecupeţit pentru desăvârşirea pasului făcut de Păr. Prof. N. N. Fireşte, auzim bucuros orice sugestii ni s'ar da în scopul îmbunătăţirii muncii noastre.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Bartolomeu Popescu, doctor în filosofie şi litere, licenţiat în teologie: FILOSOFIA ŞI PEDAGOGIA CREŞTINĂ A LUI IOAN AMOS COMENIUS. Bucureşti, Ed. „Cultura Românească" 1939, p. 328 + o hartă despre principalele călătorii ale lui I. A. Comenius.

Pedagogul-filosof dela Universitatea din Bucureşti, dl prof. G. G. Antonescu, în lucrarea sa „Pedagogia Generală", stabileşte cu competenţă raportul dintre filosofie şi pedagogie, arătând că filosofia precizează scopul educaţiei, iar pedagogia ne arată calea şi mijloacele potrivite pentru realizarea acestui scop. Cu toată legătura aceasta strânsă între cele două discipline, puţini sunt aceia cari se ostenesc să cerceteze cu atenţie *şi filosofia* marilor pedagogi. Intre aceştia, la noi în ţară locul de frunte îl ocupă dl G. G. Antonescu.

Urmând exemplul dascălului său, în lucrarea de față dl B. P. încearcă să înfățișeze filosofia lui I. A. Comenius și să ilustreze faptul că filosofia și pedagogia lui sunt eminamente creștine. Filosofia lui I. A. Comenius — zice dl B. P. — prin rădăcinile ei, se înfige adânc în trecutul medieval-creștin; iar prin tendințele ei, se îndreaptă cu hotărîre către raționalismul spiritualist teist din epoca modernă. Are deci caracterul unei punți de trecere între concepțiile a două lumi. Din fericire, este vorba de o punte care marchează legătura dintre aceste două lumi prin multe verigi de seamă. Una dintre ele este cu deosebire importantă. *Aceasta este credința creștină.* Ea constituie temeiul cel mai de seamă al filosofiei și pedagogiei lui Comenius.

Pansofia lui Comenius — așa se numește filosofia lui — are un temeiu cu desăvârșire creștin. Sfânta Scriptură este și isvorul de inspirație și baza ei documentară. Mai mult încă: pentru Comenius, pansofia urmează să fie și un scop în sine, dar și o metodă care să ne arate calea ce duce ușor la înfăptuirea scopului.

Omul posedă în sine, în mic, tot ce a creat puterea dumnezeească în mare. Universul e cuprins în fiecare om, dar înțelegerea acestui univers diferă dela un ins la altul. Numai pansofia, înțelepciunea a toate, ne poate ajuta să înțelegem universul ca pe un tot armonic, așa cum l-a creat Dumnezeu. Pentru fiecare dintre noi pansofia constitue o anumită treaptă a infinitei scări ce tinde către desăvârșire. Cu cât ne situăm mai sus prin gândul, fapta și simțirea noastră, cu atât suntem mai aproape de Domnul. Desăvârșirea însași este idealul, este Dumnezeirea, căci numai ea poate avea atributul perfecțiunii absolute. Omului îi este dată doar putința perfecționării, nu perfecțiunea însăși.

Autorul cărții de față reușește cu multă pricepere să prezinte cititoriului pe I. A. Comenius ca pe singurul pedagog pentru care educația reprezintă nu numai mijlocul de a forma pe om, de a-l introduce și a-l face să trăiască într'o *umanitate* cât mai aleasă, ci, mai presus de orice, singura cale de a-i da putința să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu, la îndeplinirea voii Lui, la *mântuire.*

Lucrarea cuprinde trei părți: I Omul și opera; II Gândirea filosofică a lui Comenius; III Pedagogia creștină a lui Comenius. Ea prezintă o valoare practică de o actualitate nebănuită pentru educatori în general și pentru preoți și învățători în special. Educația creștină cerută de I. A. Comenius și fructele ei atât de scumpe azi și totdeuna: gândirea creștină, simțirea creștină, fapta creștină, alcătuiesc temelia pentru idealul zilelor noastre: înfrățirea popoarelor.

Preot Dr. NICOLAE TERCHILĂ

Dr. *Nicolae Igna:* COSMA ȘI DAMIAN, DOCTORII FĂRĂ ARGINȚI. Sibiu, Ed. H. Welther 1945, p. VIII+98, cu 30 figuri. Prețul Lei 2400.—

Cunoaștem de mai de mult pe dl Dr. N. Igna dela Alba-Iulia. Știam și de intenția dsale de a scrie un studiu despre sfinții doctori cei

fără de arginţi, ca unul care în vreo 5 studii anterioare s'a ocupat şi de medicina antică şi sacerdotală a lui Esculap, cu specială referire la răspândirea acestui cult în Dacia romană. De aceea, spune Dr. N. Igna în prefaţa lucrării de faţă, ca o continuare firească a lucrărilor despre patronul medicinei păgâne, se studiază în acest volumaş o frumoasă problemă de medicină religioasă creştină, „reprezentată prin excelenţă atât prin viaţa şi minunile, cât şi mai ales prin vindecările miraculoase ale celor doi sfinţi medici, Cosma şi Damian, pe care tradiţia noastră îi cinsteşte ca „doctori fără de arginţi" şi care din timpurile cele mai vechi au devenit patronii creştini ai tagmei medicilor".

Baza acestei lucrări iatro-haghiografice o formează, spune autorul mai departe, cunoscuta operă a Bollandiştilor „Acta Sanctorum", precum şi textele greceşti publicate de Deubner, în 1907, la Berlin, sub titlul „Kosmas und Damian, Texte und Einleitung."

Lucrarea are 5 capitole.

Primul (p. 1—8) vorbeşte despre origina şi viaţa sfinţilor Cosma şi Damian. Se arată obscuritatea originii celor 3 perechi de gemeni, toţi medici vindecători fără a lua plată şi cari pentru minunile săvârşite erau sărbătoriţi în Roma la 1 Iulie, în Africa şi apoi în Biserica apuseană la 27 Septemvrie, resp. 17 Oct. iar în Asia şi după aceea în tot Orientul la 1 Noemvrie. Din cele 3 familii de variante şi biografii ale sfinţilor, cea mai veche şi mai apropiată de adevărul istoric pare a fi aceea care pune origina lor în Asia sau Arabia. Critica textelor, confruntarea cu realităţile istorice ale timpului la care se referă aceste biografii, precum şi folosirea datelor pe care le pot furniza încă o serie de studii şi texte (de neapărată trebuinţă ar fi fost consultarea Dicţionarului de arheologie creştină şi de liturghie al lui Cabrol-Leclerq) poate că ar fi dus la stabilirea arhetipului în mulţimea acestor biografii.

Capitolul II (p. 9—15) se ocupă de imnografia sfinţilor doctori, cari aproape totdeauna erau pictaţi ca tineri gemeni, uneori având în mână obiecte de practică medicală, alteori zugrăviţi în diferite scene din viaţa lor sau de vindecări miraculoase săvârşite de ei. Capitolul acesta, ca şi de altfel întreaga lucrare, are meritul până'acum neîntâlnit în toată literatura noastră, de a fi dat, după reproduceri celebre, icoane minunate din viaţa şi lucrările sfinţilor Anarghiri.

La capitolul III (p. 16—35) în care se vorbeşte de originea Cultului Sfinţilor Anarghiri, capitol plin de foarte interesante şi bogate informaţiuni, poate ar fi fost necesar, atunci când se arată atât de documentat răspândirea cultului lor în Orient şi Occident, să se arate şi părerea Mitropolitului Dosoftei al Moldovei, care se ştie că în cunoscutele lui „Vieţi ale Sfinţilor" (Iaşi, 1682—6) a înglobat şi biografii de sfinţi prea puţin cunoscute din alte isvoare. (A se vedea şi L. Stan: Sfinţii români, Sibiu, 1945).

Cel mai lung capitol este al IV-lea, în care se rezumă cele 6 serii de minuni după un tablou amănunţit de 48 vindecări miraculoase

şi de 5 legende. E într'adevăr impresionant numărul de boli vindecate de sfinţii Anarghiri, pe care autorul le clasează: 11 din domeniul chirurgiei, 10 din al bolilor interne, 5 din al bolilor gynecologice, 3 oftalmologice, 2 nervoase, 2 de gât, iar 3 nedeterminate (p. 37—39).

In al V-lea capitol (p. 91—93) se dau rezumate biografice despre celelalte perechi de sfinţi medici anarghiri: Chir şi Ioan, Pantelimon şi Ermolae, Samson şi Diomid, Mochie şi Anichit, Talaleu şi Trifon.

In fine, să dă bibliografia (37 lucrări) şi rezumatul în l. franceză. Exceptând unele mici erori de tehnică a lucrării şi de culegere, studiul dlui Dr. N. Igna merită toată lauda, după cum iarăşi splendida execuţie cu care ne-a obişnuit H. Welther întrece toate aşteptările, mai ales în vremile de azi.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

Hans Lietzmann: GESCHICHTE DER ALTEN KIRCHE. 4: Die Zeit der Kirchenväter. Berlin de Gruyter, 1944, 200 p. (Istoria Bisericii vechi 4: Epoca părinţilor bisericeşti).

Ştim[1] că bătrânul istoriograf protestant dela Berlin s'a stins în 25 Iunie 1942, mai ales din pricina pierderii pe front a unicului său fecior, Ioachim. Clasica lui lucrare „Istoria Bisericii vechi" apăruse în decurs de numai câţiva ani, în 3 volume, fiecare în câte 2 ediţii, epuizate şi ele în scurt timp. Descrierea sprintenă şi fără înflorituri a evenimentelor, reţinerea numai a ceea ce e de mare importanţă în desvoltarea internă şi externă, precizarea cu documentaţie de ultimă oră, bisericească şi profană, a problemelor tratate şi, desigur, interpretarea în lumină luterană a unor probleme care ideologiceşte ne despart, fără însă ca să se resimtă undeva nici cea mai slabă ironie — iată ceea ce caracterizează scrisul prof. H. Lietzmann, urmaşul lui Harnack la Facultatea de teologie berlineză.

Lumea cerea urmarea şi profesorul făgăduise în 5 volume să închee. Nu ştim dacă avea de gând să imite pe marii istorici apuseni, cari socoteau lichidată epoca greco-romană abia prin intrarea în arena istoriei a popoarelor germanice, ori voia să se oprească la căderea Romei (476), pentru că dacă primele 3 volume abia ajunseră până la 364, iar volumul de faţă (IV) ne duce până la 395 — atunci volumul V putea cel mult s'ajungă la 461 (moartea lui Leon cel Mare), ori la 476 (căderea Romei). In orice caz, volumul IV, cel de faţă, îngrijit de un fost elev al lui H. Lietzmann, azi profesor de patrologie la aceeaş facultate şi director al celebrei comisii pentru editarea critică a operelor patristice, Walther Eltester, s'a editat cu lipsa doar a capitolului ultim (7) despre cultura şi arta creştină din din veacul IV, capitol pe care autorul n'a mai putut să-l scrie căci a stat aproape un an într'un sanatoriu elveţian.

[1] A se vedea „Revista Teologică" pe a. 1942, p. 459—460.

Cele 6 capitole ale cărţii sunt:

O scurtă notiţă indică isvoarele mai mari, iar la sfârşit fiica autorului, Sabina, împreună cu un student finlandez, au întocmit indicele cărţii.

Primele 4 capitole ne arată mai mult politica bisericească a urmaşilor lui Iulian Apostatul şi încetineala cu care s'a ajuns să se pună capăt luptelor ariene. Interesant de remarcat — pe lângă mulţimea ştirilor profane scoase din deciziile împăraţilor romani — personalitatea impunătoare a sf. Ambrosie ca diriguitor al politicii pe care statul trebuia s'o ducă faţă de Biserică. Despre acest rol al său e cunoscută de mult lucrarea istoricului H. v. Campenhausen: Ambrosius als Kirchenpolitiker (1929), pe care Lietzmann o foloseşte adesea. Şi rolul de intermediator în certurile ariene al sf. Vasile cel Mare e subliniat, după cum e descrisă şi minunata apariţie în Constantinopol a sf. Grigorie Teologul, care pune capăt în mod simţit stării nenormale în care se afla Biserica pe atunci.

In capitolul 5 se arată dorul creştinilor după sf. Taine şi cum se făcea pregătirea lor în acest scop. Se analizează Catehezele sf. Ciril de Ierusalim, iar pentru viaţa mai tumultuoasă de oraş mare se ia activitatea ca preot în Antiohia a sf. Ioan Hrisostom, revelându-se câteva aspecte din viaţa Antiohienilor.

In cap. 6 se face istoricul monahismului, fireşte atât cât s'a desvoltat el până la finea sec. IV. Aici se vede poate prea mult punctul de vedere protestant. Are însă şi lucruri foarte judicios spuse.

Fireşte că Lietzmann a conceput opera tot numai ca pe un manual. Altfel pentru epoca sfinţilor Părinţi — îndeosebi pentru un ortodox — se spune prea puţin. Limpezimea şi stilul concis al autorului te farmecă.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

CRONICĂ

CONGRESUL PREOȚILOR DIN ROMÂNIA. Preoțimea ortodoxă și slujitorii tuturor celorlalte culte din România s'au întrunit în congres general la București, în zilele de 16 și 17 Octomvrie a. c. Atât la Doxologia săvârșită în catedrala patriarhală, cât și la lucrările congresului, cari s'au desfășurat în palatul Camerei deputaților, au luat parte număroși chiriarhi în frunte cu I. P. Sf. Patriarh Nicodim și I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, membrii guvernului în frunte cu dl Dr. Petru Groza, președintele Consiliului de miniștri, delegați ai bisericilor ortodoxe din URSS, Jugoslavia, Bulgaria, etc., și ai cultelor musulman și mozaic.

La ședința de deschidere, primul a luat cuvântul I. P. Sf. Patriarh Nicodim al României, care a binecuvântat pe congresiști și a făcut urarea de-a vedea „instaurată în lume iubirea de Dumnezeu și iubirea de oameni; și prin asta, pacea și fericirea".

S'a constituit apoi prezidiul activ, după care a luat cuvântul P. C. Icon. Stavr. Const. Burducea, ministrul Cultelor, definind astfel raporturile dintre Biserică și Statul român:

„*Statul Român are în Biserica țării un colaborator prețios, pe care sunt sigur că-l va aprecia la justa lui valoare.* Indrăznesc să spun chiar un colaborator necesar, pentru că Biserica românească e mai veche decât Statul și pentru că ea dirijează sufletul poporului, adică armătura cea mai puternică a Statului. *Astăzi această colaborare dintre Stat și Biserică vine dela sine, în chip firesc, pentrucă Guvernul e al poporului, Biserica e a poporului și toate trei ale lui Dumnezeu*".

După aceea a vorbit dl Dr. Petru Groza, președintele Consiliului de miniștri, care a spus printre alte:

„Țin să subliniez că în acest sobor cuvântările noastre vor fi în esență o spovedanie.

Nu vom ascunde nimic, nu vom închide nimic din resortul inimii și minții noastre, fiindcă prea este necesar ca să vorbim deschis, ca să ajungem la hotăriri cari ne vor convinge pe toți de marea necesitate ca în această țară, ca și pretutindeni în toate țările, de pe tot globul, *dragostea de oameni și iubirea de pace să sălășluiască în suflete* (aplauze).

Am datoria să mă prezint în fața acestui Congres al preoților, al tuturor slujitorilor bisericilor din această țară, în calitatea, mai întâi, de ortodox (aplauze prelungite).

Eu sunt fiu din familie preoţească (aplauze puternice), care de secole serveşte la aceeaşi umilă biserică ortodoxă, dintr'o comună de pe malurile Streiului.

Am crescut sub dangăt de clopot, la miros de busuioc şi cunosc gustul prescurei (vii aplauze).

Sunt şi azi poate cel mai vechiu deputat al Sinodului Mitropolitan din Ardeal, al Congresului Naţional Bisericesc (aplauze). De treizeci şi cinci de ani deţin toate funcţiunile pe care un mirean le poate deţine în Biserica noastră ortodoxă (aplauze).

Sunt un permanent militant — şi martori îmi sunt contimporanii ca şi generaţia mai tânără, care au asistat la *frământările noastre din Sinoadele Ardealului, unde se concentra odată tot ce era luptă pentru libertatea unui popor sugrumat* (aplauze); niciodată, sub nici o împrejurare, nu am lipsit dela această luptă, din cadrele *Bisericii noastre şaguniene* (aplauze).

Era deci o necesitate, o datorie a mea, ca să fiu de faţă în aceste clipe (aplauze).

Dar mai am şi calitatea de cetăţean al acestei ţări, de cetăţean al României şi *fiecare cetăţean are datoria sfântă să fie astăzi aici, prezent cu sufletul* (aplauze).

Toate cultele acestei ţări fiind reprezentate astăzi aici, aceasta înseamnă că reprezentaţi pe toţi fiii acestei ţări, pe toţi cetăţenii ei, care asistă din depărtări sau de mai aproape la acest admirabil tablou al acestei săli, care cuprinde pentru întâia oară în istoria Statului nostru *toate cultele la un loc* (aplauze).

Şi am calitatea care îmi impune datoria de a fi de faţă, calitatea de şef al Guvernului acestei ţări (aplauze puternice).

Acest Guvern, prin natura lucrurilor, trebuia să fie de faţă aici.

Această datorie a noastră de a fi de faţă în aceste diferite calităţi ne dă însă şi drepturi; — fiindcă nu sunt datorii fără drepturi, după cum nu sunt drepturi fără datorii; — *ne dă dreptul de a apela la toţi membrii acestui Congres ca să muncească în decursul desbaterilor cari vor urma, cu gândul de a ne ajuta pe noi Guvernul în opera noastră grea de a reface de pe urma ruinelor răsboiului o ţară puternică, bună Mamă a tuturor fiilor ei*" (aplauze).

Vorbind de problema Ardealului, dsa a declarat: *„Noi vrem ca aceste graniţe ale Ardealului stabilite acum să rămână veşnice"*.

Primul ministru şi-a încheiat cuvântarea cu lectura deciziei de revenire asupra epurării întregului personal clerical, excepţie făcând preoţii cari au părăsit ţara şi cari până în prezent nu s'au înapoiat la posturile lor.

Dl Prof. P. Constantinescu-Iaşi, ministrul Propagandei, fiind suferind, a trimis congresului o scrisoare.

Invitat să ia cuvântul, a vorbit apoi I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, a cărui cuvântare o reproducem în altă parte a revistei noastre.

Şedinţa festivă de deschidere s'a încheiat cu salutul delegaţilor Bisericilor ortodoxe vecine şi ai celorlalte culte din ţară.

Celelalte trei şedinţe ale congresului, cari au durat câte o jumătate de zi, au fost ocupate cu lectura următoarelor rapoarte: Legăturile Bisericii ortodoxe române cu celelalte Biserici ortodoxe şi în deosebi cu Biserica ortodoxă din URSS (Protoiereul Gh. Iliescu-Izvoarele, secretar general al Ministerului Cultelor); Incadrarea clerului român în ordinea actuală (Preotul Gala Galaction); Biserica ortodoxă şi celelalte culte (Icon. Stavr. Dr. Ioan Vască); Rolul Bisericii în refacerea ţării (Preotul Dr. Marin Ionescu); Biserica şi învăţământul religios (Preotul C. Minculescu); Concepţia religioasă şi concepţia dialectică (Preotul Dr. Liviu Stan); Cântăreţii bisericeşti (dl Marin Predescu); Organizarea şi rolul „Uniunii Preoţilor Democraţi" (Icon. Stavr. C. Burducea, ministrul Cultelor).

Congresul a votat o moţiune şi statutele UPD.

Un concert coral la Ateneul Român, o manifestaţie în faţa palatului patriarhal şi o masă oferită de Ministerul Cultelor, au complectat programul acestei însufleţite întruniri frăţeşti. GR. T. M.

NOUL ARHIEREU VICAR AL ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului a numit vicar al Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu pe I. P. C. Arhimandrit Teodor Scorobeţ, Sfântul Sinod i-a acordat rangul ierarhic de arhiereu, iar Majestatea Sa Regele Mihai I l-a confirmat în această demnitate.

Duminecă 11 Noemvrie a. c., s'a săvârşit în Catedrala mitropolitană din Sibiu hirotonirea noului arhiereu, prin punerea mâinilor I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, înconjurat de P. Sf. Lor Episcopii Nicolae Colan al Clujului, Nicolae Popovici al Orăzii şi Iosif Gafton al Argeşului, de număroşi protopresbiteri şi preoţi, şi de şapte diaconi. Măreaţa Liturghie arhierească umpluse catedrala până la refuz.

Au vorbit cu acel prilej I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, care a arătat însemnătatea actului săvârşit, şi P. Sf. Arhiereu Teodor, a cărui cuvântare va apărea integral în numărul următor al revistei noastre.

P. Sf. Arhiereu Vicar Teodor Răşinăreanu s'a născut la 14 Ianuarie 1883, în Streza-Cârţişoara (jud. Făgăraş). Şcoala primară a făcut-o în satul natal; studiile secundare, la liceul ortodox „Şaguna" din Braşov şi la liceul de stat din Sibiu; cele superioare, la Institutul teologic-pedagogic „Andreian" din Sibiu şi la Universitatea din Cluj.

Hirotonit întru presbiter în 13 Maiu 1906, a servit ca preot misionar în America, paroh în Roşia (jud. Sibiu), trei ani ca profesor la liceul „Gh. Lazăr" din Sibiu şi consilier arhiepiscopesc din 1921. In anii 1928—29 a îndeplinit o misiune importantă în America. La

25 Martie 1940 a intrat în monahism, iar la 17 Iunie acelaşi an a fost ridicat la rangul de arhimandrit.

Colaborator preţuit la „Tribuna", „Telegraful Român", „Revista Teologică", „The Churchman" (New-York) şi „The Church-Times" (Londra), P. Sf. Sa a fost şi a rămas unul dintre cei mai valoroşi şi mai apropiaţi sfetnici ai I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae.

Darul arhieriei încununează o viaţă de totală devoţiune Ortodoxiei ardelene.

Intru mulţi, fericiţi ani, Prea Sfinţite Părinte!

Dr. GRIGORIE T. MARCU

NOTE ŞI INFORMAŢII

PATRIARHIA română — scriu ziarele — a primit recent un stoc însemnat de cărţi şi publicaţii bisericeşti din URSS, în urma schimbului de scrisori care a avut loc între I. P. Sf. Patriarhi Alexie al Rusiei şi Nicodim al României. Pe temeiul lor, realităţile bisericeşti din cuprinsul marei noastre ţări vecine dela Răsărit vor putea fi cunoscute în adevărata lor lumină.

Reluarea legăturilor dintre Bisericile ortodoxe rusească şi românească este unul din număroasele daruri ale actului dela 23 August 1944. Multe neadevăruri au fost spulberate de atunci încoace şi bucuria de-a ne şti din nou în contact strâns cu cea mai însemnată Biserică ortodoxă naţională, este desăvârşită. Nimic pe lume nu va putea să ne mai lipsească de această bucurie.

Din puţinul material informativ care ne-a căzut în mână până acum, — e vorba de două numere din „Jurnalul Patriarhiei Moscovei" — revista noastră a valorificat câteva ştiri însemnate şi a dat în traducere un studiu miezos şi ager al răposatului patriarh Serghie Stragorodschi, intitulat: *Are Hristos locţiitor în Biserică?* (vezi *RT*, nr. 5, Maiu a. c.), răspândindu-l şi'n extras, într'un număr respectabil de exemplare.

Acum, după ce răsboiul a luat sfârşit şi URSS a stabilit relaţii diplomatice normale cu ţara noastră, nădăjduim să putem obţine schimb de publicaţii cu Biserica ortodoxă rusească. Ministerul Cultelor şi Ministerul Propagandei au posibilitatea de-a grăbi împlinirea acestei dorinţe, care este împărtăşită — suntem siguri — de toate publicaţiile periodice ale Bisericii ortodoxe române.

Le rugăm stăruitor s'o facă. Prea multă vreme am fost obligaţi să culegem exclusiv din presa apuseană informaţiuni asupra vieţii bisericeşti din cuprinsul URSS. Calitatea acestor informaţii a fost în general dubioasă. Motive de ordin politic şi confesional au contribuit la denaturarea lor, lucru de care ne-am putut convinge abia acum, când zidul despărţitor dintre fraţii de aceeaşi credinţă a fost nărui pentru totdeauna.

*

REVISTA Sfântului Sinod, *Biserica Ortodoxă Română*, notează în numărul 9 (Sept.) a. c. câteva date cari definesc din ce în ce mai limpede atitudinea binevoitoare pe care actualul guvern o adoptă faţă de Biserică şi dorinţa vie ce-o nutresc membrii lui de-a colabora cu instituţia sfântă la opera de democratizare reală a ţării, la lecuirea rănilor pricinuite de răsboiu şi la re-

dresarea vieţii noastre de obşte.

Cu prilejul solemnităţilor împreunate cu târnosirea bisericii din Izvoarele-Prahova, săvârşită în vară, dl Prof. Petre Constantinescu-Iaşi, ministrul Propagandei, a declarat că acest eveniment a dat „pentru prima oară prilejul ca guvernul să fie reprezentat la o solemnitate cu asemenea caracter religios".

Tot acolo, P. C. Icon. Stavr. Constantin Burducea, ministrul Cultelor, după mărturia aceleiaşi reviste, „a spulberat afirmaţiile răuvoitoare că Biserica nu este la temelia noului stat democrat".

Şase miniştri au participat apoi la târnosirea măreţei catedrale din Orăştie, săvârşită de I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului. Dl Dr. Petru Groza, preşedintele Consiliului de Miniştri, cel mai vechiu deputat în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu, după ce a scos în evidenţă rolul pe care Biserica l-a jucat în trecutul Neamului românesc, fiind „alături de acest popor în clipele mari ale istoriei lui", a afirmat că „şi pentru viitor trebue să mergem împreună înainte, cot la cot, pentru sfânta biruinţă a cauzei libertăţii şi independenţei României". „...Eu cred că în sufletul nostru noi trebue să sărbătorim faptul că luptătorii pentru bunăstarea materială şi propăşirea poporului se află împreună cu slujitorii Bisericii, care reprezintă eternitatea, şi prăznuesc laolaltă această mare zi la Orăştie, cu ocazia târnosirii catedralei ei".

Invocând numele dumnezeescului Mântuitor, Primul-ministru a spus că nimeni nu trebue să abuzeze de autoritatea Lui pentru a mai propovădui vreodată moartea şi ura.

Ca să se ştie!...

❀

ZIARUL *Graiul Nou*, organul Direcţiunii politice a Grupului de Trupe ale Armatei roşii, a elogiat în nrul 92 (132) din 9 Aug. a. c. activitatea Bisericii române pentru cauza democraţiei.

Autorul articolului în chestiune, dl D. Macarov, scrie printre alte: „Am văzut pe reprezentanţi ai Bisericii la diferite congrese ale organizaţiilor democratice, ca acel al Confederaţiei Generale a Muncii, al ARLUS-ului, luându-şi angajamentul în numele credincioşilor de-a sprijini eforturile poporului român pentru ajutorarea frontului antihitlerist. I-am văzut luând contact cu Biserica rusă cu scopul de a susţine lupta forţelor democratice ale României pentru stabilirea legăturilor de prietenie cu popoarele Uniunii Sovietice".

❀

CORESPONDENTUL sovietic de presă S. Bessudov a avut nu de mult o convorbire interesantă cu primarul democrat al Berlinului, dl Dr. Arthur Werner.

Director al Şcoalei tehnice din capitala Germaniei până în luna Aprilie 1942, după închiderea acesteia în urma ştiutelor măsuri de mobilizare totală luate de regimul hitlerist, dl Dr. Werner a rămas pe drumuri. Supraveghiat necontenit de Gestapo, anchetat adeseori, şi în 1944 arestat şi internat în lagăr pe motiv că avea legături cu o per-

soană implicată în conspirația împotriva lui Hitler, dl Dr. Werner a fost eliberat curând, deoarece probele vinei ce i se imputa nu erau concludente.

Autoritățile sovietice de ocupație îi dau tot concursul în anevoioasa operă de normalizare a vieții marelui oraș.

In declarațiile sale, dl Dr. Werner a vorbit și despre problema libertății cultelor, față de care autoritățile militare sovietice au adoptat o atitudine pe cât de clară, pe-atât de îmbucurătoare. Actualul primar al Berlinului pomenește în această privință, cu mare stimă, numele Generalului-Colonel Berzarin. Comandant al unei mari unități din grupul de armate al gloriosului Mareșal al URSS Grigorie Jucov, Generalul-Colonel Berzarin a adus o contribuție decisivă la operațiunile militare de cucerire a Berlinului. Numit comandant militar al capitalei Germaniei, el a murit curând într'un nefericit accident de automobil, pe când se afla în exercițiul funcțiunilor sale.

„A produs asupra mea — spune primarul berlinez Dr. A. Werner — o foarte mare impresie declarația lui Berzarin că sub nici un cuvânt nu trebue să se atenteze asupra convingerilor religioase ale oamenilor. Eu însumi și familia mea, suntem credincioși; de aceea veți înțelege cât am fost de mișcat de această comportare față de o chestiune atât de importantă pentru fiecare din noi".

„Discuția trece pe tema religiei și a libertății cultelor" — spune ziaristul Bessudov (vezi ziarul „România liberă", nr. 313 din 13 Aug. a. c.). „Doctorul Werner povestește că la primărie există o direcțiune pentru chestiunile religioase, condusă de preotul catolic Buchholtz. Odată cu deschiderea școlilor, va fi restabilită predarea religiei pentru toate cultele: catolic, protestant, israelit".

Iată realități menite să împrăștie și ultimele rămășite ale calomniilor debitate împotriva conducerii de stat a URSS, pe chestiunea atitudinii sale față de problema religioasă, care este diametral opusă manifestațiilor antihriste ale defunctului regim nazist.

REVISTA *Duh și Adevăr*, care se intitulează „organ omiletic al preoțimii din Eparhia ort. rom. a Timișorii", cu nr. 10—12 (Oct.-Dec.) a. c., încheie cu laudă al cincilea an de apariție regulată. Isbânda ei este isbânda unei idei, pentru care inițiatorii și ostenitorii trebue deopotrivă felicitați. Dedicată exclusiv preocupărilor omiletice, revista și-a săpat o alvie trainică pentru că a preferat îndrumărilor omiletice de ordin teoretic predica însași, așa cum se rostește în Dumineci și la praznice, la sărbători naționale, la ocazii de bucurie sau întristare, în bisericile de sat și în catedralele orășenești din cele mai diferite laturi ale țării noastre. Dovadă, numărul respectabil al colaboratorilor ei obicinuiți, recrutați în marea lor majoritate dintre membrii clerului altor eparhii decât a aceleia care îi patronează apariția.

Directorul ei, Păr. Icon. Stavr. Dr. Şt. Ciorolanu, şi preoţii redactori Melentie Şora şi Dr. Victor Vlăduceanu, sprijiniţi îndeaproape de P. Sf. Episcop Vasile al Timişorii, săvârşesc o lucrare folositoare, pentru care merită sprijinul neprecupeţit al întregei preoţimi.

LA Braşov se vindea pe sub mână, de-o vreme'ncoace, o specie de săpun de toaletă, colorat şi parfumat, cu mare procent de substanţe grase. Semn distinctiv, „marca fabricei" cum s'ar zice, trei litere majuscule: R. J. F.

Afacerile mergeau bine: Articolul în chestiune este doar atât de căutat pe piaţă. Până'ntr'o zi... când un supravieţuitor proaspăt eliberat din lagărele germane, a dat alarma. Săpunul de toaletă plasat la Braşov — şi nu numai acolo — era fabricat din trupurile deportaţilor evrei asasinaţi în faimoasele camere de gaze ale lagărelor din Belsen şi Auschwitz, ai căror antreprenori cu inimi de fiare răspund tocmai acum, în faţa tribunalelor militare ale aliaţilor, de fărădelegile lor. Iar iniţialele R. J. F., aparent inocente ca orice firmă comercială, ascund trei cuvinte groasnice: *Reines jüdisches Fett*, care se tâlcuieşte *grăsime pură evreească*.

Ştirea am luat-o dintr'un ziar serios, *Libertatea*, organul oficial al partidului social-democrat român (nr. 381 din 20 Nov. a. c.). Acelaş cotidian bucureştean, o pagină mai încolo, anunţă:

„Joi 15 Noemvrie a. c., s'a făcut la cimitirul evreesc din şoseaua Giurgiului, înmormântarea săpunurilor fabricate de hitlerişti din grăsimea cadavrelor de evrei omorîţi în lagărele de exterminare. Slujba religioasă a fost oficiată de dl şef rabin Dr. Al. Şafran, înconjurat de sfatul rabinic."

Obârşia acestor sălbătăcii cari îţi îngheaţă sângele în vine, trebue căutată dincolo de neomenoasele consecinţe practice ale doctrinelor rasiale, antisemite sau nu, cari omoară respectul faţă de fiinţa omenească. Veacul nostru se laudă de zor cu progresele unei ştiinţe care, la urma urmelor, stă deadreptul în serviciul crimei; şi cu o civilizaţie care industrializează în fabricile de săpun grăsimea omului ucis, iar pielea în ateliere de cofecţionat „abajure" pentru lămpile electrice. Dacă ţipi împotriva acestor cuceriri ale sofiei umane, te vezi calificat drept obscurantist sau înfierat ca antiprogresist.

Scârbiţi până'n adâncul inimilor noastre de atrocităţile pe cari sfârşitul războiului le descopere în atâtea laturi ale lumii, noi nu vom conteni a crede şi a mărturisi — cu orice preţ — că ştiinţa fără Dumnezeu şi cultura fără morală nu sunt în stare să făurească altceva decât o civilizaţie care-şi spală întinăciunea trupului cu săpun tip R. J. F.

Din starea de cumplită decădere în care l-a îmbrâncit dispreţul pentru legile de aur ale eticei creştine, omul vremii noastre nu poate fi mântuit decât tot prin altarele pe cari pofteşte uneori să le dărâme.

ŞEDINŢA pe care comitetul filialei sibiane a Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române a ţinut-o Vineri 2 Noemvrie 1945 a fost cu drept cuvânt memorabilă. I. P. Sf. Mitopolit Nicolae al Ardealului, care a binevoit să ia parte la desbateri, a făcut cu acel prilej destăinuiri mişcătoare asupra ecoului excepţional pe care l-a avut în toate straturile obştei dreptcredincioase apelul Său privitor la reînfiinţarea şi înzestrarea orfelinatului arhidiecezan.

Dna Maria Prot. M. Neagu, preşedinta filialei, care tocmai atunci intra în funcţiune, a asigurat pe I. P. Sf. Sa de concursul neprecupeţit al femeilor ortodoxe române din Sibiu.

Dar despre încrederea desăvârşită cu care poporul se asociază la acţiunile de tămăduire a suferinţelor sociale, iniţiate şi diriguite de conducerea bisericească, va trebui să mai scriem. O vom face bucuros. GR. T. M.

CĂMINUL CULTURAL, excelenta revistă de cultură a poporului pe care o editează Fundaţia Regele Mihai I (Bucureşti III, str. Latină 8), în nr. 7—8 (Iulie-August) a. c., scrie (p. 548—549) următoarele:

„*Revista Teologică*", mândra revistă dela Sibiu, fruct minunat al Academiei teologice „Andreiane", ne prezintă şi pe Maiu a. c., un număr deosebit de interesant, fiind închinat, aproape în întregime, Bisericii Ruse.

Pentru noi Românii, ca dealtfel pentru foarte multă lume din restul Europei, situaţiunea religioasă din marea ţară dela răsărit a însemnat multă vreme un mare semn de întrebare. Îmbrobodiţi de o propagandă care folosea teme religioase pentru a camufla certe tendinţe răsboinice-imperialiste, noi ca şi mulţi alţii de peste graniţă, ştiam în fiecare zi mai mult că Biserica ortodoxă din Uniunea Sovietică, supusă la persecuţiuni sângeroase, a încetat deabinelea de a mai exista.

Ni se îmbiau şi amănunte, pentru a nu mai fi nici o urmă de îndoială: biserici devastate şi batjocorite, episcopi şi preoţi ucişi sau deportaţi, mânăstiri închise sau distruse, copiii smulşi de sub influinţa binefăcătoare a Bisericii.

Cât de adevărate au fost toate aceste „informaţiuni", o putem spune acum, când, după reluarea legăturilor dintre Biserica noastră şi cea rusă, deschidem ochii mari şi alungând păienjenişul înşelător, constatăm că dimpotrivă există o Biserică Rusă, a cărei pură strălucire este departe de a asfinţi.

Descotorosită de elemente şi apucături „aristocrate", Biserica Rusă este acum adevărata mumă a poporului sovietic.

Nu numai că se bucură de cea mai deplină libertate de acţiune, dar este primită cu plăcere, să-şi alăture eforturilor Statului, marea sa contribuţie spirituală, de educare a poporului.

Acestea şi încă multe altele, vrea să ne spună numărul din luna Maiu al „Revistei Teologice", închinat Bisericii Ruse şi Prea

Fericitului Patriarh Serghie (1925—1944), dela moartea căruia s'a împlinit de curând un an.

Deschizându-se cu două frumoase portrete ale patriarhilor Serghie şi Alexei, revista ne prezintă pe lângă cuvenita „închinare", biografia acestor doi mari luceferi ai Bisericii Ruse, pentru ca să ne înfăţişeze apoi un judicios studiu al fostului patriarh Serghie: „Are Hristos locţiitor în Biserică?" O clară şi competentă precizare a punctului de vedere ortodox, care arată cât de puternică este ştiinţa teologică în Biserica Rusă.

In rest: mişcarea literară, note şi informaţiuni, cronica actualităţii.

Cât de mult serveşte bunelor relaţii restabilite dintre noi şi puternicul vecin dela răsărit, ceea ce face Revista Teologică dela Sibiu, socotim că nici nu mai este nevoe a fi subliniat.

Pentru că, în relaţiile dintre popoare, legea este aceeaşi ca şi în relaţiile dintre oameni: pentru ca să ne împrietenim, putem să trăim în bună vecinătate, iubindu-ne în duh creştin şi respectându-ne reciproc, e mare şi primordială nevoe să ne cunoaştem.

Să ne cunoaştem bine şi fără amăgiri dăunătoare. C. M. M.

PROFESORUL Preot Dr. Simion Reli, titularul catedrei de Istoria Bisericii Române dela Facultatea de Teologie din Suceava, s'a săvârşit din viaţă la o vârstă care promitea încă multe servicii de preţ pentru învăţământul teologic şi pentru literatura de specialitate.

Vom reveni cu amănunte.

GR. T. M.

SUMAROL

„Revistei Teologice" pe anul XXXV, 1945

I. Articole și studii

II. Atitudini

III. Mişcarea literară

IV. Cronică

V. Note şi Informaţii

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIAȚA BISERICEASCĂ

ÎNFIINȚATĂ ÎN ANUL 1907 DE PROFESORUL Dr. NICOLAE BĂLAN

FOȘTII DIRECTORI AI „REVISTEI TEOLOGICE":

Inalt Prea Sf. Sa **Dr. NICOLAE BĂLAN,** Mitropolitul Ardealului (1907—1916), ajutat în 1914—1916 de către dl Prof. univ. Dr. Silviu Dragomir

P. Sf. Sa Episcopul **POLICARP MORUȘCA** (1921—1922)

P. Sf. Sa Episcopul **NICOLAE COLAN** (1923—1936)

GRUPAREA REVISTEI NOASTRE: **ARHIEREUL † TEODOR RĂȘINĂREANUL, BALCA NICOLAE, BELEA MINODORA, BELEA NICODIM, BEZDECHI ȘTEFAN, BODOGAE T., BOLOGA LUCIAN, BUNEA I., CĂLUGĂR D., CÂNDEA SP., CHIOARIU IOAN, CIORAN E., CIRCOV I., CIUHANDU GH., COMAN V., COSMA A. C., CRĂCIUN I., DĂNCILĂ I., FELEA V. IL., GHERMAN P. [†], GHERMAN SEPTIMIA, GHIBU O., HRADIL IOSIF, ILIESCU ADINA, LITERAT V., LUNGULESCU I. N., LUPAȘ I., LUPȘA ȘT., MAIOR GH., MATEIU I., METEȘ ȘT., MLADIN NICOLAE, MOGA I., MOȘOIU I., MUȘLEA C., NANU A., NEAGA N., NEAGU M., OANCEA ZOSIM, OPRIȘ I., PETRANU C. [†], POPA AL., POPA GRIGORE, POPOVICI N., RADU AUREL, RADU SIMION, REZUȘ P., SÂRBU C., SCRIBAN IULIU, SECAȘ GH., STAN LIVIU, STANCA SEB., STĂNESCU G. G., STĂNILOAE D., STOICA EM., ȘESAN P. MILAN, ȘOIMA GH., TECULESCU HORIA [†], TERCHILĂ NICOLAE, TODORAN IZIDOR, VASILESCU E., VASILESCU MARIANA, VEȘTEMEAN D., VLAD SOFRON, VONICA NICOLAE [†]**

DIRECTOR: **GRIGORIE T. MARCU**

Redacția și Administrația: SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ"

BIBLIOGRAFIE

Mitropolitul *Nicolae*: MÂNTUEŞTE DOAMNE POPORUL TĂU.
Sibiu, Tipografia Arhidiecezană 1945, p. XVI+254. Preţul Lei 800.—
Coperta: Ieromonah Arsenie

Cartea celor şapte ani [1938—1944] de sbucium românesc oglindit în cuvântări, discursuri şi pastorale arhiereşti

† Nicolae, Episcopul Clujului: Noul Testament. Ediţia II. Cluj 1945

Albu Nicolae: Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800. Blaj 1944

Anuarul XXI (III) al Academiei teologice „Andreiane" ort. rom. din Sibiu (1944—45). Sibiu 1945

Aristofan: Plutus. Trad. de St. Bezdechi. Sibiu 1944

Bezdechi Şt. Dr. Prof. univ.: Cronica inedită dela Blaj a protosinghelului Naum Râmniceanu. Partea I. Sibiu 1944

Bodogae T. Preot Dr.: Despre cunoştinţele teologice ale preoţilor români de acum 200 de ani. Sibiu 1944

Borza Al.: O problemă fundamentală pentru Biserică şi Neam: Copiii. Timişoara 1944

Branişte Ene Diacon: Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila. Bucureşti 1943

Ciceu Teodor Preot: Tălmăciri la Evangheliile Duminecilor de peste an. Cluj 1945

Diamandi Sterie: Fiul lui Dumnezeu-Fiul Omului. Vol. II: Activitatea şi învăţătura. Bucureşti 1943. Vol. III: Patimile, moartea şi învierea. Bucureşti 1943

Dragomir Silviu Dr. Prof. univ.: André Şaguna et Joseph Rajacic in: Balcania. VI. Bucarest MCMXLIII, p. 242—282

Fruma I. Dr. şi **Marcu** T. Grig. Dr.: Procesul Mântuitorului. Studiu juridic şi teologic. [„Seria Teologică" nr. 30] Sibiu 1945

Igna Nicolae Dr.: Cosma şi Damian, doctorii fără arginţi (Biblioteca Medico-Istorică X I). Sibiu. Editura H. Welther 1945, p. IV+100.

Lupaş-Vlasiu Marina Dr.: Aspecte din istoria Transilvaniei. Sibiu 1945

Lupşa Şt. Dr. Prof.: Primatul sf. Apostol Petru în literatura primelor trei veacuri creştine. Iaşi f. a.

Marcu T. Grigorie Dr. Diacon: Un temeiu documentar al istoricităţii cărţilor Noului Testament: Fragmentul Muratori („Contribuţiuni la studiul T. N." nr. 4). Sibiu 1944

— Din neamul lui Dumnezeu suntem [Bibl. „Veniţi la Hristos" nr. 19]. Sibiu 1945

Mateiu I., **Roşca** P., **Gherghel** I., **Cioranu** S., **Lupaş** S. şi **Gârbacea** I.: Factorii transilvani ai unirii. Braşov 1944

Mladin Nicolae Diacon: Bucură-te Mireasă Pururea Fecioară. Sibiu 1945

Muşlea C. Candid: Biserica Sf. Nicolae din Şcheii-Braşovului, vol. I (1292-1742). Braşov 1943

Neaga Nicolae Dr. Prof.: Facerea. Text şi scurte note explicative. („Seria Teologică" nr. 32). Sibiu 1945.

Oancea Zosim Preot: Preotul din Bonnal, Pestalozzi şi ridicarea poporului. Sibiu 1945

Petranu Coriolan Dr. Prof. univ.: Arta românească din Transilvania. Sibiu 1943

— Ars Transsilvaniae. Etudes d'Histoire de l'Art transylvain. Sibiu 1944

Platon: Euthyfron Menexen. Trad. de St. Bezdechi. Sibiu 1943

— Hippias Maior (Despre frumos). Trad. de St. Bezdechi. Sibiu 1943

— Menon Euthydemus. Trad. de St. Bezdechi. Sibiu 1943

Prodan D.: Teoria imigraţiei Românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII. Sibiu 1944

Pulpea I. Ioan Diacon: Sfântul mucenic Emilian din Durostor. Bucureşti 1945

Reli Simion Dr. Prof. univ.: Istoria vieţii bisericeşti a Românilor. Vol. I. Cernăuţi 1942

Sârbu Corneliu Dr. Preot: Misionarismul laic în lupta antisectară. Sibiu 1945

— Originea şi răspândirea sectarismului. Cauzele apariţiei şi expansiunii mişcării sectare. Sibiu 1945

Şesan Valerian Dr. Prof. univ.: Curs de Drept bisericesc universal. Ed. IV. Cernăuţi 1942

Vasilescu Emilian: Lecţii introductive în Filosofie. Bucureşti 1943

(Tipărit în 10 Decemvrie 1945) **Lei 500.—**